

**Západočeská univerzita v Plzni**  
**Fakulta právnická**

**Rigorózní práce**

**Vývoj a právní úprava obchodního práva do roku 1989**

**Mgr. Martin Kuře**

**Plzeň, 2019**

**Západočeská univerzita v Plzni**

**Fakulta právnická**

**Katedra právních dějin**

**Obor: Právní dějiny**

**Rigorózní práce**

**Vývoj a právní úprava obchodního práva do roku 1989**

**Mgr. Martin Kuře**

**Plzeň, 2019**

## Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, 2019

.....

Mgr. Martin Kuře

## **OBSAH**

<b>Úvod</b>	<b>6</b>
<b>1. Obchodní právo od svých počátků do 19. století</b>	<b>7</b>
<b>2. Obchodní právo v 19. století</b>	<b>16</b>
<b>2.1. Kodifikační snahy v oblasti obchodního práva</b>	<b>16</b>
<b>2.2. Obchodní zákoník a jeho vztah k zákoníku občanskému</b>	<b>17</b>
<b>2.3. Obchodní zákoník a uvozovací zákon k obchodnímu zákoníku</b>	<b>21</b>
<b>2.3.1. První kniha Všeobecného obchodního zákoníku</b>	<b>23</b>
<b>2.3.2. Druhá kniha Všeobecného obchodního zákoníku</b>	<b>29</b>
<b>2.3.2.1. Veřejná obchodní společnost</b>	<b>29</b>
<b>2.3.2.2. Komanditní společnost</b>	<b>30</b>
<b>2.3.2.3. Komanditní společnost na akcie</b>	<b>30</b>
<b>2.3.2.4. Akciová společnost</b>	<b>31</b>
<b>2.3.3. Třetí kniha Všeobecného obchodního zákoníku</b>	<b>32</b>
<b>2.3.3.1. Tichá společnost</b>	<b>32</b>
<b>2.3.3.2. Sdružení k jednotlivým obchodům na společný účet</b>	<b>33</b>
<b>2.3.4. Čtvrtá kniha Všeobecného obchodního zákoníku</b>	<b>33</b>
<b>2.3.4.1. Obecná ustanovení o obchodech</b>	<b>33</b>
<b>2.3.4.2. Kupní smlouva</b>	<b>34</b>
<b>2.3.4.3. Komisní smlouva</b>	<b>35</b>
<b>2.3.4.4. Spediční smlouva</b>	<b>35</b>
<b>2.3.4.5. Nákladní smlouva</b>	<b>36</b>
<b>2.4. Uherský obchodní zákoník</b>	<b>37</b>
<b>2.5. Akciový regulativ</b>	<b>38</b>
<b>3. Obchodní právo za první Československé republiky</b>	<b>42</b>
<b>3.1. Unifikace a kodifikace v oblasti obchodního práva</b>	<b>42</b>
<b>3.2. Osnova návrhu obchodního zákoníku</b>	<b>46</b>
<b>3.3. Další předpisy týkající se obchodní problematiky</b>	<b>46</b>
<b>3.3.1. Zákon o nekalé soutěži</b>	<b>46</b>
<b>3.3.2. Kartelový zákon</b>	<b>48</b>

3.3.3. Směnečný zákon	49
4. Obchodní právo v Protektorátu Čechy a Morava	51
5. Obchodní právo v letech 1945 – 1989	57
5.1. Národní podnik	57
5.1.1. Národní podnik podle dekretů prezidenta republiky	57
5.1.2. Národní podnik podle zákona o nár. podnicích průmyslových	61
5.1.3. Národní podnik dle dalších právních předpisů	62
5.2. Hospodářské smlouvy a arbitráž	64
5.3. Oblast obchodního práva podle občanského zákoníku z roku 1950	69
5.4. Akciové společnosti podle zákona o akciových společnostech	70
5.5. Hospodářský zákoník	71
6. K vybraným osobnostem obchodní právní vědy	76
6.1. Karel Hermann-Otavský	76
6.2. Arnošt Wenig-Malovský	79
6.3. Karel Kizling	81
6.4. Jaroslav Pošvář	83
6.5. Josef Kaizl	88
6.6. František Rouček	92
6.7. Antonín Randa	94
6.8. Petr Hajn	99
Závěr	101
Resumé	105
Seznam literatury a pramenů	107

## Úvod

Obchodnímu právu jako samostatnému odvětví soukromého práva předcházely dlouhý vývoj. Obchodní právo jako samostatnou oblast práva lze v našich zemích nalézt již v období středověku. V tomto období se setkáváme i s počátky obchodně právní nauky. V ucelené podobě bylo poprvé shromážděno obchodní právo v práci italského právníka Benvenuta Stracciho. Na vývoj obchodního práva u nás měla pak vliv zejména německá právní oblast,<sup>1</sup> která se věnovala vědeckému zpracování obchodního práva jako samostatného odvětví.

Pro vymezení obchodního práva byly určující dva základní pojmy a to obchod a obchodník. Samotný Všeobecný obchodní zákoník z roku 1862, kterému bude v práci věnována pozornost, znal pouze dva základní pojmy – obchodník a obchodní jednání. Tím nastala otázka, zda se má zachovat či odstranit předcházející stavovská povaha obchodního práva. To vyvolalo řadu názorových sporů, kdy nakonec byl vytvořen smíšený systém, na základě kterého byl právě koncipován Všeobecný obchodní zákoník z roku 1862.

Cílem předkládané práce je zachytit vývoj obchodního práva na území našeho státu od jeho počátků do doby jeho zániku po únorovém převratu roku 1948 a nastoupení nového odvětví – práva hospodářského. Zároveň dojde k představení nejen obchodního zákoníku z roku 1862, který v našich zemích představoval základní právní předpis v oblasti obchodního práva a platící na našem území až do 50. let 20. století, ale i širší rovinu obchodně právních předpisů v jednotlivých historických vývojových etapách.

Práce se zaměří také na představení nejvýznamnějších osobností, které se věnovaly obchodnímu právu, jak po stránce vědecké tak pedagogické, a které byly v některých případech samotnými autory jednotlivých návrhů zákonů týkající se problematiky obchodního práva.

---

<sup>1</sup> K tomu velmi podrobně SKŘEJPKOVÁ, P. K dějinám obchodu a vzniku obchodního práva. *Právněhistorické studie*. 1997, č. 34.

## 1. Obchodní právo od svých počátků do 19. století

V českých zemích, náležejících do středoevropské obchodní oblasti, se obchod soustřeďoval do hospodářských center, která se vyskytovala na křižovatkách obchodních cest. V českém státě během 10 až 11. století začal obchodní styk nabývat na pravidelnosti v závislosti na potřebách královského dvora, který podporoval vytváření zemských stezek, které usnadňovaly přepravu zboží a v neposlední řadě přispívaly k bezpečí kupců. Období za vlády Karla IV. nám pak představuje období hospodářské konjunktury, avšak od sklonku 14. století dochází k úpadku obchodních styků, zejména pak za husitských válek. Význam obchodního styku zesílil pak během 15. a 16. století, kdy v našich zemích dochází k zakotvení obchodního práva do městských právních předpisů.<sup>2</sup>

První náznaky obchodního práva lze tedy najít v normotvorbě středověkých měst, tj. v právu městském. V našich zemích šlo zejména o právo Starého Města pražského, na jehož soudech byly řešeny jednotlivé spory mezi obchodníky. Středověká společnost znala tři skupiny osob, které se zabývaly obchodem. Obchodníci, kteří žili ve městech, kupce, jakožto osoby obchodující nejen na městské ale i meziměstské úrovni a kramáře, představující malé obchodníky či podomní prodejce. Obdobně jako řemeslníci, sdružující se do svých cechů, obchodníci a kramáři se sdružovali do tzv. konfraternit.<sup>3</sup>

Kupecké právo tehdy představovalo soubor určitých pravidel a zásad vztahujících se na obchodníky a obchodní transakce. Toto právo se lišilo od platného obecného práva v zemi.<sup>4</sup> Představovalo stavovské právo obchodníků a kupců a jako takové tvořilo vlastní relativně samostatnou část feudálního městského práva,<sup>5</sup> které navázalo na klasické instituty práva římského a jeho pravidla se přizpůsobovala okamžité potřebě a tehdejším podmínkám, tak jak si to vyžadoval rostoucí obchod.

---

<sup>2</sup> JANÁČEK, J. *Dějiny obchodu v předbělohorské Praze*. Praha 1955, s. 16 an.

<sup>3</sup> WINTER, Z. *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku*. Praha 1890-1892.

<sup>4</sup> SKŘEJPKOVÁ, P. K dějinám obchodu a vzniku obchodního práva. *Právněhistorické studie*. 1997, č. 34.

<sup>5</sup> URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích a počátky novodobého práva obchodního*. Praha 1959, s. 20.

K prvním významným pramenům z oblasti obchodního práva lze přiřadit Knihu písaře Jana, knihy, která se jinak prakticky dotýkala všech oblastí práva,<sup>6</sup> a kam byly zapisovány spory mezi obchodníky a také průběh řízení. V případě obchodního práva zakotvuje velmi důležité ustanovení vztahující se k jednotlivým smluvním typům, které se užívaly běžně při realizování tehdejší obchodní činnosti. Jako první zde je zapsána kupní smlouva, dále smlouva o půjčení věci, a pak se zde nachází rozptýlená ustanovení ohledně platnosti a zajištění závazků.

Velmi významné bylo také privilegium Vladislava Jagelonského z roku 1498,<sup>7</sup> které zakazovalo cizím obchodníkům, zejména norimberským kupcům, provozovat v Čechách kupecké řemeslo v případě, pokud nebyly členy konfraternity. Privilegium navazovalo a potvrzovalo starší právní úpravu z dob Karla IV. a Václava IV. V pozdější době Leopoldem I. roku 1671 byla působnost privilegia rozšířena z Prahy na celé Čechy.

Dalším pramenem obchodního práva byla kniha práv městských od Briekého z Licska, dále pak Práva městská Království českého, kde obchodní právo bylo upraveno v části „O prodejších, kupování o trzích rozličných item o správách a o vkračování v trhy právem spravedlnosti, přátelstvím aneb příbuzenstvím“.<sup>8</sup> Zde se setkáváme nejen s definicí pojmu kupní smlouvy ale i úpravou ochrany kupujícího při krádeži. Pro organizaci obchodu, resp. osob, které ho provozovaly, byla významná část nazývaná se O společnosti a tovaryšstvu. Společnost je zde upravena jako společnost, jejíž základní činností byla výdělečná činnost. Přímý vztah k úpravě obchodního práva měla část pod názvem „O smlouvách, smlauvcích, ubrmanech a jiných prostřednících, kteříž lidi o jakéž pak koli věci smlouvají“.<sup>9</sup>

V pozdější době ekonomické prosperitě státu měly napomoci změny organizace státní správy za již výše zmíněného Leopolda I. Roku 1666 došlo k vytvoření Komerčního kolegia, orgánu, který měl dohlížet v celé monarchii na vývoj cen a spotřeby, zkoumat otázky obchodu a živností. Tato instituce však fungovala poměrně krátkou dobu.<sup>10</sup> Koncem 17. století dochází

---

<sup>6</sup> K tomu blíže např. MEZNÍK, J. K. prvům jihlavského práva v Právní knize písaře Jana. *Brno v minulosti a dnes*. 1965, sv. 7, s. 136 an.

<sup>7</sup> MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 199.

<sup>8</sup> Čl. G. XXXV až H. XXII. Práv městských království českého. JIREČEK, J. (ed.). *Městská práva Království českého*. Praha 1876.

<sup>9</sup> Čl. C. XXVI až C. XXXII. Práv městských království českého. JIREČEK, J. (ed.). *Městská práva Království českého*. Praha 1876.

<sup>10</sup> Po roce 1678 Komerční kolegium zaniklo.



ke zřízení tzv. Komise pro komerční záležitosti, a Deputace, orgánu pro otázky obchodu, manufakturní výroby a navigace.<sup>11</sup>

Další orgán, nazývaný se Stavovská komerční deputace, vznikl za vlády Josefa I. Roku 1710 došlo v Čechách ke zřízení stálého orgánu Komerční komise, který byl po čtyřech letech přejmenován na Merkantilní komisi a komerční kolegium. Pro Moravu bylo vytvořeno Komerční kolegium, nazývaný se také Konses, roku 1732. Výše uvedeným orgánům bylo určeno na počátku 20. let 18. století, aby podporovaly vnitrostátní i mezinárodní obchod.

Za vlády Marie Terezie roku 1743 bylo, z důvodu postupné ztráty vlivu těchto orgánů na ekonomiku země, nařízeno znovuoobnovení komerčních úřadů v jednotlivých provinciích na podporu obchodu. Roku 1746 bylo založeno centrální Univerzální komerční direktorium, které bylo přímým nástupcem Komerčního kolegia z roku 1666. Tento orgán působil až do zřízení ministerstva obchodu roku 1862. Za reorganizace ústředních orgánů českých zemí a Rakouska vzniklo roku 1749 Directorium in publico-politicis et cameralibus, orgán pro správní a finanční agendu, které ve zkrácené formě bylo nazýváno Directorium in internis – Ředitelství vnitřních věcí.<sup>12</sup>

Roku 1761 Directorium in publico-politicis et cameralibus zaniklo a jeho agenda v podstatě přešla na Českou a rakouskou dvorskou kancelář, jejíž činnost byla omezena pouze na otázky politické správy. Finanční správa byla opět svěřena dvorské komoře účetní, která plnila úkoly státní kontroly nad hospodařením v zemích.<sup>13</sup> Roku 1762 vznikl orgán, který působil na území celé monarchie – Komerční rada pro obchod a průmysl. Jednalo se o poradní orgán, z počátku samostatný, později podřízen České a rakouské dvorské kanceláři. Roku 1771 došlo k začlenění Komerční rady a průmyslu pod Českou a rakouskou dvorskou kancelář. Jako další centrální orgán byla roku 1767 zřízena Deputace pro státní hospodářství, řešící obchodní problematiku. Roku 1790 byl zřízen Finanční a komerční dvorský úřad, zabývající se komerčními záležitostmi.

Je zcela patrné, že v 18. století se projevovaly snahy upravit komplikovanou problematiku obchodního práva. I když v mnoha případech selhaly, nadále se zde prosazovaly

---

<sup>11</sup> Tento orgán vznikl v Čechách roku 1699.

<sup>12</sup> MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 163.

<sup>13</sup> Tamtéž, s. 163-164.

snahy vytvořit funkční organizovanou strukturu, zajišťující kontrolu nad obchodem. Úprava obchodního styku byla dosti rozříštěná a pojem obchodního práva, co se týče jeho obsahu, dosti různil. To je patrné i z jiných právních předpisů, které z části obsahovaly i obchodně právní úpravu – směnečných řádů.<sup>14</sup>

Směnečné právo bylo původně právo obyčejové. V našich zemích bylo zákonnou formou poprvé zachyceno ve Slezsku, ve Vratislavi. Roku 1651 zde zástupci městské rady vydali směnečný řád a roku 1672 byl vydán městskou radou na základě její statutární pravomoci první a roku 1712 druhý směnečný patent. Ten se stal poté základem úpravy směnečného práva i pro všechna česká města na základě císařského reskriptu v roce 1717.<sup>15</sup>

Směnečný a merkantilní řád z roku 1717, který se stal pak základem pro další pozdější právní úpravu, byl vydán pro Dolní Rakousy roku 1717 a pro Slezsko roku 1738. Vliv slezských směnečných řádů na vývoj českého směnečného práva byl ale znemožněn ztrátou Slezska roku 1742.

V souvislosti s unifikací česko-rakouského práva došlo k vydání merkantilního a směnečného řádu roku 1763,<sup>16</sup> platící pro území českého království a Dolno a vnitrorakouské dědičné země. Jeho působnost poté byla rozšířena na Kraňsko a Štýrsko, od roku 1765 začal platit v Terstu a na dalmatském pobřeží, od roku 1771 v Sedmíhradsku a od roku 1775 v Haliči.

Směnečným řádem byla nejen zakotvena zákonná úprava směnečných poměrů ale i zřízení směnečných a merkantilních soudů. Směnečný řád rozdělil směnky na pravé a nepravé, neboli formální a neformální, tj. suché. V převážné většině ustanovení směnečného řádu se jednalo o směnkách formálních, tj. pravých. Směnečný poměr zde byl definován jako peněžní obchod nebo jako výměna peněz či jiné peněžní hodnoty, která byla uzavřena za tím účelem, aby bylo možno obdržet stejné množství peněz nebo stejnou peněžní hodnotu ve smluvené měně za určitou dobu na určitém smluveném místě.

---

<sup>14</sup> V první polovině 19. století v habsburské monarchii platilo deset směnečných řádů, roku 1850 ještě osm.

<sup>15</sup> MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 198.

<sup>16</sup> Tamtéž.

Dle směnečného řádu z roku 1763 byla směnka definována jako stručný písemný příslib, který vyžadoval náležitosti předepsané zákonem a jehož obsah byl jinak totožný s obsahem směnečného poměru. Směnečným řádem byly rozlišovány podstatné a nepodstatné náležitosti směnky. Nejvíce ustanovení směnečného řádu se věnovalo směnečnému akceptu a směnečným protestům.

V případě českých zemí byl zejména významný z toho důvodu, že představoval první zákonnou úpravu směnečného styku ale i zákonnou úpravu některých otázek, které se týkaly styku obchodního, a položil podklad pro novou úpravu právního režimu směnek, které byly užívány v místním kreditním styku.<sup>17</sup>

Druhá část směnečného řádu stanovila zřízení směnečných a merkantilních soudů,<sup>18</sup> a představovala zvláštní soudní řád pro směnečný a merkantilní soud, který obsahoval zejména procesní pravidla o jednání před těmito soudy a o směnečné exekuci. Ke zřízení směnečných a merkantilních soudů došlo v hlavních zemských městech – v Praze, Brně a Opavě. V Praze a Brně byly zároveň zřízeny směnečné soudy druhé instance, které se nazývaly směnečné a merkantilní apelační soudy. Nejvyšší soud ve Vídni fungoval jako třetí instance.

Kompetence těchto soudů spočívala v rozhodování směnečných sporů včetně amortizace směnek. Směnečné a merkantilní soudy dále rozhodovaly spory, které vznikly ze vzájemného spojení mezi obchodníky, popř. továrníky, a kolize z pohledávek proti pozůstalostem obchodníků, pokud podnikatelské operace byly vedeny ještě poté firmou zemřelého, a také povolovaly exekuční řízení na nemovitosti a realizovaly exekuce na movité věci.

Řízení před směnečným a obchodním soudem se zahajovalo na základě písemné žaloby. K písemnému podání žaloby připojovala žalující strana (věřitel) jako přílohu směnku, ze které uplatňoval svůj nárok. Soud z vlastní iniciativy žalobu protistraně nedoručoval, nýbrž tak musel učinit žalobce prostřednictvím soudního zřízence.

---

<sup>17</sup> URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích a počátky novodobého práva obchodního*. Praha 1959, s. 213-227.

<sup>18</sup> V případě směnečných a merkantilních soudů vycházím z SCHELLEOVÁ, I. *Počátky obchodního soudnictví*. *Obchodní právo*. 1993, č. 12, s. 13-15; SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. *Řízení před směnečnými a merkantilními soudy*. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 1994, č. 1, s. 181-183; URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích a počátky novodobého práva obchodního*. Praha 1959.

V první instanci soudili pětičlenné senáty. Předsedou senátu byl tzv. směnečný a obchodní soudce. Dalšími členy senátů byly přísedící. Při prvním zřízení soudu v roce 1763 byli všichni členové jmenováni, jinak byli voleni. Funkční období směnečného a obchodního soudce trvalo tři roky. Poté byl povinen vzdát se úřadu a po dalších třech letech nesměl fungovat u soudu první instance ani jako přísedící.

Nový soudce byl volen většinou hlasů z ostatních členů senátu. Jeho volbou na volné místo v senátě byl volen substitut, který fungoval pouze po dobu úřadování nově zvoleného soudce. Po této době když skončilo funkční období nově zvoleného soudce, nastoupil na místo před třemi lety zvoleného substituta jako první přísedící bývalý směnečný soudce, jemuž skončila tříletá pauza, ve které byl distancován od rozhodování v senátě. Substitut však zůstal u soudu jako „supernumerarius“ pro případ, že by některý z členů senátu nemohl soudit, zejména pro předpojatost. Funkce přísedícího nebyla nijak časově omezena, v úřadě byl tak dlouho, dokud nerezignoval. K soudu patřil dále sekretář soudu, který vedl soudní kancelář, a soudní zřízení, kteří vykonávali rozhodnutí soudu.

Při ústním jednání, ke kterému soud obě strany předvolal, mohlo dojít za dvou okolností, podle toho zda strana žalovaná vznesla námitky či nikoliv. Pokud žalovaný nic nenamítl a směnečný nárok byl dostatečně prokázán, pokusil se soud vyřešit ještě celou věc dohodou stran. Neměl-li žalovaný dlužník dostatek hotových peněz po ruce, vyzval soud žalujícího, aby dlužníkovi poskytl ještě lhůtu k zaplacení, nebo aby od něho přijal jistotu. V případě, že věřitel odmítl takto učinit (nemohl být k tomu ze strany soudu nucen), soud ústní řízení ukončil a na další žádost věřitele vydal dlužníkovi adresovaný platební příkaz.

Druhá okolnost nastávala, vznesl-li dlužník při ústním jednání námitku, která měla dilatorní nebo peremptorní účinky či dokonce vylučovala projednání věci. V tom případě soud pokračoval v ústním řízení. Dlužník nebo jeho zmocněnec přednesl svou námitku ústně. Poté věřitel přednesl svou repliku a konečně ještě žalovaný případně ještě duplikoval žalobcovu repliku. Vše se zásadně muselo odbít na jediném soudním roku. Ústní přednesy se zároveň protokolovaly a musely být stranami sporu podepsány. Pokud šlo o zvlášť důležitou a závažnou námitku, mohl soud stranám uložit, aby své ústní přednesy podaly písemně k soudu ve lhůtě tří dnů. Po přednesu stran se měl soud pokusit ještě o narovnání mezi stranami, a pokud se nesešel s pochopením, měl rozhodnout.

Proti rozhodnutí soudu bylo možné podat odvolání, které však muselo být podáno bezprostředně po vyhlášení rozhodnutí. O přípustnosti odvolání rozhodoval soud za blíže neznámých podmínek. Pokud bylo odvolání odmítnuto, zbývalo straně ještě rekurovat. Rekurs bylo možné podat u soudu první instance o zasedání následujícím ihned po publikaci rozhodnutí, proti kterému bylo rekursováno. V případě odvolání bylo nezbytné, aby se strany dostavily do soudní kanceláře k rekolacinaci spisů, jejímž účelem bylo přesvědčit se o správnosti spisů, zároveň strany musely zaplatit všechny soudní taxy. Poté následovalo postoupení spisů soudu druhé instance.

O odvolání rozhodoval merkantilní a směnečný apelační soud za předsednictví prezidenta komerčního konsesu jako odvolacího soudce. Jako přísedící zasedali jeden z radů komerčního konsesu, dva odborníci z řad obchodnictva a dva apelační radové v Čechách, dva přísedící tribunálu na Moravě a dva radové slezského knížecího úřadu v Opavě. Řízení před druhoinstančním soudem bylo písemné a své rozhodnutí zasílal druhoinstanční soud k vyhlášení soudu první instance. Odvolací soud na rozdíl od soudu prvoinstančního nezasedal pravidelně. Svolával ho předseda k projednání každého případu zvlášť.

Proti rozhodnutí odvolacího soudu bylo možné podat žádost o revizi u Nejvyššího soudu ve Vídni, který rozhodoval jako soud třetí instance. Tuto žádost o revizi bylo třeba ohlásit do tří dnů u soudu druhé instance. Strana, která o revizi žádala, byla povinna vykonat ještě do osmi dnů od vyhlášení rozhodnutí druhé instance a složit v hotovosti nebo ručiteli zajistit složení sedminy sporného peněžního obnosu případně zřídit tzv. *cautio iuratoria*.

K předpisům, jejichž význam překročil daleko oblast směnečného styku, náležela ve směnečném řádu z roku 1763 ustanovení o obchodních společnostech. Obsáhlé ustanovení ve směnečném řádu věnované obchodním společnostem věnuje pozornost povinné protokolaci firmy každé obchodní společnosti v rejstříku, který vede obchodní a směnečný soud. Vedle firmy měla dle ustanovení být protokolována i jména všech společníků.<sup>19</sup>

V odůvodnění ustanovení byl vyjádřen případ, na základě kterého nejčastěji vznikaly veřejné obchodní společnosti. Situací, na základě které vznikaly již nejstarší formy veřejných

---

<sup>19</sup> URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích a počátky novodobého práva obchodního*. Praha 1959, s. 226.

obchodních společností, byla zpravidla smrt jednoho obchodníka, na jehož místo nastoupili jeho dědicové, kteří obchodní závod vedli dále pod společnou firmou. Tato okolnost je také uváděna jako prioritní důvod pro to, proč napříště mají být protokolovány firmy obchodních společností i jména společníků včetně plných mocí udělených některému členu, účetnímu nebo komplementáři.<sup>20</sup>

V ustanovení se přímo hovořilo, že jen tak bude odstraněna anarchie a nedostatek evidence, který často panuje v právních poměrech obchodních společností, zejména o otázkách, kdo je oprávněn jménem společnosti uzavírat závazky atd.

Ustanovení směnečného řádu z roku 1763 rozeznávala dva typy obchodních společností. Jasně se v nich odrážely principy veřejné obchodní společnosti, označované jako Universal-Compagnie či Societas omnium bonorum. Pro směnečné právo měla veřejná společnost význam zejména v tom, že směnky, které vystavil jeden ze společníků svým jménem, mohly být posuzovány jako směnky vystavené jménem společnosti, takže pro závazky, které z nich vyplývaly, bylo možno nastupovat přímo na společnost.<sup>21</sup>

Z ustanovení směnečného řádu již méně jasně vyplývala povaha komanditní společnosti. Význam této formy obchodní společnosti spočíval pro směnečné závazky v tom, že směnky mohl každý společník vystavovat bez účinků pro společnost svým jménem. Z takto vystavených směnek nebylo možno nastupovat na společnost, leda že by směnkou bylo kryto takové jednání, které by prospívalo společnému užitku zájmu celé společnosti.<sup>22</sup>

Směnečný řád se zmiňoval také i o obchodních společnicích i o tichých společnicích a odkazoval v tomto směru na konkurzní řád rakouský z roku 1734.

Z výše uvedeného je zcela patrné, že úprava obchodního práva před vydáním Všeobecného obchodního zákoníku z roku 1862 byla roztříštěná, nejednotná a nepřehledná. Na území habsburské monarchie se šlo setkat pouze s ojedinělou právní úpravou, upravující obchodně právní vztahy, která byla až na některé výjimky, často partikulárního charakteru.

---

<sup>20</sup> Tamtéž.

<sup>21</sup> Tamtéž.

<sup>22</sup> Tamtéž.

Moderní systematický základ soukromého práva v Rakousku a tedy i na území českých zemích položil Všeobecný občanský zákoník z roku 1811, který obsahoval ale jen některé dílčí ustanovení regulující obchodní vztahy. Jednalo se o ustanovení, která se týkala úroku, o kupeckém zastoupení, o obchodních společenstvech a o kupeckém placení. Převážná část obchodní problematiky byla upravena zvláštními předpisy, jako směnečnými řády, merkantilním řádem, falitním řádem atd., jak bylo již výše uvedeno, což výslovně vyjadřoval i císařský patent,<sup>23</sup> podle kterého „Právní jednání obchodní a směnečná jest posuzovati podle zvláštních obchodních a směnečných zákonů, pokud se liší od předpisů v tomto zákoníku.“

---

<sup>23</sup> Císařský patent č. 946/1811 ř.z., ze dne 1. června 1811.

## 2. Obchodní právo v 19. století

### 2.1. Kodifikační snahy v oblasti obchodního práva

Počátek 19. století je v Rakousku spojen s kodifikačními snahami, tj. s vydáním celé řady nových právních předpisů, tedy i předpisů v oblasti obchodního práva, které lze charakterizovat jako právní odvětví novodobého práva. S kodifikací obchodního práva bylo započato roku 1809, kdy byla nejvyšším vládním listem vyzvána dvorská komise právního odboru, aby vypracovala kodex obsahující obchodní právo, směnečné právo, námořní právo, řízení konkurzní a řízení ve věcech obchodních.<sup>24</sup>

V první etapě byl vypracován návrh první a druhé knihy, které obsahovaly obchodní a směnečné právo. Ve druhé etapě roku 1842 byl vypracován návrh obchodního zákoníku, roku 1855 třetí a roku 1857 čtvrtý návrh. Avšak ani jeden z těchto návrhů neprošel závěrečným schvalovacím stádiem.

Kodifikační snahy v Rakousku se tak nedočkaly úspěchu. Iniciativy se pak ujaly německé spolkové země, které se také snažily unifikaci obchodního práva ve všech zemích tehdejšího německého spolku. Dne 17. dubna 1856 se na návrh Bavorska usnesl německý spolkový sněm na svolání konference zástupců německých spolkových států do Norimberku, a to za účelem vypracování osnovy všeobecného obchodního zákoníku.

Dne 15. ledna 1857 došlo k zahájení konference. Na konferenci byly zastoupeny nejdůležitější německé spolkové státy. Konferenci se zúčastnilo Rakousko, Bavorsko, Sasko, Prusko, Württenbersko, Hanoversko, Hesensko, Bádensko atd. Na konferenčním jednání byl přijat pruský návrh obchodního zákoníku, s tím, že bylo doporučeno, aby byla pozornost věnována taktéž rakouským návrhům.

Pruský návrh obsahoval 1063 článků, které se dělily do šesti knih. Návrh obchodního zákoníku byl podrobně propracovaný a užil se spolu s dvěma návrhy obchodního zákoníku navrženými rakouským ministerstvem, tj. ministerského návrhu z roku 1855 a tzv. revidovaného návrhu z roku 1857.

---

<sup>24</sup> DVOŘÁK, J., MALÝ, K. a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 222.



Na konferenci byly z členů konference vytvořeny dva výbory. Jeden z těchto výborů měl na starost vedení protokolu jednání a redakci textu. Druhý výbor dohlížel nad jazykovou úpravou a na samotné legislativní práce. Redakční výbor zasedal až do jara 1861. Schvalování návrhu probíhalo ve třech čteních.<sup>25</sup> Usnesením spolkového sněmu ze dne 31. května 1861 byla takto vypracovaná osnova doporučena k přijetí vládám spolkových zemí,<sup>26</sup> která byla pak během let 1861 až 1865 přijata jako zákoník všemi státy Německého spolku.<sup>27</sup>

Tato osnova byla pak v Rakousku přijata zákonem ze dne 17. prosince 1862,<sup>28</sup> přičemž účinnost tohoto Všeobecného obchodního zákoníku byla stanovena na 1. července 1863. Z navrhované osnovy nebyla Rakouskem přijata pátá kniha o právu námořním.

Všeobecný obchodní zákoník byl uveden uvozovacím zákonem, který zrušil všechny předcházející právní předpisy, které se vztahovaly k předmětům obchodního práva, pokud nebylo výslovně stanoveno, že jejich působnost dále trvá. Uvozovacím zákonem byly změněny směnečné, merkantilní a fallitní řády, první kniha Codice di commercio a jiné obchodní předpisy, které dosud platily v některých částech Rakouska.<sup>29</sup> Oproti tomu ustanovení uvozovacího zákona ponechalo v platnosti druhou knihu Codice di commercio, která spolu s Editto politico di navigazione z roku 1774 a Ordonnance pour la marine z roku 1861 byla v Rakousku pramenem soukromého práva námořního.

## 2.2. Obchodní zákoník a jeho vztah k zákoníku občanskému

Skutečnost, že Všeobecný obchodní zákoník nevznikl v návaznosti na Všeobecný občanský zákoník z roku 1811 jako speciální úprava k rakouskému obecnému právu občanskému, se projevila v tom, že rakouské obchodní právo působilo společně s poněkud odlišným právem občanským. Stanislava Černá přímo konstatuje, že „spolupůsobení těchto kodexů bylo poznamenáno jistým harmonizačním deficitem.“<sup>30</sup>

---

<sup>25</sup> 1. července 1857 bylo skončeno první čtení. Druhé čtení bylo skončeno dne 3. března 1858 a třetí čtení dne 11. března 1861.

<sup>26</sup> RANDA, A. *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*. Praha 2008, s. 20-21.

<sup>27</sup> Blíže SKŘEJPKOVÁ, P. K dějinám obchodu a vzniku obchodního práva. *Právněhistorické studie*. 2008, č. 34, s. 183-198; KUKLÍK, J., SKŘEJPKOVÁ, P. *Kořeny a inspirace velkých kodifikací. Příspěvek k aplikaci „Principů“ E. F. Smidaka*. Praha: Havlíček Brain Team, 2008, s. 151 an.

<sup>28</sup> Zákon č. 1/1863 ř.z.

<sup>29</sup> § 2 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>30</sup> DVOŘÁK, J., MALÝ, K. a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 224.

Jeho vztah k občanskému zákoníku, resp. jeho místo v aplikačním pořadí jednotlivých souborů regulačních pravidel ovládajících obchodněprávní vztahy, vymezoval čl. 1 Všeobecného obchodního zákoníku a § 1 uvozovacího zákona. Dle těchto ustanovení se v souladu s principem speciality obchodního práva uplatnila nejdříve úprava obchodního zákoníku, dále zvláštní obchodní zákony,<sup>31</sup> které obchodní zákoník ponechal v platnosti a výsad některých obchodních ústavů<sup>32</sup>.

V pozdější době dochází k aplikaci i obchodních zákonů, které byly přijaty v následující době po účinnosti obchodního zákoníku v reakci na dynamiku vývoje obchodních vztahů. Např. se jednalo o zákon o koaliční zákon,<sup>33</sup> zákon o společenstvech svépomocných z 9. dubna 1873, burzovní zákon,<sup>34</sup> zákon o ochranných známkách z 6. ledna 1890, akciový regulativ,<sup>35</sup> zákon o společnostech s ručením omezeným z 6. března 1906, atd.

Jen výjimečně byl prolomen princip speciality předpisů obchodního práva ve prospěch předpisů občanskoprávních. Např. čl. 308 Všeobecného obchodního zákoníku dával přednost ustanovení §§ 367 a 456 Všeobecného občanského zákoníku o dobrověrném nabytí od neoprávněného před ustanoveními §§ 306 a 307 Všeobecného obchodního zákoníku, byla-li pro poctivého nabyvatele příznivější.<sup>36</sup>

Občanskému právu jako podpůrnému prameni obchodního práva byla věnována menší pozornost, i když ve skutečnosti zásady občanského práva prostupovaly i obchodní život. Prostřednictvím subsidiární aplikace Všeobecného občanského zákoníku a jeho obecných výkladových ustanovení se přirozené právní principy aplikovaly i při dotváření neúplných norem obchodního práva,<sup>37</sup> a tak plnily normativní, podpůrnou funkci.<sup>38</sup>

---

<sup>31</sup> § 1-5 uvozovacího zákona.

<sup>32</sup> Např. Rakousko-uherské banky. Viz čl. 5 a 312 Všeobecného obchodního zákoníku.

<sup>33</sup> Zákon č. 43/1870 ř.z.

<sup>34</sup> Zákon č. 67/1875 ř.z.

<sup>35</sup> Zákon č. 175/1899 ř.z.

<sup>36</sup> DVOŘÁK, J., MALÝ, K. a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 224, pozn. č. 96.

<sup>37</sup> §§ 6-7 Všeobecného občanského zákoníku z roku 1811.

<sup>38</sup> DVOŘÁK, J., MALÝ, K. a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 225.

Přihlášení se k přirozeným principům právním představovalo vyústění dlouhého právně filozofického vývoje, jehož kořeny sahaly až k Platonovi, Aristotelovi, později Tomáši Akvinskému a v racionalistickém pojetí pokračovaly v dílech představitelů klasické přirozenoprávní doktríny 17. a 18. století, hledající základy přirozeného práva v lidském rozumu a pohlížející na přirozené právo jako na subjektivní, univerzální, člověku vrozené, avšak současně rozumem zjistitelné vyšší právo nadřazené právu pozitivnímu.<sup>39</sup>

Přirozenoprávními principy byla vyjádřena emancipace občana, jeho přinejmenším formální rovnost před zákonem. Vymezovaly se vůči právní nerovnosti, představovaly odmítnutí právního partikularismu. Akceptovaly spravedlnost a morálku. V tomto širším rámci měla být nahlížena a vykládána právní úprava obecná či speciální. V pozdější době se již na přirozenoprávní principy nenahlíželo jako na vrozené lidskému rozumu, ale zdůrazňovalo se jejich postavení jako součásti materiálně jednotného právního řádu.<sup>40</sup>

K povaze těchto principů se vyjádřil významný civilista Jaromír Sedláček,<sup>41</sup> „Přirozené zásady právní, jež shledávaly tak závažnými redaktoři občanského zákoníka nejsou totiž ničím jiným, než systematickými pojmy právními. Tak najevo z Zeillerových spisů i ze spisů Martiniho. Tyto systematické pojmy právní vytvořila romanistika během staletí, takže byly považovány za něco samozřejmého intelektu lidskému přímo daného. Je otázka, zda dnešní soudce má se řídit těmito systematickými pojmy, kterých by užíval jako subsidiárních předpisů právních. Dnešní doba kriticky umístila tyto systematické pojmy a vyměřila jejich význam, odpírajíc jim jednak význam norem, jednak význam obecné závaznosti. Dogmatika XVIII. století byla vystřídána relativismem století XIX. Nyní přicházíme do údobí kritického, kde jak dogmatickou apodiktičnost, tak i relativistickou skepsi dovedeme oceniti a v mysli lidské správně umístiti.“<sup>42</sup>

Přirozenými právními principy se Jaromír Sedláček zabýval zejména v rámci svého kritického pojednání o mezerách v zákoně. Podle něho šlo o zdánlivý problém, který pramenil ze směřování pojmů interpretace, již rozuměl zjišťování obsahu právního předpisu, a

---

<sup>39</sup> DVOŘÁK, J., MALÝ, K. a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 226.

<sup>40</sup> Tamtéž.

<sup>41</sup> K jeho osobě blíže MATES, P. Jaromír Sedláček. In: SKŘEJPKOVÁ, P. *Antologie československé právní vědy meziválečném období (1918-1938)*. Praha: Linde, 2009, s. 311-313.

<sup>42</sup> ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi*. Díl první. Praha: V. Linhart, 1935, s. 144.

aplikace. Poukazoval na to, že samotný výraz mezera v zákoně v sobě obsahoval rozpor.<sup>43</sup> Právní principy znamenaly pro něho prostředek, který umožňoval rekonstruovat neúplnou právní normu, dotvořit ji z nedostatečné právní materie, když výslovná úprava v právním předpisu, ani obsah podobných norem nepodala úplné vodítko. V jeho pojetí nešlo o mezeru v právu, ale ustanovení Všeobecného občanského zákoníku<sup>44</sup> bylo pro něho aplikačním návodem pro tvorbu norem mimo rámec jednotlivých právních předpisů a takto rekonstruovaná norma byla předpisem pozitivního práva.<sup>45</sup>

Uvedené funkce plnily přirozené právní principy nejen pro občanskoprávní úpravu ale i pro zákony zvláštní, tj. i zákony řešící problematiku zasahující do oblasti obchodního práva. Vyjma normativní funkce právních principů, umožňující formulovat, doplnit právní normu, tvořily právní principy jakýsi obecný rámec, ve kterém měla být chápána jednotlivá ustanovení právních předpisů či tyto předpisy jako celek.<sup>46</sup>

V souvislosti s interpretací Všeobecného obchodního zákoníku a principem speciality obchodního práva pak bylo rakouskými komercialisty diskutováno i místo protokolů o poradách Norimberské konference. Šlo o značně široké a různorodé názory, které počínaly odmítáním jejich výkladového významu, resp. nabádáním k opatrnosti při jejich využívání až názory, které připouštěly, že sice protokoly, resp. názory komise mají soukromou povahu a neobsahují tudíž autentický výklad obchodního zákoníku, již byly i tyto zdroje povýšeny na platnost zákona.<sup>47</sup>

Např. Antonín Randa,<sup>48</sup> rozlišoval zákon na straně jedné a vůli, resp. názory jeho tvůrců na straně druhé, s tím, že právě publikací „odlučuje se zákon od vůle průvodců návrhu a prohlašuje se, že zákonem býti má to, a toliko to, co ze slov a smyslu prohlášeného textu plyne.“<sup>49</sup> Z tohoto důvodu jim odmítal přiznat speciální výkladový význam a dospěl k závěru,

---

<sup>43</sup> Tamtéž, s. 141.

<sup>44</sup> § 7 Všeobecného občanského zákoníku.

<sup>45</sup> ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi*. Díl první. Praha: V. Linhart, 1935, s. 144-145.

<sup>46</sup> DVOŘÁK, J., MALÝ, K. a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 227.

<sup>47</sup> Tamtéž.

<sup>48</sup> Blíže k osobnosti A. Randy viz níže v textu mé práce.

<sup>49</sup> RANDA, A. *Soukromé obchodní právo rakouské*. Praha: Nákladem J. Otty, 1908.

že protokoly slouží k odhalení smyslu zákonného textu. K tomuto jeho názoru se v pozdější době připojil další významný komercialista A. Wenig-Malovský.<sup>50</sup>

### **2.3. Obchodní zákoník a uvozovací zákon k obchodnímu zákoníku**

Uvozovací zákon obsahoval řadu zásadních ustanovení a s obchodním zákoníkem tvořil jeden celek. Byl uspořádán do šedesáti paragrafů. Uvozovacím zákonem bylo zejména stanoveno, že ustanovení obchodního zákoníku se nevztahují na nabývání, omezování a rušení věcných práv k nemovitostem,<sup>51</sup> pokud se chtěla manželka věnovat obchodu, potřebovala k tomu souhlas svého manžela, který ale mohl být nahrazen soudním rozhodnutím, pokud bylo zřejmé, že manželčin obchod nebude konkurovat podnikání manžela.<sup>52</sup>

V ustanovení uvozovacího zákona bylo dále stanoveno, že ustanovení Všeobecného obchodního zákoníku o firmách, obchodních knihách a prokuře se až na podomní obchodníky vztahovalo na všechny obchodující, kteří ze svého zisku platili státní příjmovou daň. K těmto daním se nepřipočítávala přírážka válečná a poválečná.<sup>53</sup> Vládě bylo uvozovacím zákonem uloženo, aby svým nařízením určila, které státní podniky se budou zapisovat do obchodního rejstříku a budou se řídit obchodním zákoníkem.<sup>54</sup>

V uvozovacím zákoně byla obsažena ustanovení o obchodním rejstříku, obchodních společnostech a o svatebních smlouvách se zřetelem na obchodníka. Přihlášky do obchodního rejstříku bylo nutno podat osobně či prostřednictvím zástupce na základě plné moci na obchodním soudu, příp. bylo možno podat přihlášku soudně či notářsky ověřenou.<sup>55</sup> Zápisy provedené do obchodního rejstříku se veřejně vyhlašovaly tiskem, přitom stačilo pouze jediné otištění.<sup>56</sup>

V případě zápisu svatebních smluv do obchodního rejstříku, obsah nebo změna mohla být zaznamenána jen na základě notářsky nebo soudně ověřené listiny, jejíž opis byl uložen u

---

<sup>50</sup> Blíže k osobnosti A. Weniga-Malovského viz níže v textu mé práce.

<sup>51</sup> § 3 uvozovacího zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>52</sup> § 6 uvozovacího zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>53</sup> § 7 uvozovacího zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>54</sup> § 8 uvozovacího zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>55</sup> § 10 uvozovacího zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>56</sup> § 11 uvozovacího zákona č. 1/1863 ř.z.

obchodního soudu. V obchodním rejstříku bylo uvedeno datum svatebních smluv nebo jejich změn, jméno, příjmení, stav a bydliště manželů spolu s datem dne tohoto zápisu.<sup>57</sup>

Dle ustanovení uvozovacího zákona ukládaly pořádkové pokuty za nedodržení předpisů o přihláškách nebo za užívání cizí firmy obchodní soudy. Tresty byly stanoveny od 10 do 300 zlatých. V případě nedodržení předpisů o přihláškách měl být vyzván subjekt k nápravě. Po uplynutí lhůty na opravu měla být udělena pořádková pokuta. Pokuty připadaly do fondu chudých v místě sídla obchodního soudu. Nebylo přípustné, aby se peněžité pokuty přeměnily v trest odnětí svobody. Soudy, živnostenské úřady, notáři a jiné státní orgány, musely z úřední povinnosti bez prodlení oznámit obchodním soudům případné porušení přihlašovacích předpisů, či užívání cizí firmy.<sup>58</sup>

O vyhlášení konkurzu, případně zahájení či zrušení narovnávacího řízení na majetek kupce, obchodní společnosti, či osoby, která je účastníkem řízení, učiní obchodní soud z úřední povinnosti zápis do obchodního rejstříku. Pokud soud, na kterém bylo podáno vyhlášení konkurzu, či zahájení narovnávacího řízení, není soudem vedoucím obchodní rejstřík daného subjektu, pak musí neprodleně informovat příslušný obchodní soud, který tento rejstřík vede, aby zapsal poznámku.<sup>59</sup>

Uvozovacím zákonem se obchodním soudům také přikazovalo rozhodovat ve sporech, které vznikaly z obchodů uvedených v čl. 271 obchodního zákoníku, a také ve sporech kdy na jedné straně stál subjekt zapsaný v obchodním rejstříku bez ohledu na to, zdali je i druhá strana zapsána. Do pravomoci obchodních soudů výlučně spadaly případy, kdy šlo o spory ze zcizení obchodní živnosti, a nároky na užívání firmy.

Všeobecný obchodní zákoník byl rozčleněn na čtyři knihy. Knihám předcházela obecná ustanovení. Knihy se dále rozdělovaly na tituly, a některé z nich byly ještě rozčleněny na oddíly. Tituly nebo oddíly obsahovaly jednotlivé články. Obecná ustanovení obsahovala jen tři články. První článek obsahoval prameny obchodního práva. Za pramen je prohlášen zejména obchodní zákoník. Pokud danou věc neupravoval, nastoupil jako pramen obchodní zvyk, a v poslední řadě obecné právo občanské.

---

<sup>57</sup> § 17 uvozovacího zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>58</sup> § 13 uvozovacího zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>59</sup> § 14 uvozovacího zákona č. 1/1863 ř.z.

### 2.3.1. První kniha Všeobecného obchodního zákoníku

První kniha Všeobecného obchodního zákoníku se nazývá O obchodnictvu. Obsahem jsou tituly o kupcích, o obchodním rejstříku, o obchodních firmách, o obchodních knihách, o prokuristech a obchodních zmocněncích, o obchodních pomocnících a obchodních dohodách.

Všeobecným obchodním zákoníkem byly zakotveny právní vztahy, které vznikaly při obchodování. Za subjekt těchto právních vztahů považoval – bylo užito staršího označení – kupce. Kupcem byla ta osoba, která provozovala po živnostensku obchody.<sup>60</sup> Kupcem mohl být muž nebo žena. Manželka mohla být obchodníkem jen se souhlasem svého manžela, který mohl být dán i mlčky.

Kupec podnikal pod svou firmou. Obchodní firmou bylo jméno, pod kterým kupec své jednání provozoval a kterým se podepisoval.<sup>61</sup> Ke jménu mohly být připojeny dodatky, kterými se charakteristika kupce blíže specifikovala. Ve firmě obchodní veřejné společnosti muselo být uvedeno jméno alespoň jednoho ze společníků s dodatkem, že se jedná o společnost. Ve firmě komanditní společnosti muselo být obsaženo jméno alespoň jednoho osobně ručícího společníka s dodatkem, že jde o společnost.<sup>62</sup> Jméno firmy akciové společnosti mělo být zpravidla zvoleno podle předmětu podnikání.<sup>63</sup>

Název nové firmy se musel zřetelně odlišovat od všech firem, které v tom místě nebo obci působily. Každý kupec měl povinnost vést obchodní knihu,<sup>64</sup> z které bylo zřejmé jeho obchodní jednání a stav jeho plnění.<sup>65</sup>

Úpravu, která byla obsažena v obchodním zákoníku, týkající se obchodních knih, můžeme označit za rámcovou, neboť zahrnovala pouze nejdůležitější otázky. Kolik knih a jaké a jakým způsobem měly být jednotlivé obchody do obchodních knih zapisovány, Všeobecný obchodní zákoník nestanovil. Obchodníci se řídili pravidly účetnictví. Povinnost vést obchodní knihy vznikala okamžikem, kdy byla splněna podmínka plnoprávnosti kupce,

---

<sup>60</sup> Čl. 4 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>61</sup> Čl. 15 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>62</sup> Čl. 17 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>63</sup> Čl. 18 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>64</sup> Čl. 28 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>65</sup> WENIG, A. *Příručka práva platného v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Kniha první. 2. vyd. Brno: Typos, 1924, s. 115.

tj. jakmile výdělková daň dosáhla předem stanovené výše, nebo zápisem do obchodního rejstříku.

Ustanovení ukládající výše uvedenou povinnost vedení obchodních knih, bylo lex imperfecta, když žádnému státnímu orgánu neumožňovalo vést plnoprávné kupce donucením k plnění této povinnosti. Za nepřímé donucení lze považovat trestní zákon, který však k naplnění skutkové podstaty přečinu vedle mnohosti věřitelů, nesestavení bilance nebo nevedení obchodních knih či jejich nepřesné vedení předpokládal stav insolvence.

Obchodníci měli povinnost uchovávat své obchodní knihy po dobu deseti let.<sup>66</sup> Tato doba počínala běžet ode dne, kdy byl do knihy učiněn poslední zápis. Obchodní zákoník umožňoval soudci v případě obchodního sporu uložit na návrh protistrany obchodníkovi povinnost předložit obchodní knihy. Pokud je nepředložil, mělo se na újmu obchodníka za prokázané, že obsah obchodních knih byl takový, jak tvrdila protistrana. V případě že obchodník na příkaz soudce předložil obchodní knihy, nahlédl soud za přítomnosti stran jen do částí důležitých pro spornou záležitost. Ostatní obsah knih byl přístupný pouze soudu, a to v takovém rozsahu, aby mohl posoudit, zda knihy byly vedeny řádně.<sup>67</sup>

Obchodní zákoník umožňoval nahlédnout do obchodních knih soudu i z moci úřední v případech dědictví, společenství statků, dělení společnosti a v konkurzním řízení nařídit předložení obchodních knih za účelem zjištění jejich celého obsahu.<sup>68</sup> Na rozdíl od předložení knih pro účely obchodního sporu mohla protistrana nahlížet do knih bez omezení do celého obsahu obchodních knih.

Kromě obchodních knih ukládal obchodní zákoník obchodníkům plného práva a obchodním společnostem povinnost při otevření podniku a následně každý následující obchodní rok sestavit inventář a bilanci,<sup>69</sup> které společně s obchodními knihami tvořily součást kupeckého účetnictví.

---

<sup>66</sup> Čl. 33 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>67</sup> Čl. 34-39 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>68</sup> Čl. 40 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>69</sup> Čl. 29 zákona č. 1/1863 ř.z.



Inventář zahrnoval u kupců jednotlivců vedle obchodního jmění také aktivní a pasivní složky soukromého jmění včetně nemovitostí obchodníka. Bylance neboli závěrka byla poměrem aktivního jmění a dluhů. Při oceňování jednotlivých kusů pro účely vypracování inventáře a bilance byl obchodník podle zákona povinen je ocenit v té hodnotě, jakou měly v době zřízení inventáře a bilance. Pochybné pohledávky měly být zapisovány podle své pravděpodobné hodnoty, nedobytné pohledávky měly být odepsány.<sup>70</sup>

Plnoprávný obchodník měl podle obchodního zákoníku také povinnost uschovat všechny obdržené obchodní listy a opisy či kopie odeslaných obchodních listů a chronologicky je zapisovat do knihy přepisů. Obchodní korespondenci, inventář a bilance musel obchodník archivovat po dobu deseti let.

První kniha obchodního zákoníku se zabývala také problematikou obchodního rejstříku. Jeho články určovaly co se má do obchodního rejstříku zapisovat. Všeobecný obchodní zákoník rozeznával právní skutečnosti, které se do obchodního rejstříku musely zapsat, které se mohly zapsat a které se mají pouze poznamenat.

Ze zákona se musely zapsat tyto skutečnosti: firma a podpis obchodníka, jakož i změna a zrušení firmy nebo změna majitele podniku; prokura s podpisem prokuristy, jakož i zrušení prokury; určité právní poměry obchodních společností, které se mohly dotýkat práv třetích osob jako zrušení společnosti, firma a její sídlo a jejich změny, jména společníků, zastoupení společnosti, přistoupení a vystoupení veřejných společníků a komandistů, stanovy a změny stanov akciové společnosti a komanditní společnosti na akcie, zastoupení představenstvem, zrušení společnosti, zvolení či odvolání likvidátorů; zřízení a zrušení odštěpných závodů.

Ze zákona se mohly zapsat tyto skutečnosti: práva manželky obchodníka nebo obchodního společníka neomezeně zavázaného, plynoucí ze smluv svatebních, jestliže je firma obchodníka či obchodní společnosti zapsána v obchodním rejstříku.

---

<sup>70</sup> Čl. 31 zákona č. 1/1863 ř.z.

Z úřední povinnosti dle zákoníku se mělo pouze poznamenat: vyhlášení a zrušení konkurzu na jmění obchodníka či obchodní společnosti nebo komplementáře či komanditisty; nucená správa obchodního podniku se jménem správce, povolená soudem.

Právní skutečnosti zapsané do obchodního rejstříku se považovaly za obecně známé a jejich neznalost nikoho neomlouvala. Skutečnosti, které v obchodním rejstříku zapsány nebyly, nemohly být na újmu toho, kdo o nich nevěděl a jednal v důvěře v obchodní rejstřík.

Podrobnosti o obchodním rejstříku a co se do něho má zapisovat pak upravovaly nařízení a výnosy ministerstev. Jednalo se o ministerské nařízení z roku 1863,<sup>71</sup> které stanovilo, jak se má obchodní rejstřík vést. Skládal se ze dvou oddělení – z rejstříku jednotlivých firem a z rejstříku společenských firem. Vyjma toho se vedla kniha příloh.

Nařízením ministerstva spravedlnosti z roku 1906 byla zřízena tři oddělení:<sup>72</sup> kde do prvního se zapisovaly firmy obchodníků jednotlivců, do druhého firmy akciových společností a komanditních společností na akcie a do třetího se vkládaly firmy společností s ručením omezeným.

Podle zákona z roku 1906,<sup>73</sup> se pak do obchodního rejstříku zapisovaly stanovy a jejich změny společnosti s ručením omezeným, její firma a sídlo, předmět činnosti, seznam společníků s udáním základního vkladu a splátek, seznam jednatelů, změny společníků a jednatelů, případná státní koncese, zrušení společnosti, nastoupení, zvolení a propuštění likvidátorů.<sup>74</sup>

V neposlední řadě obsahovala první kniha Všeobecného obchodního zákoníku ustanovení o prokuristech, pomocnících, a dohodcích neboli sensálech.<sup>75</sup> Prokurista měl přikázáno majitelem obchodního závodu, aby jeho jménem a na jeho účet provozoval obchodní živnost a per procura firmu podepisoval.

---

<sup>71</sup> Ministerské nařízení č. 27/1863 ř.z.

<sup>72</sup> Nařízení ministerstva spravedlnosti č. 89/1906 ř.z.

<sup>73</sup> Zákon č. 58/1906 ř.z.

<sup>74</sup> RANDA, A. *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*. Praha 2008, s. 87-88.

<sup>75</sup> Čl. 41-82 zákona č. 1/1863 ř.z.

Prokura se zřizovala udělením plné moci výslovně označené za prokuru, nebo výslovným označením zmocněnce za prokuristu anebo zmocněním podepisovat per procura firmu majitele obchodního závodu. Obchodní pomocníci byly osoby, které při provozování obchodní činnosti konali pro obchodníka obchodní služby.

Obchodní dohodci neboli senesálové byly úředně ustanovení prostředníci v obchodních záležitostech. Při nastoupení do úřadu skládali senesálové přísahu o řádném plnění svých povinností. Senesálům příslušelo jednat o zprostředkování koupě a prodeje zboží, směnek, lodí, státních papírů, akcií a jiných obchodních papírů, druhů mincí, o smlouvách o pojišťování, o zápůjčky na lodí, o náklad na lodí a najímání lodí, jakož i o převozy po suchu a po vodě.<sup>76</sup>

Obecná definice pojmu obchod nebyla ve Všeobecném obchodním zákoníku zakotvena.<sup>77</sup> Avšak ve svých ustanoveních vypočítává smlouvy, které pokládal za obchody.<sup>78</sup> Předně se jednalo o absolutní obchody, tj. smlouvy, které se vždy pokládal za obchody, bez ohledu na to, kdo je a jakým způsobem provozuje. Tyto absolutní obchody byly Všeobecným obchodním zákoníkem taxativně vypočteny.<sup>79</sup>

Jednalo se o úplatné nabývání zboží, tj. movitých věcí nebo cenných papírů určených k obchodu, které se dělo s úmyslem nabyté zboží opět za úplatu prodat. Bylo nerozhodné, zda se toto zboží převedlo ve stavu nezměněném, či po nějaké úpravě. Zejména sem náležela tzv. spekulativní koupě.<sup>80</sup>

Dále se jednalo o převzetí dodávky zboží, jiných movitých věcí, akcií nebo jiných cenných papírů určených k obchodu, které si dodavatel k tomuto účelu sjednal,<sup>81</sup> převzetí pojištění za určitou pevnou prémie,<sup>82</sup> převzetí dopravy zboží nebo osob na moři a poskytování zápůjček za lodě.<sup>83</sup>

---

<sup>76</sup> Čl. 67 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>77</sup> Níž v textu práce vycházím také z ROUČEK, F. *Československé právo obchodní*. Praha 1938, s. 63 an.

<sup>78</sup> Čl. 271-273 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>79</sup> Čl. 271 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>80</sup> Číslo 1 čl. 271 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>81</sup> Číslo 2 čl. 271 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>82</sup> Číslo 3 čl. 271 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>83</sup> Číslo 4 čl. 271 zákona č. 1/1863 ř.z.

Vyjma absolutních obchodů vypočítával Všeobecný obchodní zákoník relativní obchody.<sup>84</sup> Jednalo se o právní jednání, která byla provozována po živnostensku nebo byla podnikána sice ojedinele, avšak v rámci obchodníkovi živnosti, která záležela v jiných obchodech. Jednalo se o smluvní zpracování nebo přepracování movité věci pro jiné, převyšoval-li provoz živnosti meze řemesla,<sup>85</sup> jednání bankéřů a peněžoměnců,<sup>86</sup> jednání komisionářů a speditérů a dovozníků dopravujících zboží, bez zřetele k objemu živnosti a jednání ústavů pro dovoz osob,<sup>87</sup> Zprostředkování a uzavírání obchodu pro jiné osoby, nikoliv ale ústřední jednání obchodních dohodců,<sup>88</sup> obchody nakladatelské, knihkupecké a tiskáren, pokud převyšovaly úroveň řemesla.<sup>89</sup>

Za další relativní obchody byly Všeobecným obchodním zákoníkem označeny tzv. obchody vedlejší neboli pomocné.<sup>90</sup> Jednalo se o veškerá právní jednání kupce, která náležela k provozování jeho živnosti. Zejména se jednalo o živnostenské zcizování zboží, movitých věcí a cenných papírů, zjednaných k provozu živnosti, zjednání náradí, materiálu a jiných movitých věcí, které při provozu měly být využity nebo spotřebovány. Tato skupina obchodů byla negativně ohraničena ustanovením, že sem nepatřily další zcizování prováděná řemeslníky, pokud se taková zcizování děla pouze u provozu jejich řemesla.

Dalším ustanovením byla zakotvena vyvratitelná právní domněnka, podle které v pochybnostech platilo, že všechny smlouvy kupcem uzavřené a dokonce i všechny dlužné úpisy jím podepsané patřily do provozu obchodní živnosti.<sup>91</sup> A dalším ustanovením Všeobecného obchodního zákoníku byly výslovně z pojmu obchodů vyloučeny smlouvy o věcech nemovitých, tzv. absolutních neobchodů.

---

<sup>84</sup> Čl. 272 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>85</sup> Číslo 1 čl. 272 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>86</sup> Číslo 2 čl. 272 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>87</sup> Číslo 3 čl. 272 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>88</sup> Číslo 4 čl. 272 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>89</sup> Číslo 5 čl. 272 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>90</sup> Čl. 273 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>91</sup> Čl. 274 zákona č. 1/1863 ř.z.

## **2.3.2. Druhá kniha Všeobecného obchodního zákoníku**

Druhá kniha se nazývala O obchodních společnostech a v jednotlivých titulech jsou zakotvena ustanovení o veřejné obchodní společnosti, o komanditní společnosti, a o akciové společnosti.

### **2.3.2.1. Veřejná obchodní společnost**

Veřejná obchodní společnost patřila k nejjednodušším formám společného obchodování.<sup>92</sup> Byla tvořena dvěma nebo více osobami, které provozovali pod společnou firmou obchodní činnost. Společnost vznikala na základě uzavření smlouvy. Forma smlouvy nebyla Všeobecným obchodním zákoníkem předepsána. K založení společnosti stačila i konkludentní dohoda a skutečnost, že společníci obchodování pod společnou firmou zahájili.

Zápisem do obchodního rejstříku a započítím obchodní činnosti nabývala společnost právní subjektivity. Členství ve společnosti se dalo vypovědět. Zisk se rozděloval rovným dílem, za případné ztráty ručili účastníci jednak primárně,<sup>93</sup> solidárně,<sup>94</sup> a neomezeně.<sup>95</sup>

Každý ze společníků mohl jednat za společnost navenek samostatně, pokud nebylo ujednáno a v obchodním rejstříku zapsáno jinak. Každý společník byl povinen jednat za společnost s pílí a péčí jakou obvykle vykazoval při jednání ve svých vlastních záležitostech.

Zrušení veřejné obchodní společnosti se provádělo prohlášením konkurzu, úmrtím jednoho ze společníků, pokud ve společnosti nepokračovali dědicové, uplynutím doby, dohodou, výpovědí společníka, uvalením konkurzu na majetek některého společníka nebo jeho nezpůsobilostí ke správě jmění.

---

<sup>92</sup> Veřejná obchodní společnost byla upravena v článcích 85-149 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>93</sup> Věřitel se tak mohl obrátit na kteréhokoliv ze společníků.

<sup>94</sup> Jeden ručil za druhé a všichni za jednoho.

<sup>95</sup> Nejenom vloženým kapitálem ale veškerým svým majetkem.

### **2.3.2.2. Komanditní společnost**

Další společností, kterou Všeobecný obchodní zákoník zakotvil, byla komanditní společnost.<sup>96</sup> Jednalo se o společnost, ve které provozování obchodů pod společnou firmou se účastnil jeden nebo více společníků pouze svými majetkovými vklady.<sup>97</sup> U jednoho nebo více společníků účast nebyla omezena na vklady a ručil či ručili neomezeně celým svým majetkem.<sup>98</sup>

Vedení společnosti náleželo komplementářům. Ve výjimečných případech, pokud to stanovila smlouva, mohli vést společnost komandisté. Ti měli právo kontroly nad činností společnosti. Na vznik a zánik komanditní společnosti se užíla obdobná ustanovení veřejné obchodní společnosti.

### **2.3.2.3. Komanditní společnost na akcie**

Všeobecný obchodní zákoník zakotvil také komanditní společnost na akcie.<sup>99</sup> Jednalo se o společnost, ve které komandisté realizovali své vklady formou akcií. Vznik komanditní společnosti na akcie se řídil podobnými principy, jak tomu bylo u akciové společnosti. Komanditní společnost na akcie vznikala zápisem do obchodního rejstříku. Společnost řídili komplementáři. Komandisté mohli činnost společnosti ovlivňovat prostřednictvím valné hromady. Její usnesení vykonávala dozorčí rada. Aby mohla vzniknout komanditní společnost na akcie, musel být dán souhlas státních orgánů. K založení společnosti byla pak nutná soudní či notářská listina obsahující společenskou smlouvu.

Obsahem společenské smlouvy bylo jméno, příjmení, stav a bydliště každého osobně ručícího společníka, sídlo firmy a předmět podnikání, doba trvání podniku, pokud měl být omezen na určitý čas, počet a suma akcií nebo akciových podílů, ustanovení o zřízení nejméně pětičlenné dozorčí rady skládající se z komandistů, způsob svolávání valné hromady a způsob zveřejňování vyhlášek a veřejných listů. Změnit společenskou smlouvu bylo možné pouze formou notářské nebo soudní listiny a muselo dojít k jejímu schválení státním orgánem.

---

<sup>96</sup> Komanditní společnost byla upravena v článcích 150-172 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>97</sup> Tzv. komandisté.

<sup>98</sup> Tzv. komplementáři.

<sup>99</sup> Komanditní společnost na akcie byla upravena v článcích 173-206 zákona č. 1/1863 ř.z.

#### 2.3.2.4. Akciová společnost

Jako poslední byla zařazena do Všeobecného obchodního zákoníku akciová společnost. Akciová společnost v tehdejší době byla nejrozšířenější formou kapitálových společností.<sup>100</sup> Akciová společnost byla považována za právnickou osobu. Vznikala na základě státního souhlasu udělením koncese. Koncesi udělovalo ministerstvo vnitra po konzultaci s ministerstvem obchodu a financí. V některých případech uděloval koncesi i panovník.

Podmínkou pro udělení koncese bylo, že zakládaná společnost sledovala dovozené cíle, zakladatele zaručovali svými osobními a kapitálovými poměry řádné vedení podniku a nebude sledovat vedlejší cíle. Před zápisem akciové společnosti do obchodního rejstříku musel být složen akciový kapitál, jehož výše musela odpovídat cílům, které společnost sledovala. Akciový kapitál se dělil na akcie. Akcie byly cenným papírem, který se vystavoval buď na majitele, nebo na jméno. K akciím byl připojen kupon a talon. Kupon představoval rovněž cenný papír, neboť se jednalo o nárok na dividendu, tj. podíl na čistém zisku společnosti. Talon byl legitimačního charakteru.

Kapitál se někdy dělil na akcie kmenové a prioritní. Prioritní akcie poskytovaly vlastníkovu právo na přednostní příděl dividendy. Hodnota akcie se určovala poptávkou a nabídkou na burze. Akcionář neručil osobně za závazky společnosti. Za trvání společnosti nemohl akcionář požadovat vyplacení vkladu.

Organizační základ akciové společnosti představovala společenská smlouva. Ta musela obsahovat název firmy, sídlo společnosti, předmět podnikání, dobu trvání, výši kapitálu a jeho rozdělení na akcie, druh akcií a jejich nominální hodnotu, zásady, dle kterých se vypočítával a vyplácel čistý zisk a orgány řízení akciové společnosti.

Valná hromada akcionářů byla základním orgánem akciové společnosti. Každá akcie reprezentovala jeden hlas. Valná hromada byla svolávána představenstvem. Rozlišovala se na

---

<sup>100</sup> Právní základ akciových společností představoval spolkový patent č. 253/1852 ř.z. Akciová společnost byla pak upravena v člancích 207-249 zákona č. 1/1863 ř.z. V neposlední řadě právní základ akciových společností tvořil akciový regulativ - zákon č. 175/1899 ř.z., který se však nevztahoval na akciové společnosti, jejichž předmětem podnikání byly bankovní, úvěrové a pojišťovací obchody, stavba a provoz průplavů, železnic a paroplavby.

ustavující, řádnou a mimořádnou. Řádná valná hromada byla svolávána jednou za rok a byla jí předkládána účetní uzávěrka. Mimořádná valná hromada byla svolávána v případě, že se to zdálo být žádoucí v zájmu společnosti,<sup>101</sup> nebo když o to požádali akcionáři, jejichž akcie představovaly jednu desetinu základního kapitálu, nebo pokud klesl základní kapitál akciové společnosti pod jednu polovinu.

Představenstvo bylo orgánem, který řídil akciovou společnost. Zároveň se jednalo o výkonný orgán akciové společnosti, který ji zastupoval ve všech záležitostech. Jeho zřízení, sestavení a legitimace byla stanovena společenskou smlouvou. Kontrolní funkci měla dozorní rada a revizoři účtů. Nad hospodařením akciové společnosti byl zaveden státní dohled.

Akciová společnost se zrušovala uplynutím doby, která byla určena ve společenské smlouvě, soudně nebo notářsky ověřeným usnesením akcionářů, na základě opatření správních úřadů, pokud se zmenšil základní kapitál o polovinu a prohlášením konkurzu.

### **2.3.3. Třetí kniha obchodního zákoníku**

Obsahem třetí knihy byly dva tituly o tiché společnosti a o sdružení k jednotlivým obchodům na společný účet.

#### **2.3.3.1. Tichá společnost**

Podstatou tiché společnosti bylo,<sup>102</sup> že se někdo účastnil na provozu obchodní živnosti druhého majetkovým vkladem s podílem na zisku a ztrátě. Jméno obchodní společnosti náleželo výlučně hlavnímu společníku.

Vklad tichého společníka přecházel do vlastnictví hlavního společníka. Tichý společník se stával věřitelem, kromě jím vloženého jmění, nikoliv spoluvlastníkem. Tichý společník neručil za dluhy hlavního společníka. Jméno tichého společníka nesmělo být obsaženo ve firmě majitele obchodní živnosti. V opačném případě by tichý společník ručil věřitelům společnosti osobně a solidárně.

Tichá společnost vznikala smlouvou bez jakýchkoliv formalit. Zanikala smrtí majitele obchodní živnosti, pokud smlouva nestanovila, že společnost má pokračovat v činnosti

---

<sup>101</sup> Čl. 237 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>102</sup> Tichá společnost byla upravena v člancích 250-265 zákona č. 1/1863 ř.z.



s dědici zemřelého, právní nezpůsobilostí majitele obchodní živnosti k samostatné správě majetku, prohlášením konkurzu na majetek majitele obchodní živnosti nebo tichého společníka, vzájemnou dohodou, uplynutím doby, výpovědí jedné smluvní strany.

### **2.3.3.2. Sdružení k jednotlivým obchodům na společný účet**

V druhém titulu třetí knihy Všeobecného obchodního zákoníku bylo zakotveno sdružení k jednotlivým obchodům na společný účet.<sup>103</sup> Podstatou tohoto sdružení bylo to, že se několik účastníků dohodlo na provedení jednoho nebo více obchodů na společný účet. Vznik tohoto sdružení nevyžadoval nějaké formality. Ke společnému obchodu byli povinni všichni účastníci přispět rovným dílem, pokud nebylo jinak domluveno. Zisk či ztráta se dělily mezi účastníky rovným dílem, pokud nebylo domluveno jinak. Jménem sdružení vystupovali všichni účastníci společně. Mohli ale pověřit jednoho, aby jednal i jménem ostatních. V obou případech byl každý účastník oprávněn a zavázán vůči třetím osobám solidárně.

### **2.3.4. Čtvrtá kniha obchodního zákoníku**

Čtvrtá kniha se nazývala O obchodech. Zde se pojednávalo o obchodech obecně, o koupi, o jednání komisním, spedičním a provozním.

#### **2.3.4.1. Obecná ustanovení o obchodech**

Obecná ustanovení o obchodech obsahovala pravidla obchodního jednání. Co se týkalo výkladu vůle stran, musel soudce vyložit jejich skutečnou vůli a nesměl lpět na doslovném smyslu projevu.<sup>104</sup> Dále byla zákoníkem stanovena zásada, že šlo-li o význam a účinek jednání a opomenutí, bylo třeba vzít v úvahu zvyky a obyčeje v obchodním styku.<sup>105</sup> Byl také zakotven institut solidárního dlužníka.<sup>106</sup> Ten, kdo v obchodním jednání převzal závazek, měl povinnost ho plnit s péčí řádného obchodníka.<sup>107</sup> Náhrada škody představovala nahrazení skutečné škody a ušlého zisku.<sup>108</sup> Všeobecným obchodním zákoníkem byl zakotven institut smluvní pokuty. Výše úroku byla obecně stanovena na šest procent, pokud zákoníkem

---

<sup>103</sup> Sdružení k jednotlivým obchodům na společný účet bylo upraveno v člancích 266-267 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>104</sup> Čl. 278 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>105</sup> Čl. 279 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>106</sup> Čl. 281-282 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>107</sup> Čl. 282 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>108</sup> Čl. 283 zákona č. 1/1863 ř.z.

v jednotlivých případech nebyla určena sazba jiná, nebo možnost aby úroky z prodlení mohly převyšovat jistinu.

Platnost obchodních smluv nebyla zákoníkem podmíněna vyhotovením nebo jinými formalitami, pokud zákoník nestanovil jinak. Nabídka na uzavření smlouvy mezi přítomnými si vyžadovala okamžitou odpověď, jinak postrádala platnosti. Nabídka mezi nepřítomnými byla platná do té doby, kdy navrhovatel mohl očekávat odpověď řádně a včas odeslanou. Přijetí návrhu s podmínkami nebo omezeními se pokládalo za odmítnutí původního návrhu spojeného s návrhem novým.<sup>109</sup>

Obchodní jednání mělo být splněno v tom místě, které určila smlouva, nebo které dle povahy jednání nebo úmyslu smluvních stran bylo pokládáno za místo splnění. Nebyly-li tyto předpoklady, měl dlužník plnit v místě svého závodu nebo bydliště v době uzavření smlouvy. Pro peněžní plnění byl dlužník povinen, pokud neplynulo nic jiného ze smlouvy, nebo z povahy věci či úmyslu smluvních stran, platit na své nebezpečí a útraty na tom místě, kde věřitel v době vzniku pohledávky měl sídlo svého závodu a pokud ho nebylo, kde měl své bydliště.<sup>110</sup>

Co se týče povahy a jakosti zboží, bylo stanoveno, že zavázaný měl dodat obchodní zboží průměrného druhu a jakosti.<sup>111</sup>

#### **2.3.4.2. Kupní smlouva**

V druhém titulu čtvrté knihy byla upravena kupní smlouva. Kupní smlouva byla obchodem pouze tehdy, byla-li předmětem koupě věc movitá. Koupě byla smlouva, při které jedna strana převáděla svou věc do vlastnictví druhé strany za peníze. Aby nabídka jedné ze smluvních stran byla závazná, vyžadovalo se, aby byla nabídka určitá co do druhu zboží, množství, ceny svědčící určité osobě.

Prodávající měl povinnost převést na kupujícího předmět smlouvy. Kupující měl povinnost převzít koupený předmět a zaplatit smluvenou cenu. V případě zaplacení při

---

<sup>109</sup> Čl. 318-319 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>110</sup> Čl. 324 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>111</sup> Čl. 335 zákona č. 1/1863 ř.z.

odevzdání věci se jednalo o koupi za hotové. Pokud bylo sjednáno zaplacení po odevzdání věci, jednalo se o koupi na úvěr.

Všeobecným obchodním zákoníkem byla upravena dále problematika koupě na zkoušku a koupě podle vzoru.<sup>112</sup>

#### **2.3.4.3. Komisní smlouva**

Ve třetím titulu čtvrté knihy Všeobecného obchodního zákoníku byla upravena komisní smlouva. Obchodním zákoníkem byl zakotven pojem komisionář, kterým byl označen ten, kdo uzavírá obchody po živnostensku vlastním jménem, na účet příkazatele (komitenta).<sup>113</sup> Ustanovení třetího titulu čtvrté knihy obchodního zákoníku vztahovalo svou platnost také i na kupce,<sup>114</sup> který svou obvyklou činností neposkytoval komisionářské služby, ale sjednal jediný obchod vlastním jménem na účet příkazatele.

Komisní smlouva byla, při které obchodník při provozování své živnosti přijímal příkaz uzavřít obchod vlastním jménem na účet příkazatele. Z obchodu, který uzavřel komisionář s třetí osobou, vznikala práva a povinnosti pouze jemu. Mezi komitentem a třetí osobou nevznikala z těchto obchodů žádná práva a povinnosti. Komisionář byl povinen vše, co nabyl, převést na komitenta. Komisionář měl povinnost provést příkázaný obchod s péčí řádného obchodníka. K jeho dalším povinnostem bylo podávat komitentovi potřebné zprávy. Komitent byl povinen uhradit komisionáři výlohy a náhrady nutné nebo užitečné. V případě uzavření obchodu byl komitent povinen zaplatit komisionáři provizi.

#### **2.3.4.4. Spediční smlouva**

Ve čtvrtém titulu čtvrté knihy se pojednávalo o spediční smlouvě.<sup>115</sup> Spediční smlouva spočívala v tom, že speditér po živnostensku a vlastním jménem na cizí účet obstará zaslání zboží povozníky (po souši) nebo plavci (po vodě). Speditér měl vůči komitentovi právo na provizi, dovozné a úhradu nákladů. Na tyto pohledávky měl speditér zástavní právo na zboží

---

<sup>112</sup> Čl. 339 an. zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>113</sup> Čl. 359 an. zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>114</sup> Čl. 378 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>115</sup> Čl. 379 an. zákona č. 1/1863 ř.z.

stanovené přímo zákonem, pokud je měl ve své detenci a mohl jím disponovat. Promlčecí lhůta pro celkovou ztrátu, úbyt, poškození a opožděné dodání činila jeden rok.

#### 2.3.4.5. Nákladní smlouva

V pátém titulu čtvrté knihy byla upravena nákladní smlouva.<sup>116</sup> Jednalo se o smlouvu uzavřenou mezi povozníkem a odesílatelem. Její podstatou byla doprava nákladu po souši a vnitrozemských vodních cestách za úplatu. Za povozníka byla považována osoba, která tuto dopravu prováděla po živnostensku. Odesílatel vydával povozníkovi nákladní list, sloužící jako důkaz o uzavření smlouvy. Zákoníkem byly také stanoveny náležitosti nákladního listu.<sup>117</sup>

K náležitostem nákladního listu patřilo:

1. označení zboží podle povahy, množství a známek;
2. jméno a bydliště povozníka;
3. jméno odesílatele;
4. jméno toho, jemuž má být dodáno zboží;
5. místo, kam se má zboží dodat;
6. ustanovení o povozném;
7. místo a den, kdy byl nákladový list vydán;
8. zvláštní úmluvy, které strany snad ještě jiné kusy spolu učinily, jmenovitě kdy se má zboží dovézt a jaká náhrada se má poskytnout.

Vyjma nákladového listu se vydával ještě tzv. náložní list, představující cenný papír a obsahující závazek vydat náklad majiteli listu. K náležitostem náložního listu patřilo:<sup>118</sup>

1. pojmenování naloženého zboží podle povahy, množství a známek;
2. jméno a bydliště povozníka;
3. jméno odesílatele;
4. jméno toho, jemuž anebo na jehož řád mělo být dodáno zboží. Tím se rozuměl odesílatel, pokud náložní list byl vydán toliko na řád;
5. místo dodání;

---

<sup>116</sup> Čl. 390 an zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>117</sup> Čl. 392 zákona č. 1/1863 ř.z.

<sup>118</sup> Čl. 414 zákona č. 1/1863 ř.z.

6. ustanovení, co se týče povozného;
7. místo a den, kdy byl vydán náložní list.

Náložní list měl být povozníkem podepsán. Odesílatel byl povinen vydat povozníkovi, pokud toho žádal, stejně znějící přepis náložního listu opatřený jeho podpisem.

Pro všechny své pohledávky měl povozník zástavní právo k nákladu.

K specifickým ustanovením náležela ustanovení o nákladní smlouvě železniční, z nichž nejvýznamnější byla kontraktační povinnost železnice v případě, že náklad neměl zákonem vypočtené vady, které by umožňovaly železnici uzavření smlouvy odmítnout.

## **2.4. Uherský obchodní zákoník<sup>119</sup>**

Po rakousko-uherském vyrovnání roku 1867 byl pak v letech 1873-1875 urychleně vypracován a v roce 1875 přijat uherský obchodní zákoník,<sup>120</sup> který taktéž vycházel z osnovy přijaté na konferenci v Norimberku.<sup>121</sup>

Návrh nového zákona z pověření vlády připravil profesor István Apáthy v roce 1872. Jeho hlavním úkolem mělo být vzetí základu všeobecného obchodního zákoníku a nově přijatých rakouských a německých předpisů. Zejména zde šlo o německou akciovou novelu z roku 1870 a rakouský družstevní zákon z roku 1873.

Uherský obchodní zákoník vycházel ze stejného základu jako obchodní zákoník rakouský, avšak v některých věcech se lišil. Zákoník vznikl v reakci na požadavky uherských obchodních kruhů, které poukazovaly na zastaralost a neúplnost starší právní úpravy,<sup>122</sup> a požadovaly novou právní úpravu, která by uherské právo přiblížila právu rakouskému a německému.

---

<sup>119</sup> Blíže k němu RANDA, A. *Soukromé obchodní právo rakouské: zření maje na uherský obchodní zákoník*. Sešit II. Praha: Nakladatel J. Otto knihkupec, 1883.

<sup>120</sup> Zák. čl. XXXVII z roku 1875.

<sup>121</sup> RANDA, A. *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*. Praha 2008, s. 22.

<sup>122</sup> Tzv. Wildnerovy zákony, tj. zákonné články z roku 1840.

## 2.5. Akciový regulativ

Obchodní právo dotvářely pak další právní předpisy, jako např. akciový regulativ z roku 1899,<sup>123</sup> který tvořil právní základ akciových společností. Akciový regulativ se však nevztahoval na akciové společnosti, jejichž předmětem podnikání byly bankovní, úvěrové a pojišťovací obchody, stavba a provoz průplavů, železnic a paroplavby. Akciovým regulativem byly také vyloučeny komanditní společnosti na akcie.

V mnohém akciový regulativ navazoval na Všeobecný obchodní zákoník. Skládal se ze tří částí, které se týkaly zřizování a přeměny akciových společností. První část upravovala zřizování akciové společnosti, tj. žádost o předběžné povolení, vlastní předběžné povolení, žádost o konečné povolení, upsání akciového kapitálu, nepeněžitých vkladů, ustavující valnou hromadu a publikační činnosti.

Dle ustanovení akciového regulativu bylo možno žádat buď o schválení zřízení společnosti, nebo o povolení k přípravným opatřením.<sup>124</sup> Žádosti se podávaly k politickému zemskému úřadu dle sídla zamýšlené společnosti. Pokud měla být učiněna veřejná výzva k vyhledání účastníků, nebo šlo o podnik, ve kterém bylo nutno provést přípravy dotýkající se třetích osob nebo bylo zapotřebí zásahu veřejných úřadů, bylo nutné žádat předběžné povolení. O předběžné povolení se mohlo žádat i v případě, jestliže sami zakladatelé nechtěli okamžitě zřídit akciovou společnost.

O předběžném povolení mělo být rozhodnuto do třiceti dnů, a pokud došlo k nedodržení lhůty, měl úřad povinnost o tom podat zprávu ministerstvu vnitra. Pokud ze strany úřadu byly nalezeny důvody pro zamítnutí žádosti, musel o tom informovat ministerstvo ještě před uplynutím třicetidenní lhůty. Předběžným rozhodnutím se udílelo povolení k předběžným opatřením a především k veřejné výzvě. Aby společnost mohla obdržet konečné rozhodnutí, musely být v rozhodnutí uvedeny podmínky, které bylo třeba splnit.

---

<sup>123</sup> Zákon č. 175/1899 ř.z.

<sup>124</sup> § 12 zákona č. 175/1899 ř.z.

Pro vydání konečného rozhodnutí, musel být předložen výkon o upsání kapitálu a prohlášení jednotlivých zájemců o upsání. Konečné povolení se udělilo, pokud plán podniku vyhovoval požadavkům platných zákonů a nařízení, zejména akciovému regulativu a neodporoval některému z důvodů uvedených ve spolkovém patentu,<sup>125</sup> a další podmínkou bylo úplné splacení kapitálu společnosti před jejím zápisem a konání ustanovující valné hromady.<sup>126</sup>

Udělení povolení bylo zveřejněno v úředním listě a v úředních zemských novinách. Pokud do jednoho roku nebyla společnost od vydání povolení zapsána do rejstříku, povolení zaniklo.

Druhá část upravovala zvyšování a snižování kapitálu, problematiku stanov a jejich změny, akcie, orgány společnosti, rozdělování zisku, rezervní fond, některé otázky účetnictví, vyhlášky společnosti a další. Stanovy musely obsahovat údaje o základním kapitálu a o akciích. Dle akciového regulativu nesměly být akcie vydávány „sub pari“, tj. pod jmenovitou hodnotu.

Akciový regulativ stejně jako Všeobecný obchodní zákoník umožňoval dělit akcie na tzv. akciové podíly, které bylo možné vydávat pouze výjimečně a v případě, že to bylo ve stanovách předvídáno a zároveň musel být stanoven počet akcií, které mohly být v akciové podíly rozděleny. Dále akcie a akciové podíly nebyly dělitelné. Akciovým regulativem bylo stanoveno, že ve stanovách musely být uvedeny všechny zvláštní výhody, které by měly být při řízení poskytnuty jednotlivým akcionářům nebo jiným osobám. Akciovým regulativem byla omezena možnost nabývat vlastní akcie. Toto bylo dovoleno pouze v případě snížení základního kapitálu za dodržení zákonem stanovených podmínek, jestliže mělo být provedeno splacení akcií z ryzího výtěžku a v případě exekuce k vymožení pohledávek společnosti.

Společnost vlastnící akcie na základě některých výše uvedených způsobů, nebo proto, že upisovatel nesplatil vklad, nebo jej jinak bezúplatně nabyla, musela akcie co nejdříve zcizit

---

<sup>125</sup> Zde ustanovení § 12 akciového regulativu odkazuje na důvody uvedené v § 14 spolkového patentu č. 253/1852 ř.z. Dle § 14 spolkového patentu bylo nutné, aby účel spolků byl dovolený, zakladatelé poskytovali záruku řádného provádění podniku svými osobními a majetkovými poměry a plán podniku vyhovoval zákonu a veřejnému zájmu.

<sup>126</sup> § 13 zákona č. 175/1899 ř.z.

a pokud to bylo možné, měla povinnost snížit základní kapitál. Nabytí a zcizení vlastních akcií muselo být uvedeno ve výroční zprávě společnosti.

Akciová společnost vznikala dnem zápisu do obchodního rejstříku. Přeměna akciové společnosti podle akciového regulativu se týkala změny společenské smlouvy, zvýšení a snížení akciového kapitálu. Orgánem akciové společnosti bylo představenstvo, dozorčí rada a valná hromada. Podle akciového regulativu mohla být vedle představenstva zřízena ředitelská rada jako zvláštní orgán, který měl rozhodovat v jednotlivých důležitých otázkách, které se týkaly působnosti valné hromady. Představenstvo mohlo být vázáno souhlasem ředitelské rady. Byli-li členové ředitelské rady voleni valnou hromadou na období kratší než pět let, mohla ředitelská rada jmenovat představenstvo.

V případě představenstva došlo akciovým regulativem k doplnění Všeobecného obchodního zákoníku, že členové představenstva musely být osoby svéprávné a dále stanovil, že má být přihlédnuto k těm osobám, které z povolání bezprostředně spravují provozování společností podniku. Dle akciového regulativu měla akciová společnost povinnost zřídit dozorčí radu, která dávala souhlas k obchodům a dle stanov mohla také jmenovat představenstvo. Dozorčí radu museli tvořit alespoň tři členové. Dozorčí rada byla volena valnou hromadou. Valná hromada, jakožto další orgán akciové společnosti, dále schvalovala roční účet, rozdělení zisku, rozhodovala o změně stanov, o zrušení nebo sloučení společnosti a o podmínkách zvýšení základního kapitálu.

Podle akciového regulativu musela, až na některé výjimky,<sup>127</sup> po dobu tří let od vzniku společnosti schvalovat smlouvy,<sup>128</sup> kterými měla společnost nabýt závody nebo nemovitosti za protiplnění přesahující jednu pětinu základního kapitálu, a rovněž změny takových smluv. Pro schvalování smluv byla akciovým regulativem stanovena kvalifikovaná většina. Kворum mělo být alespoň jedna třetina základního kapitálu a hlasovat pro měla alespoň většina  $\frac{3}{4}$  odevzdaných hlasů.<sup>129</sup> Ve stanovených případech se hlasovalo podle druhů akcií, pro každé dílčí hlasování měly přitom platit kvora a většiny. Pokud výslovně nebylo upraveno stanovami, nemohla být schválena změna předmětu podnikání většinou hlasů. Totéž platilo pro rozhodování o sloučení společnosti.

---

<sup>127</sup> Jednalo se o společnosti, jejichž předmětem byla koupě a prodej nemovitosti.

<sup>128</sup> § 39 zákona č. 175/1899 ř.z.

<sup>129</sup> § 48 zákona č. 175/1899 ř.z.



Akciový regulativ obsahoval pravidla, která se týkala účetní uzávěrky a vedení účetnictví. Stanovy měly stanovit obchodní rok. Regulativem bylo uloženo,<sup>130</sup> aby veškerá aktiva a pasiva byla zapsána hodnotou, kterou skutečně měly mít v čase, kdy se rozvaha sestavovala. Úprava se týkala také odepisování částí majetku, které se podle své povahy postupně opotřebovávaly. V pasivech společnost měla povinně uvádět základní kapitál. Pro předložení účetní uzávěrky valné hromadě bylo určeno prvních šest měsíců v každém obchodním roce.

Akciový regulativ dále upravoval umořování zakládacích výdajů a rozdělení zisku, ke kterému mohlo docházet pouze, pokud existoval přebytek rozvahových aktiv po provedených potřebných odpisech z nich a po odečtení všech pasiv, přičemž rozdělení zisku musely předcházet dotace rezervního fondu. Rezervní fond měl sloužit pro úhradu možných ztrát a musel být tvořen z ročního čistého zisku přidělem alespoň jedné dvacetiny, maximálně jedné desetiny základního kapitálu, pokud stanovy neurčily vyšší část. Do rezervního fondu se převáděly obnosy získané vydáním nových akcií na jmenovitou hodnotu a nad náklady vzniklé jejich vydáním. Pokud rezervní fond přesáhl jedné desetiny základního kapitálu, mohl být použit k doplnění dividendy.

Další právní předpisy, které dotvářely obchodní právo, byly např. koaliční zákon z roku 1870, zakazující kartelové dohody podnikatelů, či zákon o burzách z roku 1875. Patřil sem také zmíněný zákon č. 58/1906 ř.z., o společnostech s ručením omezeným. Významnou normou byl také tzv. družstevní zákon,<sup>131</sup> nebo směnečný řád, zavedený císařským patentem č. 51/1850 ř. z.

---

<sup>130</sup> § 49 zákona č. 175/1899 ř.z.

<sup>131</sup> Zákon č. 70/1873 ř.z., o hospodářských a výrobních společenstvech.

### 3. Obchodní právo za první Československé republiky

V období první Československé republiky se setkáváme s dualistickou podobou právní úpravy obchodního práva. Jako v jiných právních oblastech, prostřednictvím recepční normy,<sup>132</sup> na základě které nově vytvořený stát převzal platné právo v jednotlivých zemích bývalé rakousko-uherské monarchie, nadále platily dřívější rakouské a uherské právní předpisy. Recipovanou rakousko-uherskou úpravu obchodního práva v českých zemích představovaly zejména rakouský obchodní zákoník,<sup>133</sup> a další normy upravující obchodní problematiku. Na Slovensku uherský obchodní zákoník,<sup>134</sup> a taktéž další normy upravující otázku obchodního práva.

Recepční normou došlo k zachování právní kontinuity a byla zaručena právní jistota, avšak došlo k vytvoření dualismu v právním řádu Československé republiky. Tím v Čechách, na Moravě a ve Slezsku platilo právo rakouské, na Slovensku a Podkarpatské Rusi právo uherské.

#### 3.1. Unifikace a kodifikace v oblasti obchodního práva

Z tohoto důvodu zde byla snaha nejen unifikovat obchodní právo ale i další právní oblasti.<sup>135</sup> Pouze jednotná úprava podmínek pro podnikání mohla být předpokladem efektivního fungování celé československé ekonomiky. Mimo jiné zde byly také požadavky na modernizaci tehdejšího obchodního práva. Z hlediska vývoje obchodního práva v období první Československé republiky lze říci, že se jednalo o nejzajímavější pokusy o jejich sjednocení v rámci nového československého státu a současně o zásadní proměnu tohoto právního odvětví, byť zůstalo pouze u torzovitého návrhu obchodního zákoníku.

Legislativní činnost na tomto zákoníku byla ovlivňována a inspirována legislativní teorií i praxí sousedních evropských států.<sup>136</sup> Skutečností, proč zůstalo pouze u návrhu obchodního zákoníku, bylo zejména to, že tvorba obchodního zákoníku byla závislá na

---

<sup>132</sup> Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n.

<sup>133</sup> Zákon č. 1/1863 ř.z.

<sup>134</sup> Zák. čl. XXXVII z roku 1875.

<sup>135</sup> Blíže NERMUTH, A. Sjednocení a republikace převzatých právních předpisů. *Právní obzor* 19. 1936, s. 473 an; STODOLA, E. O unifikaci práva v Čsl. republice. *Právní obzor* 20. 1937, s. 413 an.

<sup>136</sup> Blíže HERMANN-OTAVSKÝ, K. Problém mezinárodní unifikace obchodního práva. *Právník*. 1930, roč. 39, s. 537 an.

vytvoření nového občanského zákoníku, dále pak zde byla relativně krátká doba, kterou měli tvůrci tohoto právního předpisu k dispozici.

Kodifikační práce na obchodním zákoníku započaly roku 1919, kdy vzniklo tzv. ministerstvo unifikací (ministerstvo pro sjednocení zákonů a organizace správy),<sup>137</sup> jehož pravomoc byla upravena vládním nařízením.<sup>138</sup> Rekodifikace obchodního práva byla řízena ze dvou center. Jednak tzv. ministerstvem unifikací,<sup>139</sup> a věcně příslušným ministerstvem spravedlnosti. Ve stejném roce ministerstvo spravedlnosti, jako věcně příslušné, uspořádalo dotazníkovou anketu věnovanou zamýšlené unifikaci obchodního práva. Adresáty byla předsednictva vrchních zemských soudů v Čechách a soudních tabulí na Slovensku, právnické fakulty, další ministerstva, vysoké technické školy, obchodní a advokátní komory a Svaz československých průmyslníků.

Obsahem ankety bylo dvanáct otázek, které byly podrobně rozvedeny a které se týkaly sjednocení obchodního práva, a dalších pět otázek zaměřených na reformu práva, jako např. zda mají být změněny pojmy obchodních jednání a obchodníka, či zda má být rozšířen pojem obchodních jednání na obchod s nemovitostmi či zda má být ponechána dosavadní dvojitá úprava kupní smlouvy podle občanského a obchodního práva.

Na tuto anketu reagovalo padesát jedna vyjádření, které pak na ministerstvu spravedlnosti zpracoval ministerský rada dr. Worel a odborový rada dr. Švamberg. Dále pak byl soudům a ostatním orgánům poslán dotazník s tím, že zde byla jen deklarována potřeba učinit jednotlivé unifikační a reformní kroky, aniž by bylo hlavním cílem provést sjednocení právní úpravy. V odpovědích, které následně došly, byl vyjádřen názor, že práce v této oblasti nejsou až tak nezbytně nutné a naléhavé. Na základě tohoto výsledku byly práce na novém obchodním zákoníku přerušeny.

Intenzivnější práce na nové kodifikaci obchodního práva byly započaty až v roce 1926. Podnětem k dalším pracím byl pak interní pokyn tehdejšího ministra spravedlnosti dr. Haussmanna, který svolal na únor roku 1927 poradu. Této poradě se zúčastnili pozvaní představitelé akademické sféry prof. Karel Hermann-Otavský, Otakar Peterka a Arnošt

---

<sup>137</sup> Na základě zákona č. 431/1919 Sb. z. a n.

<sup>138</sup> Vládní nařízení č. 501/1919 Sb. z. a n.

<sup>139</sup> K tomuto ministerstvu blíže FRIT, J. Ministerstvo pro sjednocení v letech 1931-1932. *Právní obzor* 15. 1932, s. 32 an.

Wenig-Malovský, odborový přednosta Hartmann, který zastupoval ministerstvo spravedlnosti, přednosta obchodně-legislativního oddělení Kozel a odborový rada dr. Smitek. Výsledkem této porady bylo rozhodnutí uspořádat další písemnou anketu, ve které by vybrané instituce sdělily své podněty týkající se reformy obchodního práva.

První dotazník obsahoval padesát sedm otázek,<sup>140</sup> které se rámcově vztahovaly k materii, která byla obsažena v první knize rakouského obchodního zákoníku z roku 1863,<sup>141</sup> nazývaní se „Obchodnictvo“. Ve stejném roce byl vytvořen pak ještě další dotazník, který obsahoval osmdesát šest otázek. Tyto otázky se vztahovaly k materii obsažené ve čtvrté knize rakouského obchodního zákoníku z roku 1863,<sup>142</sup> věnujícím se obchodním společností a dále se otázky vztahovaly k materii druhého dílu uherského obchodního zákoníku,<sup>143</sup> věnující se skladištnímu obchodu a veřejným skladištím. K připomínkám byly pak vyzvány všechny sborové soudy prvního a druhého stupně, obchodní, advokátní a notářské komory, ústřední svazy průmyslu, peněžnictví, obchodu apod.

Roku 1929 ministr spravedlnosti dr. Mayr-Harting rozhodl, že přípravou a vypracováním návrhu té části obchodního zákoníku, která byla upravena v první knize rakouského obchodního zákoníku, bude pověřen dr. Smitek.<sup>144</sup> Návrh měl pak být následně předložen speciální komisi,<sup>145</sup> která byla pro tento účel zřízena, pod předsednictvím profesora Karla Hermanna-Otavského. Členy této komise se stali profesor Otakar Peterka z Německé univerzity v Praze a profesor Arnošt Wenig z Právnické fakulty Univerzity Karlovy. S činností měla komise započít ihned, jakmile jí měl být ministerstvem spravedlnosti předložen návrh odpovídající první části rakouského obchodního zákoníku.

Vědecká komise k přípravě a projednání nového obchodního zákona započala svou činnost dne 11. listopadu roku 1930. Později došlo ke změně složení komise. Náměstkem předsedy komise byl jmenován dr. Smitek a za dopisující členy byl jmenován mimořádný profesor Karol Kizlink Komenského Univerzity v Bratislavě a profesor Rudolf Dominik z Masarykovy Univerzity v Brně.

---

<sup>140</sup> Ze dne 4. dubna 1927.

<sup>141</sup> Zákon č. 1/1863 ř.z.

<sup>142</sup> Zákon č. 1/1863 ř.z.

<sup>143</sup> Zák. čl. XXXVII z roku 1875.

<sup>144</sup> Na základě výnosu ministra spravedlnosti ze dne 28. srpna 1929.

<sup>145</sup> Vědecká komise k přípravě a projednání nového obchodního zákona.

Komise pracovala poměrně komplikovaně, neboť k jednotlivým problémům se nejdříve scházela tzv. užší komise, která byla složena jen z profesorů a ze zástupců ministerstva spravedlnosti. Teprve poté, co byla příslušná látka předpracovaná, dostala ji tzv. komise širší, kde byli zastoupeni i reprezentanti z praxe. Užší komise se sešla na 173 schůzích, širší komise se sešla pouze na 15 schůzích.<sup>146</sup>

Při své činnosti vycházela komise z obou dvou obchodních zákoníků a zároveň přihlížela i k zákoníkům dalších zemí – francouzskému, polskému, německému a švýcarskému. Komise zaměřila svou pozornost také na komercializaci či dekomercializaci obchodního práva v souvislosti s legislativní činností, která probíhala v oblasti občanského práva.<sup>147</sup>

V dotazníkové akci pak ministerstvo spravedlnosti pokračovalo i po zahájení činnosti Vědecká komise k přípravě a projednání nového obchodního zákona. Tento v pořadí již třetí dotazník obsahoval dvě stě dvacet osm otázek,<sup>148</sup> který se týkal veřejné obchodní společnosti, komanditní společnosti, společnosti s ručením omezeným a tiché společnosti.

Ani dotazníkové akce ani práce komise však nepomohly k tomu, aby došlo k dotažení prací na novém obchodním zákoníku. Z osnovy nového obchodního zákoníku byly v roce 1937 dokončeny a vydány pouze první dvě knihy. Ještě roku 1939 zde byly jisté tendence, že po provedení některých úprav bude brzy možné předlohu obchodního zákoníku schválit,<sup>149</sup> avšak k její realizaci již nedošlo. Lze konstatovat, že snahy o sjednocení obchodního práva v první Československé republice nebyly příliš úspěšné.

Různost právní úpravy obchodního práva byla tak řešena různými odbornými publikacemi a příručkami, jejichž autory byli učitelé právnických fakult z Čech, Moravy, Slovenska tak i odborníci z praxe a i samotné ministerstvo unifikací.

---

<sup>146</sup> ANDRES, B., FRÖHLICH, J., WENIG, A. *Knihy o Karlu Hermannu-Otavském*. Praha 1936, s. 97.

<sup>147</sup> Tamtéž.

<sup>148</sup> Ze dne 30. července 1931.

<sup>149</sup> VÁŽNÝ, F. Základní pojetí obchodního práva v osnově nového obchodního zákona. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1939, s. 284.

### **3.2. Osnova návrhu obchodního zákoníku**

V případě specifikace pojmu „kupec“ byl pojem kupec v návrhu obchodního zákona ve srovnání s tehdejší platnou úpravou širší. Vyjma dosavadních kupců byla vytvořena nová kategorie tzv. rejstříkových kupců, kteří vznikali na základě zápisu do firemního rejstříku, neboť se výrazně zvýšilo množství zápisů s konstitutivním účinkem. Z osnovy zákona je patrna snaha o co nejdůkladnější úpravu tohoto právního institutu.

Ustanovení o veřejnosti jednotlivých zápisů je doplněno novým ustanovením, které směřovalo k ochraně těch, kteří důvěřují rejstříku a spoléhají na něj. Osnova obchodního zákona vycházela z principu, že ten, kdo sám od sebe učiní projev vůle určený pro veřejnost a zveřejní ho, má na základě takového úkonu ručit třetím osobám, které důvěřují jeho projevu a nesmí těžit z toho, že se tato skutečnost neshoduje s právním dojmem, který tím byl vyvolán.

V oddílu o obchodních firmách byla podrobněji upravena otázka používání různých doplňků v názvech firem a stejně tak také byla zavedena větší volnost pro název firmy akciové společnosti. V případě obchodních společností došlo k zavedení přísnějších pravidel, neboť mělo být patrné již z názvu firmy, o jaký druh obchodní společnosti se jedná, tj. zda jde o společnost komanditní, komanditní na akcie, akciovou společnost atd.

Různost právní úpravy obchodního práva byla tak řešena různými odbornými publikacemi a příručkami, jejichž autory byli učitelé právnických fakult z Čech, Moravy, Slovenska tak i odborníci z praxe a i samotné ministerstvo unifikací.

### **3.3. Další předpisy týkající se obchodní problematiky**

#### **3.3.1. Zákon o nekalé soutěži**

Významným obchodněprávním předpisem byl zákon o nekalé soutěži.<sup>150</sup> Jednalo se o velmi diskutovaný zákon o dobrých mravech v hospodářské soutěži, kdy v rámci diskuse zde

---

<sup>150</sup> Zákon č. 111/1927 Sb. z. a n.

vyvstávala snaha odpovědět na otázku, co v rámci volné soutěže mělo být přípustné a co se již přičilo obchodní morálce, dobrým mravům či prosté slušnosti.<sup>151</sup>

Zákonu byla věnována značná pozornost, což se projevilo i v tom, že při jeho projednávání byly sestaveny subkomitety, které byly složeny ze zástupců vlády, zákonodárných sborů i odborníků.<sup>152</sup> Československá právní úprava vycházela z úpravy německé, avšak pojem nekalé soutěže vymezovala úžeji, především v otázce jednání v hospodářském styku.<sup>153</sup>

Pojem hospodářského styku bylo možné vykládat velmi obšírně, v podstatě jako veškerou činnost, která směřuje k uspokojování potřeb, pokud jejich pohnutkou nebo skutečným následkem je docílení cizího či vlastního hospodářského prospěchu.

Ustanovením zákona byla nekalá soutěž charakterizována jako jednání soutěžitele, které je v rozporu s dobrými mravy a v hospodářském styku je způsobilé poškodit jiného soutěžitele.<sup>154</sup> Zákonem byly uvedeny některé skutkové podstaty nekalosoutěžního jednání:<sup>155</sup>

- nekalá reklama, znamenající rozšiřování o poměrech soutěžících subjektů, přičemž tyto údaje mohly oklamat a způsobit jinému újmu a druhému výhodu
- nesprávné označení původu zboží, které mohlo v obchodním styku vzbudit domněnku, že zboží bylo vyrobeno v určitém místě, obvodu či státě
- zlehčování, znamenající rozšiřování údajů o poměrech v podniku, přičemž tyto údaje mohly podnik poškodit, při rozšiřování pravdivých údajů mohly podnik ohrozit ve značné míře
- zneužívání podnikových značek, znamenající takové užívání podnikových symbolů, že mohlo dojít k záměně s označením jiného soutěžitele
- podplácení, znamenající takové jednání, kterým někdo nabídl, slíbil nebo poskytl dar nebo jiný prospěch za účelem získání výhody při soutěži na úkor jiných soutěžících

---

<sup>151</sup> VOJÁČEK, L., SCHELLE, K. KNOLL, V. *České právní dějiny*. Plzeň 2008, s. 477.

<sup>152</sup> MATOUŠ, Z. *Zákon o nekalé soutěži*. Praha: Nakladatelství Československý Kompas, 1928, s. 5.

<sup>153</sup> Tamtéž.

<sup>154</sup> § 1 zákona č. 111/1927 Sb. z. a n.

<sup>155</sup> § 2 an. zákona č. 111/1927 Sb. z. a n.

- porušování a využívání obchodních a výrobních tajemství, kterých se dopustil ten, kdo byl nositelem tajemství a neoprávněně ho sdělil jiné osobě, což mohlo ovlivnit výsledek soutěže
- nekalá soutěž osob pomocných, které se mohl dopustit zaměstnanec, který byl v soutěži výdělečně činný i pro jiné soutěžitele.

Proti jednání o nekalé soutěži byly zákonem stanoveny právní prostředky ochrany. V oblasti civilního práva se jednalo o dvě žaloby, o žalobu o zdržení se nekalosoutěžního jednání a odstranění závadného stavu a o žalobu na náhradu škody. V oblasti trestního práva se závažná nekalosoutěžní jednání mohla kvalifikovat jako přestupek nebo přečin.

### 3.3.2. Kartelový zákon

Dalším právním předpisem byl tzv. kartelový zákon,<sup>156</sup> který připustil vytváření kartelů na základě kartelových dohod. Oproti předcházející právní úpravě se jednalo o novum, neboť dle tehdejšího platného práva byly tyto dohody zakázány. Kartelové úmluvy byly zákonem definovány jako smlouvy samostatných podnikatelů, jimiž se smluvní strany zavazovaly mezi sebou vyloučit nebo omezit volnou soutěž úpravou výroby, odbytu, obchodních podmínek, cen, nebo u dopravních, úvěrových či pojišťovacích podniků i sazeb, pokud smyslem těchto smluv bylo co nejúčinněji ovládnout trh.

Kartelové smlouvy mohly být uzavírány buď jednorázově, tj. pro určitý obchod nebo se uzavíraly kartely trvalejší, které byly založeny na celé řadě dohod. Kartelové smlouvy musely mít písemnou formu,<sup>157</sup> a musely se registrovat v kartelovém rejstříku,<sup>158</sup> který byl veden statistickým úřadem. Tato registrace kartelových dohod představovala jednu z forem kontroly státní správy nad činností kartelů. Státnímu statistickému úřadu musely být také hlášeny ceny a sazby stanovené na základě kartelových dohod.<sup>159</sup>

Pokud by došlo k ohrožení veřejného zájmu, mohlo být proti kartelu vedeno šetření, a na základě něho mohla pak vláda svým rozhodnutím zakázat stranám kartelové smlouvy určité jednání. Pokud bylo takovéto vládní rozhodnutí porušeno, mohla vláda nebo kartelová

<sup>156</sup> Zákon č. 141/1933 Sb. z. a n., o kartelech a soukromých monopolech.

<sup>157</sup> § 2 zákona č. 141/1933 Sb. z. a n., o kartelech a soukromých monopolech.

<sup>158</sup> § 3 zákona č. 141/1933 Sb. z. a n., o kartelech a soukromých monopolech.

<sup>159</sup> § 4 zákona č. 141/1933 Sb. z. a n., o kartelech a soukromých monopolech.



komise uložit subjektům kartelové dohody složení jistoty ve výši tří miliónů korun, zrušit organizaci provádějící kartelovou smlouvu nebo kartelovou dohodu prohlásit za neúčinnou. V případě závažnějšího porušení rozhodnutí umožňoval zákon uložení trestu odnětí svobody až na jeden rok nebo uložení peněžitého trestu ve výši až pět set tisíc korun.

Státním orgánem, který reguloval činnost kartelů, byla kartelová komise. Předsedu a náměstka kartelové komise jmenovala přímo vláda. Zbýlých sedm členů příslušní ministři, kteří členy vybírali z rezortních úředníků.

O stížnostech proti rozhodnutí a kartelových komisí ve věcech kartelového práva rozhodoval zvláštní kartelový soud. Členové zvláštního kartelového soudu byli jmenováni prezidentem republiky na návrh vlády. Mohli jimi být soudci nejvyššího správního soudu a odborná veřejnost s národohospodářským vzděláním.

Kartelovým zákonem byla také upravena možnost odstoupení člena kartelové dohody od ní, a to v případě, že by pokračování v kartelové dohodě a její výkon mohl ohrozit, ztížit nebo znemožnit podnikání tohoto člena zároveň takovou situací při uzavírání odstupující člen v době uzavírání nemohl předvídat při vynaložení péče řádného obchodníka. Práva na odstoupení nebylo možné se platně vzdát.

V případě odstoupení mohli ostatní členové kartelové dohody vznést písemné námítky, proti kterým musel odstupující člen kartelové dohody poté podat žalobu u civilního soudu. Ten pak rozhodl o oprávněnosti odstupujícího od kartelové dohody odstoupit.

### **3.3.3. Směnečný zákon**

Již na počátku 20. století zde byly snahy o unifikaci směnečného práva, o kterou usilovaly směnečně právní konference konané v letech 1910 a 1912 v Haagu, kdy výsledkem bylo zpracování jednotného směnečného řádu a návrhu mezinárodní smlouvy, která zavazovala smluvní státy k jeho zavedení.<sup>160</sup> Tyto reformní snahy byly ale přerušeny první světovou válkou.

---

<sup>160</sup> KOŤÁSEK, J., PIHERA, V., POKORNÁ, J., RABAN, P., VÍTEK, J. *Kurz obchodního práva. Právo cenných papírů*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 165.

V oblasti směnečného práva na rozdíl od obchodního práva nastal za první Československé republiky jiný posun. Jelikož v důsledku rozpadu Rakousko-Uherska se již neuskutečnilo vydání vládní předlohy jednotného směnečného řádu z roku 1913, která byla legislativně v podstatě připravená, a z části i projednána v parlamentu, Československá republika k tomu v roce 1927 vydala vlastní směnečný zákon.<sup>161</sup>

Směnečný zákon z roku 1927 se právě zakládal na závěrech v haagských směnečně právních konferencích a vycházel z rakousko-německé směnečné doktríny.<sup>162</sup> Směnečný zákon zrušil veškerou právní úpravu týkající se směnečného práva, tj. směnečný zákon z roku 1878 a směnečný řád z roku 1850.

Směnečný zákon č. 1/1928 Sb. z. a n. obsahoval 110 paragrafů a byl rozdělen do čtyř oddílů.<sup>163</sup> V prvním oddílu byla upravena směnečná způsobilost a zásada samostatnosti jednotlivých podpisů na směnce.<sup>164</sup> Ve druhém oddílu byla upravena směnka cizí.<sup>165</sup> Ve třetím oddíle byla upravena směnka vlastní.<sup>166</sup> Poslední čtvrtý oddíl obsahoval závěrečná ustanovení.<sup>167</sup>

Další kvalitní úpravu přinesl zákon o konkurzním a vyrovnávacím řízení,<sup>168</sup> dále došlo ke schválení zákona o splátkových obchodech,<sup>169</sup> který upravoval ochranu kupujícího při prodeji zboží na splátky včetně výhrady vlastnictví, zákona o nakladatelské smlouvě,<sup>170</sup> zákona o obilních zástavních listech a o veřejných obilních skladištích,<sup>171</sup> zákona o okresních záložnách hospodářských a kontribučních fondch peněžních v Čechách,<sup>172</sup> a dalších.

---

<sup>161</sup> Zákon č. 1/1928 Sb. z. a n.

<sup>162</sup> KOVARÍK, Z. *Směnka a šek v České republice*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 9.

<sup>163</sup> KIZLINK, K. *Československý směnečný zákon ze dne 13. prosince 1927, čís. 1. Sbírký zákonů a nař. státu československého, roč. 1928*. Praha: Vladimír Orel, 1928.

<sup>164</sup> §§ 1-2 zákona č. 1/1928 Sb. z. a n.

<sup>165</sup> §§ 3-103 zákona č. 1/1928 Sb. z. a n.

<sup>166</sup> §§ 104-106 zákona č. 1/1928 Sb. z. a n.

<sup>167</sup> §§ 17-110 zákona č. 1/1928 Sb. z. a n.

<sup>168</sup> Zákon č. 64/1931 Sb. z. a n.

<sup>169</sup> Zákon č. 76/1935 Sb. z. a n.

<sup>170</sup> Zákon č. 106/1923 Sb. z. a n.

<sup>171</sup> Zákon č. 107/1933 Sb. z. a n.

<sup>172</sup> Zákon č. 128/1924 Sb. z. a n.

#### 4. Obchodní právo v Protektorátu Čechy a Morava

V období Protektorátu Čechy a Morava platil pro státní příslušníky Protektorátu nadále obchodní zákoník,<sup>173</sup> znehodnocený ale již zásahy do systému obchodního práva provedených na základě zmocňovacího zákona vyhláškami z konce druhé republiky a pak nařízeními protektorátní vlády a jednotlivých ministerstev. Do obchodního práva byly včleněny silné veřejnoprávní prvky s cílem podřídit celé hospodářství válečné ekonomice.<sup>174</sup>

Právní úprava obchodních společností v Protektorátu Čechy a Morava doznala pouze nepatrných změn.<sup>175</sup> Aby byl usnadněn pohyb kapitálu v rámci Německé říše, výrazně vláda usnadnila přeložení sídla protektorátních obchodních společností do ostatního říšského území a naopak.<sup>176</sup> Na přeložení sídla obchodních společností z Protektorátu do jiných oblastí Německé říše se pouze hledělo jako na změnu ustanovení společenské smlouvy. Usnesení o této změně nevyžadovalo státní souhlas. Přeložení sídla se pouze oznamovalo obchodnímu rejstříku, ve kterém byla obchodní společnost dosud zapsána.

Vznik Protektorátu Čechy a Morava si ale vyžádal změny názvů obchodních společností. Stanovy obchodních společností i spolků, které odkazovaly na státoprávní poměry bývalé Československé republiky, musely být změněny. Vládou bylo ale umožněno, aby změnu stanov, popř. společenské smlouvy, provedl jiný orgán, než ten, který by byl k této záležitosti příslušný.

V případě komanditní společnosti na akcie mohli změnu provést osobně ručící společníci, u akciových společností představenstvo, u společností s ručením omezeným jednatelé a u družstev představenstvo.

V pozdější době jsou patrné zásahy státu do rozdělení zisku v některých kapitálových společnostech. Nařízením vlády byla pro kapitálové společnosti stanovena hranice, do jejíž

---

<sup>173</sup> Podrobně k obchodnímu právu v období 1939-1945 VOJÁČEK, L., TAUCHEN, J. a kol. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*. Díl II. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 704-719.

<sup>174</sup> KADLECOVÁ, M., SCHELLE, K., VESELÁ, R. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň 2008, s. 212.

<sup>175</sup> V případě změn právní úpravy obchodních společností vycházím z JANDŮREK, S. Některé změny při řízení ve věcech akciových společností. *České právo*. 1942, roč. 24, s. 26-27.

<sup>176</sup> Vládní nařízení č. 199/1940 Sb. z. a n.

maximální výše si mohly společnosti rozdělit zisk.<sup>177</sup> Ustanovení nařízení upravovalo také zvýšení nebo snížení základního kapitálu.

Vládou bylo vydáno také nařízení,<sup>178</sup> které umožňovalo, aby některé obchodněprávní předpisy nebyly z důvodů válečných poměrů důsledně dodržovány. Pokud to bylo nutné z důvodů veřejného pořádku nebo s ohledem na válečné poměry mohl ministr spravedlnosti pro jednotlivé akciové společnosti, komanditní společnosti na akcie a společnosti s ručeným omezeným nařít odchyly od zákonných a stanovami daných ustanovení o vyhlášení roční uzávěrky a o vyhlášení určitých zápisů do obchodního rejstříku. Do pravomoci ministra spravedlnosti dále náleželo osvobodování jednotlivých podniků nebo určitých skupin podniků od povinnosti sestavovat a předkládat roční bilance a výkaz zisku a ztrát.

Rejstříkové soudy z úsporných důvodů měly povinnost upustit od vyhlášení některých skutečností v obchodním rejstříku. Nahlížení do obchodního rejstříku a do spisů, které byly podány k obchodnímu rejstříku, bylo přípustné pouze tehdy, pokud zájemce rejstříkovému soudu doložil zvláštní zájem na nahlédnutí, který byl hodný ochrany.

Krátce po zřízení Protektorátu bylo vládou vydáno nařízení,<sup>179</sup> které umožnilo podrobit hospodářské podniky státnímu dohledu.<sup>180</sup> Tím byl nastolen proces vedoucí k odstranění hospodářské autonomie a k odstranění dosavadní hospodářské samostatnosti průmyslových podniků. V dalších letech měla veškerá produkce protektorátních podniků sloužit nejdříve válečným účelům a zájmům německým koncernům.

Dohled nad hospodářskými podniky byl vykonáván dvojím způsobem. Hospodářskému podniku mohl být ustaven ze strany příslušného ministerstva důvěrník. Důvěrník dohlížel na činnost hospodářského podniku, zda je v souladu s veřejným zájmem. Pravomoc ustanoveného důvěrníka se vztahovala na všechna opatření podniku a podléhala jeho podpisu pod sankcí neplatnosti.

---

<sup>177</sup> Na základě vládního nařízení č. 141/1942 Sb. z. a n.

<sup>178</sup> Vládní nařízení č. 317/1943 Sb. z. a n.

<sup>179</sup> Vládní nařízení č. 87/1939 Sb. z. a n., o správě hospodářských podniků a o dozoru nad nimi.

<sup>180</sup> V případě problematiky postavení podniků za Protektorátu vycházím níže v textu mé práce z TAUCHEN, J. K některým veřejnoprávním zásahům do hospodářské činnosti podniků v Protektorátu Čechy a Morava. In: BUBELOVÁ, K. (ed.). *150 let Všeobecného obchodního zákoníku*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012, s. 85-96.

Pokud se jednalo o podnik, který byl obzvlášť důležitý z hlediska veřejného zájmu nebo který jeho majitel opustil, mohl být pro něj ustanoven vnučený správce. Vnučený správce potřeboval svolení ministerstva nebo zmocněného úřadu k opatřením, která nenáležela k běžnému hospodaření, jako byl prodej majetku, nájem či půjčka. Právní jednání vnučeného správce, převyšující částku dvě stě tisíc korun, podléhalo vždy schválení ministerstva.

Nařízením z 15. ledna 1940 o nakládání s nepřátelským majetkem byl vnučený správce ustanoven také do podniků,<sup>181</sup> které se nacházely ve vlastnictví osob z nepřátelských států, a tudíž byly považovány za nepřátelský majetek. Původní vlastníci tak přišli o dispoziční právo ke svým podnikům. Pokud se vlastník podniku dopustil opakovaně trestného činu v oblasti cenových předpisů, mohl také Nejvyšší cenový úřad dočasně nebo trvale zbavit vlastníka podniku.<sup>182</sup>

Další krok pro přechod k válečné ekonomice, představující likvidaci hospodářské autonomie, představovalo vládní nařízení,<sup>183</sup> na základě kterého získalo ministerstvo průmyslu, obchodu a živnosti oprávnění zřizovat, slučovat a rušit stávající hospodářské svazy a upravovat jejich stanovy a společenské smlouvy.

Podle vládního nařízení měly hospodářské svazy hájit hospodářské zájmy průmyslových, obchodních a živnostenských podnikatelů a podniků.<sup>184</sup> Nové svazy byly vybudovány podle druhu podnikání. Povinná organizace hospodářských odvětví byla realizována prostřednictvím pěti základních ústředních svazů, které postupně vznikaly na základě prováděcích nařízení k výše citovanému vládnímu nařízení.

Ústřední svazy jako veřejnoprávní korporace se zpravidla členily dle oblasti působnosti na hospodářské skupiny. Ty se mohli ještě členit na odborné skupiny a odbory. Podnikatele a podniky samostatně činné v příslušném oboru, se staly členy příslušných hospodářských skupin ze zákona.

---

<sup>181</sup> Nařízení z 15. ledna 1940 o nakládání s nepřátelským majetkem. RGBl. I., s. 191.

<sup>182</sup> K tomuto úřadu podrobněji níže v textu práce.

<sup>183</sup> Vládní nařízení č. 168/1939 Sb. z. a n., o organické výstavbě hospodářství.

<sup>184</sup> HUSTY, F. Organisation der gewerblichen Wirtschaft im Protektorat. *Prager archiv für Gesetzgebung und Rechtsprechung*. 1939, roč. 21, s. 568-570.

První ústřední svaz – Ústřední svaz pro Čechy a Moravu byl zřízen na základě nařízení ministra průmyslu, obchodu a živností,<sup>185</sup> jako hlavní orgán povinné organizace průmyslu. Jeho účelem bylo dosáhnout souladu protektorátního hospodářství s hospodářskými potřebami Německé říše. Druhým svazem byl Ústřední svaz obchodu pro Čechy a Moravu, třetím svazem Ústřední svaz živností pro Čechy a Moravu, čtvrtým svazem Ústřední svaz pro cizinecký ruch v Čechách a na Moravě a pátým svazem Ústřední svaz dopravy pro Čechy a Moravu.

Povinná organizace a řízení prostřednictvím svazů se netýkala pouze výše uvedených oblastí, nýbrž se vztahovala v průběhu války i na oblasti další. Např. podle vládního nařízení,<sup>186</sup> byly osoby výdělečně činné v zemědělství, lesnictví, v zahradnictví, rybářství, vinařství a včelařství povinně organizovány ve Svazu zemědělství a lesnictví pro Čechy a Moravu. Na základě prováděcí vyhlášky<sup>187</sup> členem tohoto svazu byl v podstatě každý majitel zemědělské půdy, která přesahovala výměru čtvrt hektaru nebo majitel lesa přesahující výměru minimálně jednoho hektaru. Dále vznikl Ústřední svaz peněžnictví, do kterého byly nuceny se organizovat banky a peněžní ústavy.

Hospodářské podniky, které se nacházely zcela nebo z části v majetku Židů, byly zakázány. Právní úpravu představovalo nařízení říšského protektora o židovském majetku z 21. června 1939.<sup>188</sup> Dispozice s majetkem židovských podniků byla přípustná pouze po zvláštním písemném schválení ze strany říšského protektora, který měl oprávnění tuto svou příslušnost delegovat na oberlandráty, tj. na nižší orgány říšské správy. Pokud říšský protektor uznal za vhodné, mohl pro židovský podnik ustanovit správce, který podléhal jeho doзору, stanovil také jeho práva a povinnosti.<sup>189</sup>

V roce 1939 až 1940 došlo k přijetí norem,<sup>190</sup> na základě kterých byl zřízen Nejvyšší cenový úřad, který ovlivňoval výši cen a dohlížel na jejich dodržování. Nejvyšší cenový úřad mohl k zajištění národohospodářsky oprávněných cen činit všechna potřebná opatření,

---

<sup>185</sup> Nařízení ministra průmyslu č. 197/1939 Sb. z. a n.

<sup>186</sup> Vládní nařízení č. 294/1942 Sb. z. a n., o organizaci zemědělství a lesnictví v Čechách a na Moravě.

<sup>187</sup> Prováděcí vyhláška č. 375/1942 Sb. z. a n.

<sup>188</sup> VBl. RProt., s. 45.

<sup>189</sup> Blíže TAUCHEN, J. Právní úprava dispozic s židovským majetkem v Protektorátu Čechy a Morava. In: FIAMOVI, M. (ed.). *Protižidovské zákonodárství na Slovensku a Európe*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2014, s. 102-115.

<sup>190</sup> Vládní nařízení č. 121/1939 Sb. z. a n., o zřízení nejvyššího kontrolního úřadu cenového, novelizované vládním nařízením č. 189/1940 Sb. z. a n.

zejména stanovit nejnižší nebo nejvyšší, směrné nebo pevné ceny za zboží a služby všeho druhu. Zda se jednalo o cenu národohospodářsky oprávněnou, záleželo na volném uvážení úřadu.

V září 1940 delegoval Nejvyšší cenový úřad část své působnosti na zemské a okresní úřady. Zemský úřad mohl dočasně uzavřít provozní a obchodní místnosti podniků, jehož provozovatel jednal proti zákonným zákazům. Úřad měl dále právo zbavit majitele nebo provozovatele dočasně nebo trvale vedení podniku nebo zakázat další provoz podniku, pokud majitel nebo provozovatel opakovaně porušil své povinnosti, které vyplývaly z cenových předpisů.

V roce 1940 byla rozšířena působnost říšskoněmeckých předpisů o nucených kartelech,<sup>191</sup> čímž došlo k vytvoření podkladu pro nucené připojování protektorátních firem k říšskoněmeckým kartelům. Říšský ministr hospodářství mohl po dohodě s Říšským protektorem za účelem regulace trhu slučovat podniky v syndikáty či kartely nebo je mohl již ke stávajícím kartelům připojit. Sloučení mělo být provedeno v zájmu obou podniků, celkového hospodářství a obecného blaha, avšak je zcela patrné že směřovalo k jiným cílům a zájmům.

Dalším vládním nařízením ze dne 25. března 1942 byla rozšířena pravomoc ministra hospodářství a práce,<sup>192</sup> kdy ministr mohl za účelem přizpůsobení hospodaření válečným poměrům zastavit nebo na přechodnou dobu omezit provoz v závodech průmyslových, obchodních nebo živnostenských podniků. Došlo-li k zastavení podniku, mohl okresní úřad přikázat návrh příslušného Českomoravského trhového svazu, aby podniky vyživovacího hospodářství přenechaly stroje a jiné technické provozní prostředky jinému podniku za přiměřenou náhradu. Převod technických zařízení byl dvojího druhu. Buď došlo k přenechání užívání na určitou dobu za poskytnutí odškodného, nebo vyvlastnění za náhradu. V nařízení bylo stanoveno, že na odškodnění se účastníci měli dohodnout a jestliže se tak nestalo, měl o něm rozhodnout okresní soud v nesporném řízení. Od roku 1943 bylo možné převést technické zařízení i na jiné podniky než na podniky vyživovacího hospodářství.<sup>193</sup>

---

<sup>191</sup> Na základě zákona o zřizování nucených kartelů z 15. července 1933 a prováděcího nařízení k tomuto zákonu z 6. října 1933.

<sup>192</sup> Vládní nařízení č. 133/1942 Sb. z. a n., o přizpůsobení průmyslu, obchodu a živností válečným poměrům.

<sup>193</sup> Na základě dalšího vládního nařízení č. 89/1942 Sb. z. a n.

Ministr hospodářství získal další pravomoci na základě dalšího vládního nařízení,<sup>194</sup> spočívající v tom, že ministr mohl zasahovat do úmluv, které upravovaly trh a také do organizací, které je prováděly. Ministr hospodářství a práce mohl za účelem úpravy trhu sloučit podniky do nových organizací nebo stávající rozpustit, vázat platnost dohod upravujících trh na svůj souhlas, udělovat pokyny o způsobu provádění těchto dohod nebo upravovat práva a povinnosti jejich účastníků odlišně od soukromoprávních závazků.

Za Protektorátu Čechy a Morava nabyt účinnosti nový jednotný směnečný řád,<sup>195</sup> který do protektorátního právního řádu zavedlo vládní nařízení.<sup>196</sup> Na základě nového směnečného řádu mělo dojít k jednotě práva, o kterou již usilovaly směnečně právní konference konané v letech 1910 a 1912 v Haagu. Avšak až směnečně právní konference, konající se ve dnech od 13. května do 7. června 1930 v Ženevě, přispěla k dosažení této jednoty.<sup>197</sup>

Na základě této konference došlo k realizaci třech úmluv: Úmluva o jednotném směnečném zákonu, Úmluva o střetech zákonů v oboru mezinárodního práva a Úmluva o poměru poplatkových předpisů ke směnečnému právu.<sup>198</sup> Přijetí jednotného směnečného práva představovalo přímou unifikaci na poli mezinárodního směnečného styku.<sup>199</sup> Zásadního významu se dostalo zejména Úmluvě o jednotném směnečném zákonu, která byla podepsána 26 zúčastněnými státy. I přes malý počet států, které úmluvu ratifikovaly, se ženevská konference setkala s úspěchem, neboť i ty státy, které úmluvu nepodepsaly, následně je do svých právních řádů inkorporovaly.<sup>200</sup>

Protektorátní úprava směnečného práva z roku 1941 tak přinesla významné změny a odchylky od směnečného zákona přijatého v období první Československé republiky roku 1927. V nové úpravě směnečného práva došlo ke zmírnění dosud zdůrazňovaného přísného formalismu a tím i k zabránění vzniku neplatných směnek pro jejich formální nedostatky.<sup>201</sup>

---

<sup>194</sup> Na základě vládního nařízení č. 273/1943 Sb. z. a n.

<sup>195</sup> ROUČEK, F. *Jednotný směnečný řád (vládní nařízení ze dne 19. prosince 1940, č. 111 Sb. z. a n.* Praha: Československý kompas, 1941.

<sup>196</sup> Vládní nařízení č. 111/1941 Sb. z. a n.

<sup>197</sup> SMITEK, J. Nové směnečné právo. *Obzor národohospodářský*. 1941, roč. 46, č. 5, s. 238.

<sup>198</sup> HERMANN-OTAVSKÝ, K. *Československé právo směnečné: s otiskem ženevských konvencí z r. 1930*. Praha 1930.

<sup>199</sup> SLEZÁK, J. Unifikovaná směnka. *Právní prakse*. 1940-1941, roč. 5, č. 7-8, s. 194.

<sup>200</sup> KOVARÍK, Z. *Směnka a šek v České republice*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 5-6.

<sup>201</sup> ŠTĚPINA, J. Nové směnečné právo a jeho odchylky od práva dosud platného. *Soudcovské listy*. 1941, roč. 22, s. 174.



## 5. Obchodní právo v letech 1945 - 1989

### 5.1. Národní podnik

#### 5.1.1. Národní podnik podle dekretů prezidenta republiky

Již v letech 1945 a 1946 se začaly formovat národní podniky, jako nové subjekty hospodaření v průmyslu. Zmínku o nich nacházíme ve znárodňovacích dekretech,<sup>202</sup> které výrazně ovlivnily oblast obchodního práva. Dekret č. 100/1945 Sb. vedle výčtu podniků, které podléhaly znárodnění, obsahoval také klauzuli, která hovořila o tom, že zakládat a provozovat nové podniky bez ohledu na jejich rozsah v znárodněných odvětvích,<sup>203</sup> se vyhrazuje státu. Dle této úpravy však ještě vláda mohla toto právo „propůjčiti“ na návrh ministra průmyslu. Dalším znárodňovacím dekretem bylo již konkrétněji stanoveno,<sup>204</sup> že vláda mohla toto právo „přenést“ na kterýkoliv národní podnik.

Obsahem obou uvedených dekretů byl oddíl, který se nazýval „Národní podniky a jejich organizace.“ S uvedenou problematikou pak souviselo i vládní nařízení.<sup>205</sup> Dle dekretů byl podnik chápán jako předmět nehmotné povahy. Za jeho příslušenství byly považovány nemovitosti, cenné papíry, živnostenská oprávnění, vzory, ochranné známky atd.<sup>206</sup>

Dle výše uvedených předpisů byly národní podniky považovány za majetek státu a zároveň za právnické osoby, které měly postavení obchodníků. Jako obchodníci měli být zapisovány do obchodního rejstříku jednotlivci. Stát neručil za závazky národních podniků. Své přebytky měly národní podniky odvádět do Fondu znárodněného hospodářství. Čistá hodnota majetkové podstaty převedená státem na podnik měla tvořit jeho kmenové jmění. Národní podniky měly mít představenstvo, v jehož čele měl být ředitel. Ředitel měl zastupovat národní podnik navenek.

Dekrety bylo uloženo, že představenstvo a ředitel měli spravovat podnik s péčí řádného hospodáře a osobně odpovídali za splnění svých povinností. V národním podniku měli mít také účast zemědělci v případě, že se jednalo o potravinářský podnik a zaměstnanci, kteří byli zastoupeni v představenstvu čtyřmi a dvěma zástupci, popř. také svazky územní

---

<sup>202</sup> Č. 100 až 104/1945 Sb.

<sup>203</sup> Podle § 1, odst. 1, č. 1, 3, 5, 7, 8, 9, 11, 15, 19 a 27 dekretu č. 100/1943 Sb.

<sup>204</sup> § 3 dekretu č. 101/1945 Sb., o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského.

<sup>205</sup> Vládní nařízení č. 6/1946 Sb.

<sup>206</sup> PELIKÁNOVÁ, I. a kol. *Obchodní právo I.* 2. vyd. Praha: Codex, 1998, s. 43 an.

samosprávy. Stát měl být zastoupen pouze jedním členem představenstva. Ministr potvrzoval volbu členů představenstva. Ředitel měl být jmenován představenstvem ústředního orgánu. Tomu muselo ale předcházet jeho schválení ministrem.

Výše uvedená konstrukce podniku představovala ještě nedeformované obchodní právo. Národní podnik měl být jednotlivým kupcem, nikoliv společností. Měl obchodní firmu, měl být zapsán do obchodního rejstříku a nesl plnou majetkovou odpovědnost. Avšak skladba představenstva se již nezapisovala oproti předcházející právní úpravě do obchodního rejstříku. Představenstvo mělo již také výrazně omezené pravomoci, v řadě případů již nerozhodovalo, ale pouze navrhovalo.

Dle vládního nařízení představenstvo národního podniku mělo tyto pravomoci:<sup>207</sup> projednávat a schvalovat zprávu ředitele o činnosti; rozhodovat o osobních věcech ředitele, které vyplývaly ze služebního poměru, pokud nebyly vyhrazeny ústřednímu (oblastnímu) orgánu; udělovat a odvolávat prokuru nebo obchodní plnou moc; navrhopvat ústřednímu (oblastnímu) orgánu změnu předmětu podnikání; navrhopvat ústřednímu (oblastnímu) orgánu rozdělení národního podniku, sloučení s jiným národním podnikem, nebo změny v učlenění národních podniků; podávat ústřednímu (oblastnímu) orgánu návrhy programových investic, tj. investic, kterými se podstatně rozšiřovala nebo zdokonalovala dosavadní výroba nebo zaváděla nová výroba.

Představenstvo národního podniku dále schvalovalo rozpočty běžných investic; podávalo ústřednímu (oblastnímu) orgánu návrh roční závěrky a návrh na rozdělení čistého zisku, popř. na úhradu ztráty; jednalo o koupi, zcizování a zatížení nemovitosti a podávalo příslušné návrhy ústřednímu (oblastnímu) orgánu; rozhodovalo o ustanovení právního zástupce, o zahájení a vedení sporů, pokud byla hodnota sporu vyšší než 5 milionů korun, o smírech v těchto sporech, o návrhu na zahájení vyrovnávacího řízení; rozhodovalo o odměnách zaměstnanců za mimořádné pracovní výkony; rozhodovalo o návrzích na zdokonalení nebo zhospodárnění provozu; schvalovalo vydání a jednání, která nesouvisela přímo s provozem.

---

<sup>207</sup> § 8 vládního nařízení č. 6/1946 Sb.

Vláda měla zřídit k jednotlivému vedení národních podniků ústřední orgány. Zmocnění k podrobné úpravě národních podniků nařízením vlády bylo obsaženo v obou výše jmenovaných dekretech.<sup>208</sup> Toto zmocnění bylo naplněno vydáním výše citovaného vládního nařízení,<sup>209</sup> kterým se vydával statut národních průmyslových podniků. Vládní nařízení upravovalo řízení podniku představenstvem a ředitelem, jejich financování, fondy, účtování a kontrolu, zaměstnance. Dále zakotvilo dozor nad národními podniky a ústřední a oblastní orgány.

Vládní nařízení vycházelo ještě v některých případech ze znárodnovacích dekretů. Ještě nadále stanovovalo, že národní podniky jsou majetkem státu ve smyslu ustanovení dekretu prezidenta republiky č. 100/1945 Sb.<sup>210</sup> Národní podniky měly postavení samostatných právnických osob. Dále stanovilo, že pro ně platí ustanovení o obchodnících plného práva, z hlediska daňového předpisy o podnicích veřejně účtujících, podléhají poplatkové povinnosti dle poplatkového zákona (poplatkových pravidel) s jeho změnami a doplňky a platí od svého zřízení poplatkový ekvivalent podle zákona o poplatkovém ekvivalentu.<sup>211</sup> Nadále hovořilo, že národní podniky měly být vedeny zásadami obchodního podnikání. Stát neručil za závazky národních podniků.<sup>212</sup>

Dle vládního nařízení podnik zastupoval navenek ředitel.<sup>213</sup> Nařízením byl upraven pojem „jmění národního podniku“, které se mělo skládat z kmenového jmění a rezervního fondu. Kmenové jmění se zvyšovalo vkladem, snížení bylo možné odepsáním bilančních ztrát nebo odvodem. Rezervní fond měl být tvořen z přídělů ze zisku nebo mimořádnými příspěvky do výše 35% kmenového jmění.<sup>214</sup> Nařízením bylo upraveno i rozdělení zisku.<sup>215</sup> Zbytky čistého zisku po rozdělení se měly odvádět na vyrovnávací účet ministerstva financí.<sup>216</sup>

Výraznou změnu představoval zákon o národních podnicích průmyslových,<sup>217</sup> kterým citované vládní nařízení bylo nahrazeno.<sup>218</sup>

---

<sup>208</sup> Viz § 30 dekretu č. 100/1945 Sb. a § 20 dekretu č. 101/1945 Sb.

<sup>209</sup> Vládní nařízení č. 6/1946 Sb.

<sup>210</sup> § 2, odst. 1 vládního nařízení č. 6/1946 Sb.

<sup>211</sup> Dle § 1, odst. 2, písm a) zákona č. 76/1938 Sb. z. a n.

<sup>212</sup> § 2, odst. 2 vládního nařízení č. 6/1946 Sb.

<sup>213</sup> § 15 vládního nařízení č. 6/1946 Sb.

<sup>214</sup> § 18 vládního nařízení č. 6/1946 Sb.

<sup>215</sup> § 21 vládního nařízení č. 6/1946 Sb.

<sup>216</sup> Tamtéž.

<sup>217</sup> Zákon č. 103/1950 Sb.

<sup>218</sup> Viz dále níže v textu této práce.

Po únoru 1948 nastoupila další etapa znárodnění, byla provedena nová pozemková reforma a přijata další opatření, v jejichž důsledku došlo k završení etatizace průmyslu, velkoobchodu, peněžního sektoru, zahraničního obchodu a dalších oblastí. Zásahy do ekonomických poměrů se již promítly do ústavy z roku 1948 a dalších právních předpisů, které byly přijaté v období tzv. Právnícké dvouletky a období následujícím. Zejména šlo o občanský zákoník,<sup>219</sup> zákon o hospodářských smlouvách,<sup>220</sup> nové úpravy národních podniků,<sup>221</sup> a zákona o jednotných zemědělských družstvech.<sup>222</sup>

Novou právní úpravu hospodářské soustavy deklarovala Ústava z roku 1948,<sup>223</sup> Dle ústavy byla hospodářská soustava našeho státu založena na znárodnění průmyslu, velkoobchodu, peněžnictví a nerostného bohatství. Ústavou bylo stanoveno, že stát ve veřejném zájmu řídí veškerou hospodářskou činnost jednotným hospodářským plánem. Všechno národní hospodářství v Československé republice mělo sloužit lidu.

Ústava se zaměřila na úpravu národního majetku a jednotný hospodářský plán.<sup>224</sup> Ústavou byla garantována podpora lidovému družstevnictví, ještě i soukromé vlastnictví podniků do padesáti zaměstnanců a půdy do padesáti hektarů a nedotknutelnost osobního majetku. Národní podniky podle ústavy tvořily část národního majetku a podléhaly vedení a dozoru státu. Ústava výslovně zakazovala výdělečné soukromé monopolní organizace.

Ústavou byla zakotvena povinnost související s jednotným hospodářským plánem. Každá osoba, které připadl nějaký úkol při provádění a plnění jednotného hospodářského plánu, byla povinna ho vykonávat svědomitě a hospodárně podle svých osobních a hospodářských možností.<sup>225</sup> Jednotnému hospodářskému plánu musely přizpůsobit jak fyzické tak právnícké osoby veškerou svou hospodářskou činnost.

---

<sup>219</sup> Zákon č. 141/1950 Sb.

<sup>220</sup> Zákon č. 99/1950 Sb.

<sup>221</sup> Viz níže v textu této práce.

<sup>222</sup> Zákon č. 69/1949 Sb. a zákon č. 49/1959 Sb.

<sup>223</sup> Čl. XII. úst. zákona č. 150/1948 Sb.

<sup>224</sup> Kapitola osmá „Hospodářské zřízení“ úst. zákona č. 150/1948 Sb.

<sup>225</sup> § 164 odst. 1 úst. zákona č. 150/1948 Sb.

### 5.1.2. Národní podnik podle zákona o nár. podnicích průmyslových

Výraznou změnu představoval zákon o národních podnicích průmyslových,<sup>226</sup> kterým výše citované vládní nařízení bylo nahrazeno. Změna je patrna hned v jeho prvním ustanovení,<sup>227</sup> kde bylo zakotveno, že ze znárodněných dolů a jiných průmyslových podniků vyrostly národní podniky průmyslové, ve kterých kolektivy pracujících v soudružské spolupráci ovládané uvědomělou kázní a vzájemnou pomocí plní úkoly výstavby socialismu. Národní podniky jsou zde ještě prohlášeny za právnické osoby, avšak nemluví se o firmě ale o názvu, nehovoří se zde již o postavení národního podniku jako obchodníka.

Národní podnik se měl zapisovat do podnikového rejstříku a nikoliv do rejstříku obchodního. Obchodní rejstřík byl tak nahrazen rejstříkem podnikovým. Ještě byla zachována jeho plná veřejnost.<sup>228</sup> Zároveň ale došlo ke změně okruhu zapisovaných subjektů. Do podnikového rejstříku se zapisovaly národní podniky, státní podniky, komunální podniky, lidová družstva a akciové společnosti.<sup>229</sup>

Dle zákona stát se stal vlastníkem majetku národního podniku. Národnímu podniku byl tento majetek svěřen do správy. Ve věcech tohoto majetku národní podnik vystupoval a jednal vlastním jménem.<sup>230</sup> Bylo ale zakázáno majetek, který měl podnik trvale užívat, zatížit a výjimky z dispozičních omezení mohly povolovat nadřízené orgány.<sup>231</sup> Další výrazný zásah znamenalo pravidlo, podle kterého k uspokojení závazku podniku mohly sloužit pouze ty části majetku, které nebyly určeny k trvalému užívání podnikem.<sup>232</sup> Z majetku, který měl podnik ve správě, nebylo možno dosáhnout uspokojení pohledávek za státem.<sup>233</sup> Ke své činnosti nepotřebovaly národní podniky živnostenské oprávnění, neboť činnost podniku měla být určena podnikovým plánem, který byl součástí jednotných hospodářských plánů.<sup>234</sup>

---

<sup>226</sup> Zákon č. 103/1950 Sb.

<sup>227</sup> § 1 zákona č. 103/1950 Sb.

<sup>228</sup> Viz § 3 zákona č. 103/1950 Sb.

<sup>229</sup> Tamtéž.

<sup>230</sup> § 10 zákona č. 103/1950 Sb.

<sup>231</sup> § 11 zákona č. 103/1950 Sb.

<sup>232</sup> § 12 odst. 1 zákona č. 103/1950 Sb.

<sup>233</sup> § 12 odst. 2 zákona č. 103/1950 Sb.

<sup>234</sup> § 14 zákona č. 103/1950 Sb.

Vedení podniku oproti předcházející právní úpravě náleželo pouze jediné osobě. Zde byla uplatněna zásada jediného odpovědného vedoucího. Zákonem za tuto osobu byl označen ředitel, který měl řídit základní závod. Ředitel a jeho zástupci jednali jménem podniku. Ředitel měl pravomoc zmocnit další osoby k jednání.

Ředitele jmenoval generální ředitel. Generální ředitel měl rozsáhlé kompetence.<sup>235</sup> Vyjma toho, že jmenoval a odvolával ředitele národního podniku, byl mu nadřízen, ředitel mu byl odpovědný. Generální ředitel schvaloval podnikový plán, jehož součástí byl i finanční plán. Generálního ředitele jmenovala a odvolávala vláda. Generální ředitel měl povinnost dbát pokynů a směrnic příslušného ministra. Zákonem bylo upraveno generální ředitelství.<sup>236</sup> Generální ředitelství zřizovala vláda na návrh příslušného ministra. Zákonem byly upraveny přeměny a rušení národních podniků a rovněž jejich likvidace.

### **5.1.3. Národní podnik dle dalších právních předpisů**

Další etapou vývoje právní úpravy byl zákon č. 51/1955 Sb. o národních podnicích a některých jiných hospodářských organizacích, dále jeho novela zákon č. 67/1958 Sb., o národních podnicích a některých jiných hospodářských organizacích.

Zákonem č. 51/1955 Sb. byly upraveny výrobně hospodářské jednotky. Zákonem bylo stanoveno, že výroba v každém jednotlivém oboru má být zásadně soustředěna do výrobně hospodářské jednotky. Podle novely č. 67/1958 Sb. se rozlišovaly již tři formy výrobně hospodářských jednotek. Výrobně hospodářská jednotka mohla být tvořena jediným národním podnikem nebo vedoucím národním podnikem a podřízenými národními podniky nebo účelovými organizacemi a konečně sdružením a podřízenými národními podniky nebo účelovými organizacemi.

Zákon č. 51/1955 Sb. byl zrušen hospodářským zákoníkem. Nová právní úprava výrobně hospodářských jednotek byla pak provedena roku 1965 na základě vládního nařízení o organizaci výrobních hospodářských jednotek a o jejich statutech.<sup>237</sup> Podle tohoto nařízení formami výrobně hospodářských jednotek byl oborový podnik a trust. Oborový podnik byl

---

<sup>235</sup> § 33 an zákona č. 103/1950 Sb.

<sup>236</sup> § 35 zákona č. 103/1950 Sb.

<sup>237</sup> Vládní nařízení č. 132/1965 Sb.

jedinou právnickou osobou a mohl k němu být přidružen jeden nebo několik národních podniků nebo účelových organizací. Trust jako celek nebyl právním subjektem a skládal se z generálního (oborového) ředitelství, které mělo právní subjektivitu a bylo státní hospodářskou organizací, a z národních podniků podřízených generálnímu ředitelství.

Dalším vládním nařízením z roku 1974 byla doplněna třetí forma výrobně hospodářské jednotky – koncern,<sup>238</sup> který měl jako celek postavení právnické osoby a skládal se z koncernových podniků nebo koncernových účelových organizací vybavených částečnou právní subjektivitou.

Přestože národní podniky byly rozhodující formou z ekonomického hlediska, nelze opomenout družstevní sektor. Družstevního sektoru se také výrazně dotkla nová právní úprava. Jednak došlo ke schválení zákona o Ústřední radě družstev,<sup>239</sup> který ukládal všem družstvům, aby se povinně sdružila v Ústřední radě družstev. Ústřední rada družstev měla vykonávat dozor nad družstvy.

Dozor nad Ústřední radou družstev a nad slovenskou radou družstev mělo vykonávat ministerstvo sociální péče. Ministerstvo sociální péče mohlo odvolat orgány a jmenovat náhradní orgány Ústřední nebo Slovenské rady družstev a mohlo rovněž prostřednictvím svého zmocněnce zastavit výkon usnesení, které by odporovalo právním předpisům.

Na návrh nebo po slyšení Ústřední rady družstev mohl krajský národní výbor zrušit družstvo, pokud hrubě porušovalo povinnosti uložené zákonem nebo stanovami nebo jestliže to vyžadoval veřejný zájem. Ústřední rada družstev měla oprávnění zastavit činnost družstva až do rozhodnutí ministerstva. Ke zřízení nového družstva byl nutný předchozí písemný souhlas Ústřední rady družstev.<sup>240</sup>

Dalším zákonem z roku 1948, týkající se této oblasti byl zákon o jednotných zemědělských družstvech.<sup>241</sup> Jednotné zemědělské družstvo bylo prohlášeno za právnickou osobu. Na jednotná zemědělská družstva nebylo možné aplikovat dosud platný obchodní

---

<sup>238</sup> Vládní nařízení č. 91/1974 Sb.

<sup>239</sup> Zákon č. 187/1948 Sb.

<sup>240</sup> § 13 zákona č. 187/1948 Sb.

<sup>241</sup> Zákon č. 69/1949 Sb.

zákoník a v pozdější době si zachovala družstva zvláštní právní režim i po schválení hospodářského zákoníku.

## 5.2. Hospodářské smlouvy a arbitráž

Dalšími právními předpisy, které se týkaly smluv a arbitráže, byla vyhláška o uzavírání hospodářských smluv,<sup>242</sup> a zákon o hospodářských smlouvách a státní arbitráži.<sup>243</sup> Již ve vyhlášce se lze setkat s některými rámcovými a dílčími smlouvami. Dle vyhlášky rámcové smlouvy uzavírali za své podřízené jednotky příslušné ústřední orgány a ve svém oboru působnosti monopolní společnosti pro zahraniční obchod nebo národní podniky pověřené velkoobchodní činností, orgány veřejné správy atd.<sup>244</sup> Vyhláška sice dovolovala smluvním stranám odchýlit se ve smlouvě od jejího předpisu avšak pouze se souhlasem plánovacího úřadu. Ve smlouvách musely být uvedeny ceny podle cenových předpisů, ukládala se povinnost účtovat penále a jeho výše byla určena přímo vyhláškou.

Podle zákona o hospodářských smlouvách a státní arbitráži z roku 1950 byly hospodářské smlouvy charakterizovány tak, že „blíže určují úkoly stanovené v prováděcích plánech a uvádějí v soulad plnění jednotlivých prováděcích plánů.“<sup>245</sup>

Zákonem byly vymezeny i subjekty, mezi kterými byly tyto smlouvy uzavírány. Jednalo se o státní, národní a komunální podniky a jiné orgány spravující národní majetek, lidová družstva a zapsaná společenstva s omezeným ručením, orgány veřejné správy a orgány pověřené úkoly veřejné správy.<sup>246</sup> Mezi tyto subjekty byly zařazeny také akciové společnosti pověřené zahraničním obchodem a mezinárodním zasilatelstvím.

Zákon rozlišoval rámcové, dílčí a přímé smlouvy.<sup>247</sup> Rámcové smlouvy měly určit, kdo s kým a za jakých podmínek uzavře dílčí smlouvy. Měly být uzavírány na roční plánovací období a ministerstvo v dohodě se Státním plánovacím úřadem mělo vyhláškou určit, kdo

---

<sup>242</sup> Vyhláška č. 1052/1949 Ú.1.

<sup>243</sup> Zákon č. 99/1950 Sb.

<sup>244</sup> § 3 odst. 1 vyhlášky č. 1052/1949 Ú.1.

<sup>245</sup> § 1 zákona č. 99/1950 Sb.

<sup>246</sup> Tamtéž.

<sup>247</sup> § 3 zákona č. 99/1950 Sb.



rámcově smlouvu uzavírá.<sup>248</sup> Pokud by se rámcová smlouva odchýlila od plánu, bylo nutné pro její platnost, aby byla schválena ze strany plánovacího úřadu nebo jím pověřeným orgánem.<sup>249</sup>

Dílčí smlouvy pouze prováděly rámcové smlouvy. Pokud došlo k odchýlení dílčí smlouvy od rámcové smlouvy, zákon požadoval souhlas stran rámcové smlouvy jako předpoklad k platnosti dílčí smlouvy. Pokud nebylo možno uzavřít rámcovou a dílčí smlouvu, mohly být se souhlasem příslušných orgánů uzavřeny mezi bezprostředními dodavateli a odběrateli přímé smlouvy.<sup>250</sup> Zákonem byly upraveny ještě smlouvy předběžné,<sup>251</sup> které měly být uzavírány před schválením prováděcích plánů. Měly navazovat na stav plánovacích prací v době jejich uzavření. Pokud se jednalo o předběžné dílčí smlouvy, opět ze zákona vyplýval požadavek souhlasu oprávněných orgánů k uzavření rámcové smlouvy. Lze konstatovat, že úprava výše uvedených smluv byla v zákoně velmi stručná.

Zákon č. 99/1950 Sb. byl schválen ještě před přijetím občanského zákoníku, avšak vycházel ze stejné koncepce a spolu s obecnými ustanoveními ústavy z roku 1948 a občanského zákoníku vytvářel základ specifického práva hospodářských závazků. Zákon byl poměrně rychle po částech rušen,<sup>252</sup> a poslední jeho platná ustanovení byla zrušena vládním nařízením o hospodářských smlouvách.<sup>253</sup> Tímto vládním nařízením, které nově regulovalo problematiku hospodářských smluv, nadále se rozlišovaly smlouvy na rámcové, dílčí a přímé. Nařízení stanovilo také lhůty k uzavření smluv běžící od schválení plánu.

Nařízením byl přesně předepsán postup uzavření smlouvy včetně dalších lhůt pro jednotlivé fáze smluvního procesu: dodavatel zaslal návrh odběrateli, který musel smlouvu podepsat, i když nesouhlasil. Jediné oprávnění, které měl odběratel, bylo to, že mohl ke smlouvě připojit soupis změn. Pokud nedošlo k dohodě o změnách, byl spor předložen arbitráži k rozhodnutí.<sup>254</sup> Smlouvy mohly být uzavřeny, měněny a rušeny pouze písemně.<sup>255</sup>

---

<sup>248</sup> § 4 zákona č. 99/1950 Sb.

<sup>249</sup> § 5 zákona č. 99/1950 Sb.

<sup>250</sup> § 7 zákona č. 99/1950 Sb.

<sup>251</sup> § 8 zákona č. 99/1950 Sb.

<sup>252</sup> Srv. níže v textu práce s arbitráží.

<sup>253</sup> Vládní nařízení č. 33/1955 Sb.

<sup>254</sup> § 12 vládního nařízení č. 33/1955 Sb.

<sup>255</sup> § 18 vládního nařízení č. 33/1955 Sb.

Kvalita výrobku musela být určena podle státních norem, popř. podle schválených technických podmínek.<sup>256</sup> cena podle cenových předpisů.<sup>257</sup> Značná pozornost byla v nařízení věnována majetkových sankcím.<sup>258</sup> Majetkové sankce se měly ve smlouvách stanovit následovně: dodavatel, který ve smlouvené dodací lhůtě nedodal výrobky vůbec, nebo dodal jen část smlouveného množství, byl povinen zaplatit odběrateli za každý den prodlení penále ve výši 0,05% z ceny nedodaných výrobků k poslednímu dni dodací lhůty, nejdéle ale za 30 dnů. Pokud prodlení trvalo více jak třicet dnů, byl dodavatel povinen zaplatit odběrateli ještě jednorázové penále ve výši 5% z ceny nedodaných výrobků.

Odběratel, který ve smlouvené dodací lhůtě neodebral výrobky vůbec, odebral jen část smlouveného množství nebo znemožnil včasné dodání výrobku, byl povinen zaplatit dodavateli za každý den prodlení penále ve výši 0,05% z ceny neodebraných výrobků k poslednímu dni dodací lhůty, nejdéle ale za třicet dnů. Pokud prodlení trvalo déle než třicet dní, byl odběratel povinen zaplatit dodavateli ještě jednorázové penále ve výši 5% z ceny neodebraných výrobků.

V hospodářských smlouvách se musela také stanovit penále nebo pokuta za porušení jiných povinností, které stranám hospodářská smlouva ukládala. Výše penále nebo pokuty musela být v těchto případech odstupňována podle významu dodávky, povahy jednotlivých smluvních povinností a stupně jejich nesplnění.

Strana, která nedodržela některou lhůtu stanovenou pro postup při uzavírání, změně nebo zrušení rámcové smlouvy, měla povinnost zaplatit druhé straně pokutu dvě stě korun za každý den prodlení, nejvýše ale čtyři tisíce korun. U ostatních smluv činila pokuta sto korun za každý den prodlení, nevyšší však dva tisíce korun.

Rámcový kontrahent, který rozepsal rámcovou smlouvu opožděně, neúplně nebo nesprávně, byl povinen zaplatit druhému rámcovému kontrahentu pokutu dvě stě korun za každý případ a den prodlení, nejvýše však čtyři tisíce korun. Totéž platilo i pro orgány, které rozepisovaly plán rozdělení na přímé kontrahenty. U rozpisů, které prováděly krajské národní výbory, platily tyto pokuty příslušné správy (odborní) rad krajských národních výborů.

---

<sup>256</sup> § 24 vládního nařízení č. 33/1955 Sb.

<sup>257</sup> § 27 vládního nařízení č. 33/1955 Sb.

<sup>258</sup> §§ 28-33 vládního nařízení č. 33/1955 Sb.

Rámcový kontrahent, který současně s provedenou změnou plánu, změnou rámcové smlouvy, změnou v organizaci smluvních stran apod. neučinil opatření, aby hospodářské smlouvy mohly být splněny, změněny nebo zrušeny, anebo aby byly uzavřeny hospodářské smlouvy jiné, byl povinen zaplatit druhému rámcovému kontrahentu za každý případ a den prodlení pokutu dvě stě korun, nejvýše však čtyři tisíce korun. Totéž platilo, pokud porušila tyto povinnosti strana, které se změna týkala.

Výše uvedenou problematiku řešil pak další právní předpis – zákon o hospodářských vztazích mezi socialistickými organizacemi, vydaný v roce 1958,<sup>259</sup> který popřel smluvní volnost i rozhodovací autonomii hospodařících subjektů. Zákonem byla formulována kontraktační povinnost,<sup>260</sup> která se stala základní právní institucí hospodářského práva a základním projevem odklonu od práva soukromého.

Podle ustanovení zákona byla upravena nejen kontraktační povinnost ale i důvody povinnosti uzavřít smlouvy. Povinnost uzavírat hospodářské smlouvy měli organizace (dodavatel, odběratel) v případech, kdy tak výslovně stanovoval tento zákon nebo další prováděcí předpisy.<sup>261</sup>

Dodavatel byl na žádost odběratele povinen uzavřít hospodářskou smlouvu, pokud šlo o výrobky, práce nebo výkony včas objednané na základě kapacitní smlouvy nebo příslušných plánovacích dokladů, šlo-li o výrobky, práce nebo výkony včas objednané a určené pro centralizovanou investiční výstavbu, pro úkol stanovený jmenovitě vládou anebo pro zabezpečení obranyschopnosti státu, dále šlo-li o výrobky, práce nebo výkony určené pro vývoz a v neposlední řadě pokud šlo o objednané poddodávky potřebné pro výrobky, práce nebo výkony uvedených výše.<sup>262</sup>

Vraťme se ještě ale k zákonu o hospodářských smlouvách a státní arbitráži. Zákon z roku 1950 upravil ve svých ustanoveních také státní arbitráž.<sup>263</sup> Zákonem byla jasně

---

<sup>259</sup> Zákon č. 69/1958 Sb.

<sup>260</sup> § 3 zákona č. 69/1958 Sb.

<sup>261</sup> § 23 odst. 1 zákona č. 69/1958 Sb.

<sup>262</sup> § 23 odst. 2 zákona č. 69/1958 Sb.

<sup>263</sup> §§ 13-31 zákona č. 99/1950 Sb.

stanovena pravomoc státní arbitráže rozhodovat majetkové spory,<sup>264</sup> o kterých by jinak rozhodovaly soudy, mezi oprávněnými stranami podle § 1 k uzavírání hospodářských smluv včetně předsmělných sporů.

Arbitrážní orgány byly napojeny na soustavu státní správy. Jednak byla zřízena ústřední arbitrážní komise při Státním plánovacím úřadě. Podle potřeby měly být zřízeny arbitrážní komise při ministerstvech a při krajských národních výborech. Komise byly podřízeny ministru, při jehož ministerstvu byly zřízeny. Předseda komise byl státním zaměstnancem. Komise měly zásadně rozhodovat v senátech, individuální rozhodování ale nebylo vyloučeno.

Zákon obsahoval částečně i procesní právo. Řízení bylo jednostupňové a rozhodovalo se v něm nálezem, a pokud nešlo o rozhodnutí ve věci, tak usnesením. Podat stížnost ke správnímu soudu nebyla možná. Nález byl vykonatelný soudní nebo správní exekucí.

Hospodářská arbitráž byla v následné době upravena ještě vládním nařízením o státní arbitráži,<sup>265</sup> které zrušilo část upravující arbitráž výše citovaného zákona. Vedle státní arbitráže zde byla upravena také družstevní arbitráž. Dle vládního nařízení mohly ústřední svazy družstev zřídit orgány družstevní arbitráže při těchto svazech a oblastní orgány družstevní arbitráže při slovenských svazech družstev. S výjimkou sporů, které spadaly do pravomoci státní arbitráže,<sup>266</sup> rozhodovaly orgány družstevní arbitráže spory uvedené v § 28 odst. 2, k nimž došlo mezi podřízenými družstvy popř. družstevními svazy a jejich podniky.<sup>267</sup>

Pro družstevní arbitráž platilo obdobné ustanovení § 28 odst. 3 a 4.<sup>268</sup> Předpisy o organizaci družstevní arbitráže, o její příslušnosti, o řízení před ní a o přezkoumávání jejich rozhodnutí měli dle vládního nařízení vydat příslušné ústřední svazy družstev.<sup>269</sup>

Vládní nařízení o státní arbitráži bylo zrušeno až zákonem o hospodářské arbitráži,<sup>270</sup> který zůstal účinný až do roku 1991.<sup>271</sup>

---

<sup>264</sup> § 13 zákona č. 99/1950 Sb.

<sup>265</sup> Vládní nařízení č. 47/1953 Sb.

<sup>266</sup> § 8 písm. a) vládního nařízení č. 47/1953 Sb.

<sup>267</sup> § 29 odst. 1 vládního nařízení č. 47/1953 Sb.

<sup>268</sup> § 29 odst. 2 vládního nařízení č. 47/1953 Sb.

<sup>269</sup> § 29 odst. 3 vládního nařízení č. 47/1953 Sb.

<sup>270</sup> Zákon č. 121/1962 Sb.

### 5.3. Oblast obchodního práva podle občanského zákoníku z roku 1950

Obchodní právo jako samostatné právní odvětví přestalo existovat vydáním občanského zákoníku,<sup>272</sup> který zrušil oba platné obchodní zákoníky. Občanský zákoník ještě ponechal v platnosti živnostenský zákon, který zrušil až zákoník práce v roce 1965.<sup>273</sup> To však nemělo již žádného praktického významu, neboť de facto sféra živností byla již zlikvidována.

Občanským zákoníkem bylo stanoveno,<sup>274</sup> že „Provádění jednotného hospodářského plánu zabezpečuje se smlouvami zvláště přizpůsobenými potřebám hospodářského plánování (hospodářskými smlouvami). Podle potřeb hospodářského plánování mohou orgány k tomu příslušné uložit určitý závazek. Právní poměry takto vzniklé řídí se tímto zákonem, pokud není ustanoveno jinak.“ Subsidiarita občanského zákoníku byla tak ještě uznána a respektována, avšak další vývoj cílil k úplnému odtržení úpravy hospodářských smluv od občanského zákoníku.

Občanským zákoníkem byly upraveny pouze některé jednotlivé obchodněprávní instituty. Např. se jednalo o institut zastoupení a plných mocí při provozování podniku či podnikovou plnou moc.<sup>275</sup>

Poměrně podrobně byla občanským zákoníkem upravena prokura.<sup>276</sup> Udělení prokury zmocňovalo ke všem úkonům, ke kterým docházelo při provozu jakékoliv podnikové činnosti, i když by k nim bylo jinak třeba zvláštní plné moci, až na některé výjimky. Mezi výjimky náleželo oprávnění zcizovat a zatěžovat nemovitosti, ustanovovat a odvolávat prokuristu. Prokuru mohly udělit pouze podniky, které byly zapsány v podnikovém rejstříku, a to písemně, s výslovným konstatováním, že jde o prokuru. Její omezení nemělo právní následky vůči třetím osobám.

---

<sup>271</sup> Jeho působnost ukončila novela občanského soudního řádu č. 519/1991 Sb.

<sup>272</sup> Zákon č. 141/1950 Sb.

<sup>273</sup> Zákon č. 65/1965 Sb.

<sup>274</sup> § 212, odst. 1 a 2 zákona č. 141/1950 Sb.

<sup>275</sup> §§ 73-81 zákona č. 141/1950 Sb.

<sup>276</sup> §§ 73-79 zákona č. 141/1950 Sb.

Občanským zákoníkem bylo dále upraveno zadržovací právo věřitele zapsaného v podnikovém rejstříku.<sup>277</sup> Tento věřitel byl zvýhodněn oproti jiným subjektům. Dále byla upravena odpovědnost za škodu způsobenou při nekalé soutěži v hospodářském styku,<sup>278</sup> zasilatelská smlouva,<sup>279</sup> nákladní smlouva,<sup>280</sup> a zprostředkovatelská smlouva.<sup>281</sup>

Na základě občanského zákoníku došlo k zániku většiny společností, které byly zřízeny podle obchodního práva. Výjimkou byly akciové společnosti a částečně společnosti s ručením omezeným, neboť některé z nich se mohly přetvořit do akciových společností.

#### **5.4. Akciové společnosti podle zákona o akciových společnostech**

Akciové společnosti pak upravil zákon o akciových společnostech.<sup>282</sup> Akciové společnosti se uplatňovaly zejména v oblasti zahraničního obchodu.<sup>283</sup> Akciové společnosti byly zákonem podrobeny přísné státní kontrole. Základní kapitál byl v těchto společnostech rozložen na akcie, které mohly znít n jméno nebo majitele. Akcionář osobně neručil za závazky společnosti. Vznik akciové společnosti byl vázán na státní souhlas a státní schválení stanov. Schválení ministerstvem bylo pak požadováno i pro každou změnu stanov. Byla opuštěna zásada plurality společníků, což znamenalo, že stát mohl vlastnit všechny akcie. Zákonem byl zakotven státní dozor nad akciovými společnostmi.<sup>284</sup> Orgán státního dozoru, pokud to vyžadoval veřejný zájem, mohl akciovou společnost zrušit.

Zrušit společnost bylo možné také opatřením úřadu, pokud to vyžadoval veřejný zájem. Ke zrušení společnosti se jinak vyžadovalo schválení ministerstvem. Zákon o akciových společnostech představoval faktickou likvidaci akciových společností totalitním režimem spojenou s jejich právním zachováním.

Zákon o akciových společnostech umožňoval na základě státního povolení transformovat existující společnosti s ručením omezeným na akciové společnosti. Pokud však neprošly ve stanovené době touto transformací, zanikaly a vstupovaly do likvidace. Zákon o

---

<sup>277</sup> §§ 209-210 zákona č. 141/1950 Sb.

<sup>278</sup> § 352 zákona č. 141/1950 Sb.

<sup>279</sup> §§ 462-473 zákona č. 141/1950 Sb.

<sup>280</sup> §§ 474-484 zákona č. 141/1950 Sb.

<sup>281</sup> §§ 485-488 zákona č. 141/1950 Sb.

<sup>282</sup> Zákon č. 243/1949 Sb.

<sup>283</sup> Jako akciové společnosti fungovaly v našem státě např. Strojimport, Chemapol či Centrotex.

<sup>284</sup> § 16 zákona č. 243/1949 Sb.

společnosti s ručením omezeným,<sup>285</sup> byl pak zrušen společně s obchodním zákoníkem občanským zákoníkem roku 1950.

Dosavadní obchodní a společenstevní rejstřík byl nahrazen podnikovým rejstříkem,<sup>286</sup> který byl veden okresními soudy v sídlech krajských soudů. Do podnikového rejstříku se zapisovaly národní podniky, komunální podniky, lidová družstva a akciové společnosti. Tento výčet byl pak rozšířen prováděcími a dalšími právními předpisy o podniky místního průmyslu, podniky komunálního hospodářství, podniky zahraničního obchodu a odbytové a zásobovací základny hospodářských ministerstev.

Ještě platná ustanovení vázající se na bývalé obchodní právo v podmínkách plánovaného a direktivně řízeného hospodářství ztrácela postupně na významu. V rámci rekodifikace právního řádu byly pak přijaty dva základní právní předpisy. Jednalo se o zákon o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku,<sup>287</sup> a hospodářský zákoník.<sup>288</sup>

## 5.5. Hospodářský zákoník

Hospodářský zákoník znamenal vyústění vývoje právní úpravy ekonomických vztahů tehdejší doby. Myšlenka a doktrína hospodářského práva navazovala na některé proudy, které se objevily v sovětské právní teorii,<sup>289</sup> kde pak nevyústily do kodifikačního díla, jako tomu bylo u nás.

Rozdíl mezi obchodním a hospodářským právem nespočíval jenom v autonomii hospodářského práva, jeho oddělení a relativně samostatném vývoji, ale znamenal rozdíl především v jeho vlastní podstatě. Hospodářské právo bylo zejména právem veřejným, právo obchodní bylo zejména právem soukromým, i když některé prvky veřejného práva neslo.

Hospodářský zákoník zakotvil soustavu socialistických organizací, které rozlišil na státní, družstevní, společenské a jiné.<sup>290</sup> Státní organizace se členily na hospodářské,

---

<sup>285</sup> Zákon č. 58/1906 Sb.

<sup>286</sup> Rejstříkové právo bylo upraveno na základě zákona č. 100/1950 Sb.

<sup>287</sup> Zákon č. 101/1963 Sb.

<sup>288</sup> Zákon č. 109/1964 Sb.

<sup>289</sup> Blíže PELIKÁNOVÁ, I. K diskusi o hospodářském právu v sovětské právní literatuře. *AUC Iuridica*. 1979, 1-2, s. 95 an.

<sup>290</sup> § 14 zákona č. 109/1964 Sb.

rozpočtové a příspěvkové. Státní hospodářské organizace byly zřizovány, rušeny a řízeny státními orgány, popř. národními výbory.<sup>291</sup>

Rozpočtové organizace se zřizovaly zejména na úseku státní správy,<sup>292</sup> řízení hospodářství, kultury a zdravotnictví. Svou hospodářskou činnost vykonávaly v míře nezbytně nutné pro zabezpečení jejich základních úkolů. Jejich zřizování a zásady nebyly hospodářským zákoníkem přímo upraveny, ale ve zvláštních předpisech. Dalšími byly příspěvkové organizace, které prováděly svou činnost za úhradu. Jelikož tato činnost nestačila pokrýt veškeré potřebné náklady, byly tyto organizace dotovány ze státního rozpočtu. Za další organizace byly zákoníkem označeny družstevní organizace, které byly tvořeny lidovými družstvy, jejich vyššími organizačními jednotkami a družstevními podniky. Na posledním místě byly zařazeny společenské a jiné organizace, které působily v politické, kulturní a sociální oblasti.

Národní podniky byly zařazeny do systému jako státní hospodářské organizace, které se štěpily na kategorii ústředně řízených a místně řízených, tj. řízených národními výbory. Družstevní sektor byl koncipován podle vzoru státního sektoru. Základním článkem byla družstva. Nad družstvy stály svazy družstev a Ústřední rada družstev. Svazy družstev a Ústřední rada družstev mohly zřizovat tzv. družstevní podniky, které nemohly ale vlastnit majetek a měly právní subjektivitu.

Předmětem právní úpravy hospodářského zákoníku byly vztahy mezi socialistickými organizacemi navzájem.<sup>293</sup> Do roku 1989 byl desetkrát novelizován, avšak novely nebyly nikterak rozsáhlé. Hospodářský zákoník byl nezávislý na občanském zákoníku a v řadě směrů se od něho odlišoval. Pojem právnické osoby nahradil pojmem organizace.

Socialistické organizace byly zřizovány k plnění určitých úkolů a existovaly jenom pro plnění těchto úkolů. Socialistické organizace mohly nabývat práv a zavazovat se, jen pokud to nebylo v rozporu s plněním jejich společenských úkolů. V případě překročení uvedených mezí nemělo právní jednání právní účinky a bylo považováno za nicotné. V rámci

---

<sup>291</sup> § 29 zákona č. 109/1964 Sb.

<sup>292</sup> § 60 zákona č. 109/1964 Sb.

<sup>293</sup> LAZAR, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné I*. Praha: Panorama, 1987, s. 35.



společenských úkolů došlo k zavedení pojmu „předmět činnosti“, který vymezoval rozsah oprávnění socialistické organizace v oblasti hospodářské činnosti.

Hospodářský zákoník rozlišoval několik typů socialistického vlastnictví. Hospodářským zákoníkem bylo jednak vymezeno státní vlastnictví.<sup>294</sup> Státní vlastnictví bylo vlastnictvím všeho lidu. Jediným vlastníkem všech věcí ve státním socialistickém vlastnictví byl stát. Národní majetek byl definován jako veškeré věci ve státním socialistickém vlastnictví, veškeré pohledávky a jiná majetková práva státu.

Dalším typem bylo družstevní vlastnictví, které bylo považováno za formu socialistického vlastnictví a spočívalo zejména na společné činnosti kolektivu členů družstva. Za nositele vlastnických práv byla určena jednotlivá lidová družstva, popř. vyšší stupně družstevních organizací. Tento typ vlastnictví byl v hospodářském zákoníku upraven pouze rámcově a deklaratorně.

Dalším typem bylo vlastnictví společenských organizací. To bylo upraveno stejně jako předchozí družstevní vlastnictví. Bylo považováno také za jednu z forem socialistického společenského vlastnictví, do kterého byly zahrnuty především předměty společenské potřeby. Výrobní prostředky mohly být ve vlastnictví těchto organizací, avšak jen pokud je potřebovaly k zajištění vlastní činnosti.

Za jádro hospodářského zákoníku můžeme považovat úpravu hospodářských závazků. Hospodářské závazky byly chápány jako majetkové vztahy mezi socialistickými organizacemi, které vznikaly v rámci jejich hospodářské činnosti a úzce souvisely s plány rozvoje národního hospodářství. Zcela primární význam pro vznik hospodářských závazků měly tzv. podmínky dodávky pro určité skupiny výrobků a prací, které vydávala dodavatelská ministerstva, na základě dohody s ministerstvy, kterých se věcně týkaly.

Dodavatelská ministerstva podrobně upravovala příslušné dodavatelsko-odběratelské vztahy. Jejich úkolem bylo usnadnit jednotlivým socialistickým organizacím uzavírání hospodářských smluv. Určujícím a výchozím byl pro ně hospodářský zákoník. Odchýlit se mohly od hospodářského zákoníku pouze tehdy, pokud byla tato skutečnost odůvodněná.

---

<sup>294</sup> § 63 zákona č. 109/1964 Sb.

Hospodářským zákoníkem byly také podrobně upraveny závazky v investiční výstavbě a při dodávkách vývozních a dovozních investičních celků. Vytvořil systém smluvních typů, do kterého náležely smlouvy sloužící výlučně k zajištění vlastní investiční výstavby. Jednalo se např. o smlouvu o dodávce stavebních prací, smlouvu o dodávce souboru strojů atd. Dále se jednalo o smlouvy, které byly použitelné při jiných druzích hospodářské činnosti.

Dalším typem smluv, které upravil hospodářský zákoník, byly zvláštní hospodářské smlouvy, jako např. smlouva příkazní, smlouva o dílo či kupní smlouva. Tyto smlouvy byly ale terminologicky v hospodářském zákoníku označeny jinak. Jednalo se o hospodářské smlouvy o převodech správy národního majetku, o jeho dočasném užívání a převodech vlastnictví.

V hospodářském zákoníku byla obsažena rozsáhlá zmocňovací ustanovení. K vydávání předpisů o úpravě plánování rozvoje národního hospodářství byla zmocněna Státní plánovací komise. Předpisy o úpravě finančního plánování, finančního hospodaření a o správě národního majetku vydávalo ministerstvo financí a Státní banka československá. Významnou roli hrál také hlavní arbitr ČSSR a Správa státních hmotných rezerv.

Hospodářský zákoník představoval hlavní hospodářskoprávní předpis, avšak do sféry národohospodářského plánování a řízení národního hospodářství zasahovaly ještě další právní předpisy, zákon č. 145/1970 Sb., o národohospodářském plánování a zákon č. 134/1970 Sb., o pravidlech státního rozpočtu československé federace a o zásadách hospodaření s rozpočtovými prostředky státních rozpočtů federace a republik (rozpočtová pravidla), novelizovaný roku 1985.

Na úpravu socialistického vlastnictví a socialistických organizací obsaženou v hospodářském zákoníku pro změnu navazovaly právní předpisy, jako byl zákon č. 114/1964 Sb., o některých opatřeních týkajících se podnikového rejstříku, a zákon č. 42/1980 Sb., o hospodářských stycích se zahraničím, novelizovaný roku 1988.

Národní shromáždění kromě hospodářského zákoníku uzákonilo průmyslová práva a včlenilo tato práva např. do zákona č. 84/1972 Sb., o objevech, vynálezech, zlepšovacích a průmyslových vzorech či zákona č. 159/1973 Sb., o ochraně označení původů výrobků.

## 6. K vybraným osobnostem obchodní právní vědy

### 6.1. Karel Hermann-Otavský

Karel Herman-Otavský<sup>295</sup> se narodil 2. května 1866 v Kostelci nad Černými Lesy. Po základní škole absolvoval gymnázium postupně ve Slaném, Písku a Praze, kde složil maturitní zkoušky. Poté studoval na právnické fakultě české univerzity, kde byl v roce 1889 promován doktorem práv.

Po vysokoškolských studiích podnikl studijní cestu do Berlína, kde strávil dva semestry. Zde navštěvoval zejména přednášky profesora L. Goldschmidta, jednoho z nejvýznamnějších komercionalistů té doby. V této době Karel Hermann-Otavský napsal svůj první odborný článek nazývaný se Příspěvek k nauce o převodu práva cenných papírů na jméno znějících,<sup>296</sup> který byl uveřejněn v časopise Právník.

Později se tento příspěvek stal součástí jeho habilitační práce O právní povaze rektapapírů,<sup>297</sup> jejíž podstatná část vznikla právě v semináři profesora L. Goldschmidta, a kterou se habilitoval v roce 1892 pro obor práva obchodního a směnečného. V roce 1897 byl pak jmenován mimořádným profesorem.

Do akademického života se Hermann-Otavský plně zapojil až v roce 1898, kdy se stal členem justiční zkušební komise. Poté se stal i jejím předsedou a přibilo mu i členství v komisi historickoprávní a ve zkušební komisi pro soudcovské kandidáty při vrchním soudu. Dále působil jako mimořádný člen patentního úřadu.

Karel Hermann-Otavský prošel četnými akademickými funkcemi. Roku 1905 se stal děkanem, již jako řádný profesor. Funkci děkana pak zastával ještě roku 1922/1923. Vrchol jeho akademické kariéry pak znamenal jeho zvolení za rektora obnovené Univerzity Karlovy roku 1918 po vzniku samostatného Československa. Během svého působení ve funkci rektora se mu podařilo udělat mnoho potřebného pro studenty. Např. finančně byla zajištěna akademická menza či byla zřízena Sociálně statistická kancelář pro vysokoškolské studentstvo

---

<sup>295</sup> Vycházím zejména z SKŘEJPKOVÁ, P. (ed.). *Antologie československé právní vědy v letech 1918-1939*. Praha: Linde, 2009, s. 238-241; ANDRES, B., FRÖHLICH, J., WENIG, A. (eds.). *Kniha o Karlu Hermannu-Otavském*. Praha: Nákladem sborníku věd právních a státních, 1936.

<sup>296</sup> HERMANN-OTAVSKÝ, K. Příspěvek k nauce o převodu práva z cenných papírů na jméno znějících. *Právník*. 1891, roč. 30, s. 261 an.

<sup>297</sup> HERMANN-OTAVSKÝ, K. *O právní povaze rektapapírů*. Praha 1892.

v Praze. Došlo také ke zřízení fondu Hermanna-Otavského ve prospěch chudých studentů v právnickém spolku Všehrd, když mu věnoval Adámkovu cenu, kterou obdržel za svůj spis o pojišťovacím právu. Jako rektor mimo jiné navázal také úzké vztahy s pařížskými a německými univerzitními kruhy.

Vystoupil na řadě mezinárodních konferencí a kongresů jako zástupce státu. V roce 1920 zastupoval Československou republiku v Paříži na jednání o konvenci s Francií, která se týkala úpravy otázek majetku, páv a účastenství. Roku 1925 se zúčastnil Mezinárodní unie pro ochranu živnostenského vlastnictví v Haagu. Roku 1928 konference Mezinárodní unie pro ochranu děl literárních a uměleckých v Římě a právnického kongresu o bezdrátové telegrafii. Roku 1924 byl jako významný odborník pozvaný ze strany Společnosti národů k anketě o mezinárodní ochraně o nekalé soutěži, v letech 1927 a 1928 o unifikaci práva směnečného a šekového. Roku 1933 zastupoval náš stát jako národní soudce u Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti v Haagu ve sporu mezi maďarskou univerzitou Petra Pazmanyiho a ČSR.

S jeho pedagogickou činností byla úzce spojena i jeho vědecká práce. Již jeho výše jmenovaná habilitační práce měla zásadní povahu, neboť zde prohloubil a dále rozšířil teorii cenných papírů Antonína Randy a snažil se objasnit otázku, je-li k platnosti cesse práva z rektapapírů nutná také jeho tradice. K této problematice se pak vrátil ve vědecké studii O právní povaze duplikátu železničního listu nákladního.<sup>298</sup>

Podrobné studium cenných papírů ho přivedlo i k právním otázkám spojených s nejdůležitější komerční listinou – směnce a k právu směnečnému<sup>299</sup> jako takovému. Problematiku směnečného práva rozpracoval především v učebnicích o směnečném právu.<sup>300</sup> Tyto učebnice sloužily nejen ke studiu, ale spolu s komentovaným vydáním obchodního práva,<sup>301</sup> měly velký vliv na soudní praxi. Svou pozornost upřel i na problematiku

---

<sup>298</sup> HERMANN-OTAVSKÝ, K. O právní povaze duplikátu železničního listu nákladního. *Sborník věd právních a státních*. 1901, č. 1, s. 381-394.

<sup>299</sup> Např. HERMANN-OTAVSKÝ, K. *Právo směnečné*. Praha: Všehrd, 1926.

<sup>300</sup> HERMANN-OTAVSKÝ, K. *Československé právo směnečné: podle všeobecného směnečného řádu*. Praha 1926 a HERMANN-OTAVSKÝ, K. *Československé právo směnečné: s otiskem ženevských konvencí z r. 1930*. Praha 1930.

<sup>301</sup> HERMANN-OTAVSKÝ, K. *Všeobecný zákoník obchodní a pozdější normy obchodního práva v zemích historických. Komentované vydání*. Praha 1929.

nehmotných statků, včetně celé řady pojednání o právech původce k duševnímu výtvoru, jako např. ve studii pod názvem O autorskoprávní ochraně děl architektonických.<sup>302</sup>

Svým výkladem o čtvrté knize obchodního zákona doplnil systém obchodního práva,<sup>303</sup> nastíněný A. Randou, ale nedržel se ho bez výhrad. V praxi se od něj odchyloval a zejména upustil od synoptického výkladu předpisů, které pojednávaly o obchodních společnostech. Z jeho strany došlo ke zvolení jiného přístupu a vyložení problematiky každé jednotlivé obchodní společnosti samostatně.

Karel Hermann-Otavský se věnoval i problematice pojišťovacího práva, např. ve svém článku pod názvem K reformě soukromého práva pojišťovacího,<sup>304</sup> knihy Požární pojišťování průmyslových podniků, kterou napsal společně s Otokarem Mandelíkem a Václavem Keclíkem,<sup>305</sup> či jeho spise pod názvem Soukromé pojišťovací právo československé podle zákona z 23. prosince 1917,<sup>306</sup> kde osvětlil základní pojmy a problematiku tohoto právního odvětví.

Karel Hermann-Otavský byl významným reprezentantem našeho nového státu na mezinárodním fóru a stál u zrodu celé řady iniciativ, jejichž výsledkem byly úmluvy a dohody poválečné Evropy mimo jiné právě obchodního práva. Byl autorem obsáhlého teoretického díla, které bylo publikováno nejen doma, jak bylo zčásti výše uvedeno, ale i v zahraničí, zejména v Berlíně a Vídni.<sup>307</sup> Byl členem celé řady spolků, např. Jednoty právnické, zde roku 1922 se stal i jejím předsedou, dále členem Jednoty pro vědy pojistné, zde také určitou dobu jejím předsedou, v československém odboru Association littéraire et artistique internationale v Paříži, redaktor časopisu Právník atd.

---

<sup>302</sup> HERMANN-OTAVSKÝ, K. O autorskoprávní ochraně děl architektonických. *Právník*. 1909, roč. 48, s. 1-12 a 45-62. Rozšířený otisk této studie in HERMANN-OTAVSKÝ, K. *O autorskoprávní ochraně děl architektonických*. Praha: K. Hermann: Bursík a Kohout, 1909.

<sup>303</sup> HERMANN-OTAVSKÝ, K. *O obchodech podle čtvrté knihy všeobecného zákona obchodního*. Praha 1925. Druhé vydání pochází z roku 1928 a třetí z roku 1930.

<sup>304</sup> HERMANN-OTAVSKÝ, K. K reformě soukromého práva pojišťovacího. *Právník*. 1906, roč. 45, č. 1.

<sup>305</sup> HERMANN-OTAVSKÝ, K., MANDELÍK, O., KECLÍK, V. *Požární pojišťování průmyslových podniků*. Praha: Tiskové podniky Ústředního svazu československých průmyslníků, 1927.

<sup>306</sup> HERMANN-OTAVSKÝ, K. *Soukromé pojišťovací právo československé podle zákona z 23. prosince 1917*. Část první. Úvod a všeobecný díl. Praha. Česká akademie věd a umění, 1921.

<sup>307</sup> Např. HERMANN-OTAVSKÝ, K. Die rechtliche Verantwortlichkeit des Versicherten für seine Angenten nach österreichischem Rechte. Berlin 1897, HERMANN-OTAVSKÝ, K. Der Internationale Urheberrechtsschutz zwischen Österreich und dem Deutschen Reiche nach dem Staatsvertrage vom 30. Dezember 1899. Berlin 1903, HERMANN-OTAVSKÝ, K. Die höhere Gewalt im Wechselrechte nach dem Gesetze vom 30. November 1912. Zugleich ein Beitrag zu Art. 53 des Haagem Entwurfes einer einheitlichen Wechselordnung. Wien 1913.

Karel Hermann-Otavský zemřel 4. května 1939 v Černošicích u Prahy.

## 6.2. Arnošt Wenig-Malovský

Arnošt Wenig<sup>308</sup> se narodil 10. září 1883 v Příbrami v učitelské rodině. Po složení maturitní zkoušky absolvoval studium na české pražské právnické fakultě v letech 1902-1906. O rok později promoval na doktora práv. Po ukončení studia se věnoval právní praxi. Zpočátku pracoval jako právní praktikant u Zemského soudu v Praze, později jako úředník pražského magistrátu. Během tohoto druhého zaměstnání se již začal připravovat na svou vědeckou dráhu. Navštívil univerzity v Berlíně a Mnichově, kde navštěvoval přednášky profesora J. Kohlera a K. Gareise.

Pod vedením výše uvedeného K. Hermanna-Otavského napsal habilitační práci pod názvem *O patentní licenci*,<sup>309</sup> na základě které byl jmenován soukromým docentem obchodního a směnečného práva. Roku 1919 byl jmenován mimořádným profesorem Univerzity Karlovy pro obor obchodního a směnečného práva a roku 1924 řádným profesorem. V letech 1931-1932 zastával úřad děkana pražské právnické fakulty. Podruhé tuto funkci zastával v letech 1939-1940.

V tomto druhém jeho funkční období byl přímým účastníkem uzavření českých vysokých škol. Vrátil se na magistrát města Prahy, kde se okamžitě zapojil do odbojové činnosti v tzv. Klapkově skupině. Byl zatčen gestapem odsouzen německým soudem pro velezradu na doživotí. Celou dobu války strávil v německých věznicích. Po skončení druhé světové války byl vyznamenán Československým válečným křížem 1939-1945 a Pamětní medailí. Od této doby začal užívat druhou část svého příjmení, jako reminiscenci na dobu okupace, neboť příjmení Malovský bylo jeho krycí jméno v době jeho odbojové činnosti.

Po válce se vrátil na právnickou fakultu v Praze, ale po únoru již z pochopitelných důvodů nepůsobil v oboru obchodního práva, ale stal se členem katedry občanského a rodinného práva, kde se poté podílel na vytvoření nové učebnice práva občanského a

---

<sup>308</sup> Vycházím zejména z SKŘEJPKOVÁ, P. (ed.). *Antologie československé právní vědy v letech 1918-1939*. Praha: Linde, 2009, s. 335-339, PŘIBYL, Z. *Profesor Wenig-Malovský v mých vzpomínkách*. Praha: Vodnář, 1999; ELIÁŠ, K. *Cesty české komercialistiky*. (U příležitosti 30. výročí smrti Arnošta Malovského – Weniga). *Právník*. 1994, roč. 133, č. 9-10, s. 878-892.

<sup>309</sup> WENIG-MALOVSKÝ, A. *O patentní licenci podle rakouského práva soukromého*. Praha 1910.

rodinného. Počátkem padesátých let již přesouvá těžiště své pedagogické činnosti a vyučuje zejména na Vysoké škole ekonomické.

Do dějin československého obchodního práva se Arnošt Wenig-Malovský zapsal svým dílem, který se nazýval Příručka obchodního práva platného v Čechách, na Moravě a ve Slezsku,<sup>310</sup> představující nejen učebnici pro studenty ale byla zaměřena i na praxi. Toto dílo bylo natolik úspěšné, že bylo několikrát opakovaně vydáno, z nichž poslední z roku 1947, se velice od předcházejících lišilo, neboť bylo důkladně přepracováno.

Napsal celou řadu odborných děl týkajících se problematiky směnečného práva. Např. monografii nesoucí název O náhradnictví v právu směnečném,<sup>311</sup> kde věnoval pozornost otázkám instituce tzv. nepřímého zastoupení v této oblasti práva. Stejně problematice se věnovala jeho studie O vlivu vyšší moci na provedení směnečných úkonů.<sup>312</sup> V pozdější době byla vydána jeho studie z literární pozůstalosti, kterou připravil Alois Landa, nazvaná Směnečně právní záměna v osobě věřitele a směnečné námitky.<sup>313</sup> Snažil se také vytvořit ucelený systém tzv. podnikového práva, které tehdy bylo vnímáno jako zcela nový obor.

Arnošt Wenig-Malovský byl řádným členem České akademie věd a umění. Stal se právním poradcem rodiny Baťových a Bartoňových a vstoupil také do řady správních rad významných obchodních společností, jako např. České grafické unie. V roce 1952 byl zvolen členem korespondentem Československé akademie věd.

Arnošt Wenig-Malovský zemřel 21. října 1964 v Jičíně.

---

<sup>310</sup> WENIG-MALOVSKÝ, A. *Příručka obchodního práva platného v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Brno 1922.

<sup>311</sup> WENIG-MALOVSKÝ, A. *O náhradnictví v právu směnečném*. Praha 1916.

<sup>312</sup> WENIG-MALOVSKÝ, A. *O vlivu vyšší moci na provedení směnečných úkonů*.

<sup>313</sup> WENIG-MALOVSKÝ, A. *Směnečně právní záměna v osobě věřitele a směnečné námitky*. Praha 1965.



### 6.3. Karel Kizling

Karel Kizling<sup>314</sup> se narodil 10. října 1895 v Uherském Hradišti. Studoval na gymnáziu v Uherském Hradišti a Boskovicích. Po maturitě začal studovat práva na Vídeňské univerzitě a na české Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze, kde byl promován na doktora práv. Po ukončení studií nastoupil jako středoškolský profesor na obchodní akademii v Uherském Hradišti. Později se stal rektorálním koncipistou Vysoké školy technické v Brně.

Od roku 1923 začal přednášet na Masarykově univerzitě v Brně, kde se roku 1926 habilitoval v oboru obchodního a směnečného práva na základě habilitační práce pod názvem *Akciová společnost v konkurzu*.<sup>315</sup> Z období jeho působení na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně jsou známy další jeho odborné studie a monografie, ve kterých se zaměřil na problematiku práva akciových společností,<sup>316</sup> ale i práva směnečného.<sup>317</sup> V letech 1928-1929 studoval a absolvoval postgraduální studium v Basileji ve Švýcarsku.

Od roku 1929 začal působit na Právnické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě, kde pak působil až do roku 1950. Z počátku zde působil jako mimořádný od roku 1934 jako řádný profesor. Jako člen a ředitel Semináře práva obchodního, později Ústavu obchodního a směnečného práva, se ve své vědecké a pedagogické činnosti věnoval zejména právu obchodnímu, právu cenných papírů a právu směnečnému.

Během působení na Právnické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě mu vyšla celá řada prací. Zejména je třeba představit jeho dílo *Obchodní právo na Slovensku a Podkarpatské Rusi*,<sup>318</sup> nebo monografii nazývající se *Úvod do obchodního práva*.<sup>319</sup> Právním obchodních společností se zabíral v publikaci nazývající se *Veřejná a komanditní obchodní*

---

<sup>314</sup> Vycházím zejména z ŽITŇANSKÁ, L. Karel Kizlink. Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislavě. [online]. Nahlíženo 25.2.2019, staryweb.flaw.uniba.sk/index.php?id=3779.

<sup>315</sup> KIZLINK, K. *Akciová společnost v konkurzu*. Brno: Nakladatelství Bavič & Novotný, 1924.

<sup>316</sup> Např. KIZLINK, K. *Vývojová tendence práva akciových společností v době nejnovější*. Brno 1926, KIZLINK, K. *Bilanční právo akciových společností*. Brno: Nakladatelství Bavič & Novotný, 1929. Akciovým společnostem se věnoval Karel Kizlink i později za jeho působení na Právnické fakultě v Bratislavě, např. KIZLINK, K. *Na jakých základech by se mělo upravit právo akciové*. Bratislava 1930 či KIZLINK, K. *Nástin vývoje slovenského akciového práva*. Bratislava 1933.

<sup>317</sup> KIZLINK, K. *Československý směnečný zákon ze dne 13. prosince 1927, čís. 1. Sbírký zákonů a nař. státu československého, roč. 1928*, který spolu s Rudolfem Dominikem opatřil výkladem a nálezy nejvyšších soudních stolic. Praha: Vladimír Orel, 1928.

<sup>318</sup> KIZLINK, K. *Obchodné právo platné na Slovensku a v Podkarp. Rusi. Diel II. Obchodné spoločnosti. Část 1*. Bratislava: Nákladom spolku čl. posluchačov práv „Právnik“, 1935.

<sup>319</sup> KIZLINK, K. *Úvod do obchodného práva*. Bratislava: Nákladom Vyššej školy, družstevnej pre Slovensko a Podkarpatskú Rus, 1939.

společnost,<sup>320</sup> právu cenných papírů v díle *Cenné papíry*,<sup>321</sup> právu směnečnému v díle *Směnečné právo*,<sup>322</sup> které napsal společně s Jánom Spišiakom.

Při svém působení na Právnické fakultě v Bratislavě zastával Karel Kizlink celou řadu akademických funkcí. V letech 1935/1936 zastával funkci děkana, v letech 1936/1937, 1939/1940 a 1945/1946 funkci proděkana Právnické fakulty. V letech 1946/1947 se stal rektorem a v letech 1947/1948 prorektorem Univerzity Komenského. V letech 1945/1950 byl ředitelem Ústavu právní filozofie Právnické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě.

Byl velice činný nejen v akademickém ale i ve vědeckém a společenském životě. Výrazně se zajímal o výchovu mládeže, což ho zavedlo až na post předsedy Ústředí starostlivosti o mládež.<sup>323</sup> Byl členem Učené Šafaříkovy společnosti a Slovenské akademie věd a umění. Velmi aktivně se účastnil právního vědeckého života. Jako velmi uznávaný komercionalista se podílel na legislativních pracích. Účastnil se také přípravných prací při kodifikaci československého obchodního práva. Vypracoval osnovy směnečného zákona a šekového zákona z roku 1941.

Působil jako poradce Československé obchodní komory, od roku 1969 se stal členem Rozhodčího soudu RVHP působícího při Československé obchodní komoře. Roku 1969 byl vyznamenán Zlatou medailí za mimořádné zásluhy o zahraniční obchod.

Karel Kizlink zemřel 8. května 1976 v Bratislavě.

---

<sup>320</sup> KIZLINK, K. *Verejná a komanditní spoločnosť*. Bratislava: Knižnica slov.vys. školy obchodnej, 1945.

<sup>321</sup> KIZLINK, K. *Právo cenných papierov – zmenka, šek, tovarový záložný list*. Bratislava: Nakladateľstvo Justitia, 1944.

<sup>322</sup> KIZLINK, K., SPIŠIAK, J. *Zmenkové právo podľa zákona č. 255/1941 Sl.z.* Bratislava: Právnická jednota, 1944.

<sup>323</sup> Tuto problematiku zpracoval z právního hlediska v knize KIZLINK, K. *Právní úprava starostlivosti o mládež*. Bratislava 1939.

#### 6.4. Jaroslav Pošvář

Mezi osobnosti působící v oblasti obchodního práva lze částečně zařadit i Jaroslava Pošváře, zaměřujícího se jinak na oblast správního práva trestního, a to proto, že se ve své vědecké a publikační činnosti věnoval problematice obchodních společností.

Jaroslav Pošvář<sup>324</sup> se narodil 1. října 1900 v Brně v rodině finančního konceptního úředníka Jakuba Pošváře. Po absolvování státního gymnázia v Brně se zapsal na Právnickou fakultu Masarykovy univerzity. Mimo studia právnické fakulty absolvoval také dva semestry sociologie a filozofie na filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Po skončení studia na právnické fakultě a získání doktorátu práv začal působit jako konceptní úředník u zemské školní rady v Brně a později pracoval v různých odděleních zemského úřadu v Brně.

Roku 1925 složil politickou ustavovací zkoušku a poté nastoupil na podzim na vojenskou službu. Koncem března roku 1926 byl vojenskou správou přeložen do zálohy jako přespočetný. Nastoupil k okresnímu úřadu Brno-venkov, kde po povýšení jako komisař politické správy působil do dubna roku 1930. Poté přešel na ministerstvo vnitra, kde jak sám uvedl ve svém životopise, mu pravidelně rozdělená pracovní doba umožnila se navrátit k vědecké činnosti.

I když jeho pracovní zařazení ho směřovalo ke správnímu právu trestnímu, v rámci tohoto oboru se zaměřil na tu jeho část, která se týkala obchodních společností a kterou aplikovalo ministerstvo vnitra, kde pracoval, a trestnímu právu správnímu. Na počátku třicátých let se jeho pozornost zaměřila k akciovému právu, které tvořilo i náplň jeho úřední činnosti.

Po cestě do Anglie podal výklad nového anglického akciového zákona,<sup>325</sup> a vyložil správu akciových společností podle práva platného na Slovensku, v Německu, Anglii a Francii.<sup>326</sup> Roku 1936 mu vyšla monografie pod názvem Přeměna společnosti s.r.o. ve

---

<sup>324</sup> Vycházím zejména z SKŘEJPKOVÁ, P. (ed.). *Antologie československé právní vědy v letech 1918-1939*. Praha: Linde, 2009, s. 472-475; PRŮCHA, P., SCHELLE, K. *Život a dílo prof. JUDr. Jaroslava Pošváře, CSc.* Brno: Masarykova univerzita, 1993.

<sup>325</sup> POŠVÁŘ, J. O reformě akciového práva v Anglii. *Právník*. 1932, roč. 71, s. 137 an.

<sup>326</sup> POŠVÁŘ, J. Správa akciové společnosti se zřetelem k právu platnému na Slovensku, právu německému, anglickému a francouzskému. *Právník*. 1933, roč. 72, s. 553 an. a 585 an.

společnost akciovou.<sup>327</sup> V letech 1935 až 1936 přispěl svými vědeckými články o významu sídla akciové společnosti, o právech akcionáře,<sup>328</sup> o svolávání valné hromady akciové společnosti,<sup>329</sup> do časopisu *Hospodářská politika*. Dále publikoval ve *Všehrd*,<sup>330</sup> v *Bankovním věstníku*,<sup>331</sup> a ve *Veřejné správě*.

Roku 1933 vydal rozsáhlý komentář k akciové společnosti,<sup>332</sup> který zpracoval v podobě vzorových stanov, u kterých je u každého ustanovení výklad o jednotlivých pojmech, seznam příslušných právních předpisů a judikatury Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu. Druhá část jeho díla obsahovala texty právních předpisů a třetí část vzory žádostí a příloh. V neposlední řadě napsal také několik hesel posledních dvou dílů *Slovníku veřejného práva*,<sup>333</sup> např. heslo *Společnosti*.

Ve svých dalších vědeckých pracích vyjma problematiky akciových společností se zaměřil i na další problematiku s obchodním právem související. Tyto jeho práce byly uveřejněny v časopisech *Hospodářská politika*, *Veřejná správa*, *Archiv peněžní praxe*, *Svépomoc* a dalších periodikách a sbornících. Např. se jednalo o práce pod názvem *O deliktech podle bankovního zákona*,<sup>334</sup> *Peněžnické normy soutěžní*,<sup>335</sup> *Trestné činy podle zákona o obilních listech zástavních a skladních*,<sup>336</sup> *Kartelový zákon po stránce trestní*,<sup>337</sup> atd.

Roku 1936 požádal o habilitaci pro obor správního práva a správní vědy. Ve své habilitační práci pod názvem *Nástin správního práva trestního*,<sup>338</sup> kterou obhájil v roce 1937, poukázal jak česká a zahraniční literatura vykládaly pojmy *správa* a *veřejná správa*, nastínil

---

<sup>327</sup> POŠVÁŘ, J. *Přeměna společnosti s.r.o. ve společnost akciovou*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936.

<sup>328</sup> POŠVÁŘ, J. Práva akcionáře před valnou hromadou akciové společnosti. *Hospodářská politika*. 1935, roč. 9, č. 30.

<sup>329</sup> POŠVÁŘ, J. O svolávání valné hromady akciové společnosti. *Hospodářská politika*. 1935, roč. 9, č. 43.

<sup>330</sup> POŠVÁŘ, J. O právní povaze povolení ku zřízení akciové společnosti. *Všehrd*. 1936, roč. 18, č. 3; POŠVÁŘ, J. Náhrada škody v trestním řízení správním. *Všehrd*. 1927, roč. 8.

<sup>331</sup> POŠVÁŘ, J. Právo menšiny na odročení schválení bilance akciové společnosti. *Bankovní věstník*. 1936, č. 3.

<sup>332</sup> POŠVÁŘ, J. *Akciová společnost: podle norem platných v historických zemích*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství, 1933.

<sup>333</sup> POŠVÁŘ, J. Společnosti. In: HÁCHA, E., HOETZL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.). *Slovník veřejného práva československého. Svazek IV. S až T*. Brno: Polygrafia-Rudolf M. Rohrer, 1938, s. 520-535.

<sup>334</sup> POŠVÁŘ, J. O deliktech podle bankovního zákona. *Veřejná správa*. 1933, č. 3,4,5.

<sup>335</sup> POŠVÁŘ, J. Peněžnické normy soutěžní. *Hospodářská politika*. 1933, roč. 7, č. 20.

<sup>336</sup> POŠVÁŘ, J. Trestné činy podle zákona o obilních listech zástavních a skladních. *Hospodářská politika*. 1933, roč. 7, č. 33.

<sup>337</sup> POŠVÁŘ, J. Kartelový zákon po stránce trestní. *Archiv peněžní praxe*. 1933, sv. 11.

<sup>338</sup> POŠVÁŘ, J. *Nástin správního práva trestního. Studie o některých pojmech, zejména o vině*. Praha-Brno: Orbis, 1936.

rozdělení veřejné správy, vyložil pojem správního práva a správního práva trestního a pojednal o správních deliktech. V druhé části své habilitační práce zaměřil pozornost na pojem vina. Tento pojem vnímal nejen z pohledu norativního, tj. jako nesplněnou povinnost, ale také v rovině kauzální, jako psychickou reakci subjektu povinnosti k nesplněné povinnosti. Po úvahách o formách viny a vztahu viny a trestního postihu se soustředil na vinu v trestním právu správním jednak v obecné rovině i v jednotlivých právních řádech. Názory praxe zhodnotil v poslední kapitole své práce, především Nejvyššího správního soudu, věnoval se důvodům vylučujícím trestnost a předložil návrh nové legislativní úpravy.

Jakmile mu bylo přiznáno oprávnění přednášet na vysoké škole,<sup>339</sup> ohlásil přednášky ze správního práva trestního, avšak v komplikující se vnitropolitické a mezinárodní situaci musel záhy pedagogickou činnost pro služební povinnosti v Praze přerušit. V této době se mu ještě podařilo sestavit a vlastním nákladem vydat sbírku nejdůležitějších nálezů Nejvyššího správního soudu z oboru hmotného i procesního správního práva trestního pod názvem Správní trestní právo a řízení v judikatuře nejvyššího správního soudu.<sup>340</sup>

Za války pracoval na ministerstvu vnitra. Po skončení války roku 1945 se vrátil na právnickou fakultu již jako řádný profesor jmenovaný prezidentem republiky v červnu 1945. Zde pak působil jako předseda zkušební komise pro státovědecké státní zkoušky státovědecké rigorózní zkoušky a také jako předseda disciplinární komise pro docenty a profesory Masarykovy univerzity. V akademickém roce 1948/1949 se stal děkanem fakulty a v této funkci setrval až do jejího zrušení roku 1950.

Během svého působení na fakultě sepsal celou řadu vědeckých článků, statí, učebnic a monografií, např. *Obecné pojmy správního práva*,<sup>341</sup> *Správní trestní řízení*,<sup>342</sup> či *Výtah ze zvláštní části práva správního. (Pro posluchače práv)*.<sup>343</sup>

V roce 1950 dostal příslib s dalšími svými kolegy převedení na jiné pracoviště univerzity, avšak místo toho byl na přechodnou dobu umístěn do brněnské pobočky

---

<sup>339</sup> Tomu bylo hned roku 1937.

<sup>340</sup> POŠVÁŘ, J. *Správní trestní právo a řízení v judikatuře nejvyššího správního soudu*. Praha: nákladem vlastním, 1937.

<sup>341</sup> POŠVÁŘ, J. *Obecné pojmy správního práva*. Brno: Československý akademický spolek Právník, 1946.

<sup>342</sup> POŠVÁŘ, J. *Správní trestní řízení*. Brno: Československý akademický spolek Právník, 1946.

<sup>343</sup> POŠVÁŘ, J. *Výtah ze zvláštní části práva správního. (Pro posluchače práv)*. Sešit 1-2, 3-4, 5-6. Brno: Československý akademický spolek Právník, 1945.

Slovanského ústavu Československé akademie věd a k 1. lednu 1955 převeden do stavu pracovníků Československé akademie věd, kde působil až do důchodu v roce 1961.

Na akademii a dále i pod odchodu do důchodu v dalších letech zaměřil svou pozornost a v podstatě se věnoval právní historii, když prováděl základní výzkum některých oborů správního práva a vydával cenné monografické a časopisecké práce o právu horním, např. dílo *K počátkům hornictví u západních Slovanů*,<sup>344</sup> *K otázce původu hornictví a horního práva v Srbsku a v Bosně: (příspěvek k dějinám českého, slovenského a jihoslovenského hornictví)*,<sup>345</sup> *Ke středověké kodifikaci srbského horního práva*,<sup>346</sup> *Horní právo ve Slezsku do 14. století*,<sup>347</sup> nebo *České horní právo a jeho pronikání v Evropě v období feudalismu*,<sup>348</sup> *Moravské hornictví podle popisu Ludvíka z Röddersthalu z r. 1769*,<sup>349</sup> a dalších.

Svou pozornost upřel i na právo mincovní, projevující se také ve vydání celé řady prací: *Biskupská mincovna ve Vyškově*,<sup>350</sup> *Počátky mince u polabských a pobaltských Slovanů*,<sup>351</sup> *Měna v českých zemích (od 10. do poč. 20. století)*,<sup>352</sup> *Moravské mincovny*,<sup>353</sup> *Vývoj mincovního práva ve Slezsku v první polovině 17. století*,<sup>354</sup> *Organizace anglických mincoven ve 13. století: s přihlédnutím k poměrům v Českých zemích*,<sup>355</sup> *Byzantské a velkomoravské prvky v moravském mincovnictví*,<sup>356</sup> *Měna v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: (do počátku 20. století)*,<sup>357</sup> *Mincovní právo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku do roku 1526*,<sup>358</sup> *Mincovní právo na Moravě v období Karla IV.*,<sup>359</sup> *Byzantinische und*

---

<sup>344</sup> POŠVÁŘ, J. *K počátkům hornictví u západních Slovanů: příspěvek k mezislovenským vztahům*. Praha: Československá akademie věd, 1957.

<sup>345</sup> POŠVÁŘ, J. *K otázce původu hornictví a horního práva v Srbsku a v Bosně: (příspěvek k dějinám českého, slovenského a jihoslovenského hornictví)*. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1960.

<sup>346</sup> POŠVÁŘ, J. *Ke středověké kodifikaci srbského horního práva*. Praha: Academia, 1967.

<sup>347</sup> POŠVÁŘ, J. *Horní právo ve Slezsku do 14. století*. Wroclav: Universitatis Wratislaviensis, 1973.

<sup>348</sup> POŠVÁŘ, J. *České horní právo a jeho pronikání v Evropě v období feudalismu*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1973.

<sup>349</sup> POŠVÁŘ, J. *Moravské hornictví podle popisu Ludvíka z Röddersthalu z r. 1769*. Praha: Academia, 1980.

<sup>350</sup> POŠVÁŘ, J. *Biskupská mincovna ve Vyškově*. Vyškov: Okresní vlastivědné muzeum, 1957.

<sup>351</sup> POŠVÁŘ, J. *Počátky mince u polabských a pobaltských Slovanů*. Praha, nákl. vl., 1958.

<sup>352</sup> POŠVÁŘ, J. *Měna v českých zemích (od 10. do poč. 20. století)*. Opava: Numismatická společnost československá, sdružení členů při Slezském muzeu, 1962.

<sup>353</sup> POŠVÁŘ, J. *Moravské mincovny*. Brno: Moravské museum, Numismatické oddělení, 1970.

<sup>354</sup> POŠVÁŘ, J. *Vývoj mincovního práva ve Slezsku v první polovině 17. století*. Brno: Univerzita 1972.

<sup>355</sup> POŠVÁŘ, J. *Organizace anglických mincoven ve 13. století: s přihlédnutím k poměrům v Českých zemích*. Praha: Academia, 1973-1974.

<sup>356</sup> POŠVÁŘ, J. *Byzantské a velkomoravské prvky v moravském mincovnictví*. Praha: Národním muzeum v Praze, Česká numismatická společnost, Slovenská numismatická společnost, 1977.

<sup>357</sup> POŠVÁŘ, J. *Měna v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: (do počátku 20. století)*. Praha: Národní muzeum v Praze: Česká numismatická společnost v Praze, 1977.

<sup>358</sup> POŠVÁŘ, J. *Mincovní právo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku do roku 1526*. Praha: Orbis, 1977.

<sup>359</sup> POŠVÁŘ, J. *Mincovní právo na Moravě v období Karla IV.* Praha: Národní muzeum, 1979.

grossmährische traditionen im mährischen münzwesen,<sup>360</sup> Kutnohorská mincovna a Jan Turzo,<sup>361</sup> Vývoj mincovního práva v Čechách do tolarových mincovních řádů (1520-1528),<sup>362</sup> a celé řady dalších prací.

Svůj výzkum zaměřil mimo jiné i na právo viničné ve svých dílech jako bylo např. Moravské právo hor viničných,<sup>363</sup> O právu brněnských viničných hor,<sup>364</sup> O vinicích na Vyškovsku,<sup>365</sup> Ustanovení o víně a vinicích ve statutech dalmatských měst: srovnání s poměry v českých zemích,<sup>366</sup> Brněnské právo viničné,<sup>367</sup> Vinohradnictví (Kapitoly dějinného vývoje od minulosti do současnosti na Moravě a v Čechách),<sup>368</sup> Znojenské viničné právo,<sup>369</sup> a dalších.

Jeho další veřejná angažovanost započala roku 1968, kdy na podnět Krajského národního výboru v Brně se zapojil do práce komise pro přípravu nového státoprávního uspořádání. Počátkem roku 1969 si také zažádal o zařazení na volné místo profesora správního práva obnovené právnické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně. Byl přijat a pověřen vedením katedry správní vědy a správního práva. Bohužel jeho působení na právnické fakultě bylo krátké, neboť v březnu roku 1970 v souladu s ustanovením novely zákona o vysokých školách, podle které končil pracovní poměr vysokoškolským učitelům starších 65 let, musel ze školy odejít.

Roku 1970 mu byla Vědeckou radou Filozofické fakulty udělena hodnost kandidáta věd, kterou získal na základě obhajoby souboru prací z oboru slovanské právněhistorické vědy. I přesto, že nepůsobil již na právnické fakultě, nadále Jaroslav Pošvář aktivně publikoval až do své smrti.

---

<sup>360</sup> POŠVÁŘ, J. *Byzantinische und grossmährische traditionen im mährischen münzwesen*. Bratislava: Veda, 1979.

<sup>361</sup> POŠVÁŘ, J. *Kutnohorská mincovna a Jan Turzo*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1980.

<sup>362</sup> POŠVÁŘ, J. *Vývoj mincovního práva v Čechách do tolarových mincovních řádů (1520-1528)*. Praha: Academia, 1981.

<sup>363</sup> POŠVÁŘ, J. Moravské právo hor viničných. *Časopis Matice moravské*. 1951, roč. 70, s. 120-165.

<sup>364</sup> POŠVÁŘ, J. O právu brněnských viničných hor. *Vlastivědný věstník moravský*. 1951, s. 121-123.

<sup>365</sup> POŠVÁŘ, J. *O vinicích na Vyškovsku*. Vyškov: Okresní vlastivědné museum, 1958.

<sup>366</sup> POŠVÁŘ, J. *Ustanovení o víně a vinicích ve statutech dalmatských měst: srovnání s poměry v českých zemích*. Praha: Československá akademie věd, 1960.

<sup>367</sup> POŠVÁŘ, J. *Brněnské právo viničné*. Praha: Československá akademie věd, 1963.

<sup>368</sup> POŠVÁŘ, J. (zde jako člen autorského kolektivu) *Vinohradnictví (Kapitoly dějinného vývoje od minulosti do současnosti na Moravě a v Čechách)*. Brno: Blok, 1973.

<sup>369</sup> POŠVÁŘ, J. *Znojenské viničné právo*. Mikulov: Okresní archiv, 1977.

Jaroslav Pošvář zemřel 19. února 1984 v Brně.

## 6.5. Josef Kaizl

Osobnost Josefa Kaizla jsem zařadil mezi osobnosti obchodního práva z důvodu obdobného jako u Jaroslava Pošváře. Především i z toho důvodů, že Josef Kaizl byl ten, kdo významně pracoval na akciovém regulativu – důležitém právním předpisu 19. století, týkající se akciových společností.<sup>370</sup>

Josef Kaizl<sup>371</sup> se narodil 10. června 1854 na Volyni v rodině Čecha Eduarda Kaizla, kontrolora berního úřadu a německy mluvící matky Terezie, dcery hospodářského ředitele schwarzenberského panství v Hluboké nad Vltavou. Po ukončení školní docházky studoval gymnázium na Malé straně v Praze, pak na piaristickém gymnáziu v Litomyšli, a opět na malostranském gymnáziu v Praze kde i odmaturoval.

Po maturitě absolvoval práva na Univerzitě Karlo-Ferdinandově v Praze v letech 1871-1875. V roce 1876 získal titul doktora práv. Poté započal studium ekonomie na Univerzitě ve Štrasburku, kde navštěvoval přednášky u profesorů Gustava von Schmollera a Georga Friedricha Knappa a docenta Wilhelma Stieda. U docenta Wilhelma Stieda navštěvoval v zimním semestru přednášky peněžní, kreditní a bankovní politiky, v letním semestru živnostenskou politiku a statistiku v 19. století. U profesora Georga Friedricha Knappa v zimním semestru navštěvoval přednášky praktického národního hospodářství (živnostenskou, zemědělskou a obchodní politiku) a matematickou statistiku, v zimním semestru přednášky z matematické statistiky a teorie i praxe statistiky. U profesora Gustava von Schmollera v zimním semestru se účastnil přednášek: dějiny ústavy, správy a národního hospodářství pruského státu v r. 1640 až 1850, dějiny německého živnostenského zřízení, v letním semestru národní hospodářství a o metodě a literatuře národního hospodářství. Po

---

<sup>370</sup> K akciovému regulativu blíže viz výše v textu mé práce.

<sup>371</sup> Vycházím zejména z Dr. Jos. Kaizl: *Z mého života*. 1908, 1911, 1914. Sestavil TOBOLKA, Z. V. Jedná se o trojsvazkové dílo, které zahrnuje deníkové zápisky a korespondenci, literární díla a projevy. Díl I.: Od narození do habilitace, díl II.: Od habilitace dra: Jos. Kaizla r. 1874 až k jeho vstupu do národní strany svobodomyšlné r. 1890, s předmluvou z července 1911, a nejobsáhlejší díl III.: Od vstupu Kaizlova do národní strany svobodomyšlné až do jeho smrti, s doslovem z. r. 1914; URBAN, O. *Česká společnost 1848-1918*. Praha: Svoboda, 1982; KOLEKTIV AUTORŮ, *Kdo byl kdo v našich dějinách*. Praha: Libri, 1993; *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950*. Bd. 3 (Lfg. 12, 1962), s. 185 an. Dostupné online na [www.biographien.ac.at/oeb1?frames=yes](http://www.biographien.ac.at/oeb1?frames=yes).



oba semestry byl Josef Kaizl členem Schmollerova státovědeckého semináře, kde se tehdy konala národohospodářská cvičení v oboru živnostenské politiky.

Původně Josef Kaizl chtěl ve Štrasburku se zdržet na dobu jednoho semestru, a poté odejít na heidelberskou nebo berlínskou univerzitu. Avšak byl přemluven prof. Schmollerem a zůstal na univerzitě ve Štrasburku i v letním semestru. Právě v letním semestru začal pracovat pod vedením profesora Schmollera na tématu, zabývají se dějinami živnostenských poměrů Štrasburku ve středověku a na počátku novověku, o dějinách bavorské živnostenské politiky v posledních sedmdesáti letech.

Téma dějiny bavorské živnostenské politiky v posledních sedmdesátých letech mu vybral sám prof. G. Schmoller. Josef Kaizl se práce rád ujal, a pod vedením G. Schmollera probral se materiálem své práce, zprávami o jednání komor, vládními listy, sbírkami zákonů a zároveň studoval literaturu pojednávající vůbec o živnostenské politice v Německu. Tuto svou práci považoval pouze jako přípravnou práci k vědeckému sepsání dějinného vývoje živnostenské politiky v rakouských zemích, a tak na ní nazíral i tehdy, když ji připravoval k tisku. Tato práce vyšla pak roku 1879 pod názvem *Boj o reformu obchodu a ekonomické svobody v Bavorsku v letech 1799-1868*,<sup>372</sup> za kterou byl univerzitou oceněn. Tuto jeho práci vydal tiskem samotný tamní profesor Gustav von Schmoller.

Po smrti jeho otce, kdy se zhoršily finanční poměry jeho rodiny, začal pracovat také jako koncipient v karlínské advokátní kanceláři jeho strýce Edmunda Břetislava Kaizla a jako domácí učitel u hraběte Buquoye.

Od roku 1879 začal jako docent přednášet národohospodářství na Karlo-Ferdinandově Univerzitě. Mimo jiné zde přednášel národní hospodářství, rakouskou obchodní politiku od 18. Století až po naše dny, zemědělskou politiku, nauku o mzdě a další. V letech 1882-1883 přednášel o národním hospodářství na Československé obchodní akademii v Praze, ale také i v různých spolcích jako byla Měšťanská Beseda, právnický spolek Všehrd či Právnická jednota. Roku 1883 byl jmenován mimořádným profesorem české části pražské univerzity, roku 1888 pak řádným profesorem.

---

<sup>372</sup> KAIZL, J. *Der Kampf um Gewerbereform und Gewerbefreiheit in Bayern von 1799-1868. Nebst einem einleitenden Ueberblick über die Entwicklung des Zunftwesens und der Gewerbefreiheit in Deutschland.* Leipzig 1879.

V letech 1880-1884 pracoval jako koncipient Zemského výboru království českého. Roku 1885 ve volbách do Říšské rady získal za národní (staročeskou) stranu mandát v Říšské radě, kde reprezentoval kurii městskou, obvod Čáslav, Kutná Hora atd. Od této chvíle začala jeho politická dráha.

Roku 1887 oznámil rezignaci na poslanecký mandát, tj. v době kdy se názorově rozešel se staročeskou stranou; a v doplňovacích volbách odstoupil z boje. Důvodem pro Kaizlovu rezignaci na mandát byl nesouhlas s Gautschovými ordonancemi roku 1877.<sup>373</sup> Po roce 1887 začal spolupracovat s T. G. Masarykem a Kramářem na formulování nového politického směru – tzv. realismu. V letech 1889 a 1890 byl vedoucím redaktorem časopisu Čas.

Roku 1890 vstoupil s dalšími realisty do mladočeské strany. Téhož roku se vrátil do Říšské rady, když 4. prosince 1890 složil poslanecký slib za kurii obchodních a živnostenských komor v Praze. Ve volbách do Říšské rady roku 1891 úspěšně kandidoval do vídeňského parlamentu za Mladočechy v městské kurii, obvod Karlín-Smíchov.

Roku 1896, kdy se v parlamentu projednávala Badeniho volební reforma, výrazně rozšiřující volební právo vystoupil Josef Kaizl na podporu tohoto vládního návrhu. Koncem roku 1896 získal Josef Kaizl první, zatím interní a pracovní variantu návrhu na výrazné zvýšení statusu češtiny jako úředního jazyka v českých zemích.<sup>374</sup>

Po volbách do Říšské rady 1897, kdy obhájil poslanecký mandát, se podílel na dojednávání finální verze výše uváděných Badeniho jazykových nařízení. Ta měla zavést češtinu i jako vnitřní úřední jazyk v českých zemích, což by byl velmi výrazný úspěch pro české jazykové a autonomistické snahy předchozího období. Bohužel Badeniho jazyková nařízení nebyla schválena, již s ohledem na to, že Badeniho vláda roku 1897 padla.

Zásadní obrat v jeho politické kariéře představoval rok 1898. V tomto roce se stal Josef Kaizl ministrem financí v předlitavské vládě Franze Thuna- Hohensteina. Tuto funkci

---

<sup>373</sup> Jednalo se o vládní návrh na redislukaci středních škol, podle mnohých kritiků poškozující české zájmy, které staročeská strana a český klub coby česká střešková parlamentní frakce na Říšské radě podpořila, resp. veřejně neodmítla a jen takticky o nich v zákulisí jednala.

<sup>374</sup> Tzv. Badeniho jazyková nařízení.

zastával do 2. října 1899. Právě v této době předložil návrh reformy akciového práva. Za jeho působení na ministerstvu financí se dostalo na ministerstvo několik kvalifikovaných úředníků, kteří pak po roce 1918 přišli vhod pro organizaci československého ministerstva financí.

Ve volbách do Říšské rady roku 1901 obhájil křeslo ve vídeňském parlamentu a v Říšské radě setrval až do své smrti a taktéž do konce svého života zůstal místopředsedou českého poslaneckého klubu.

Josef Kaizl patřil k významným českým profesorům a vědcům v oboru politické ekonomie, byl předním českým ekonomem a politikem z období Rakousko-uherské monarchie, a dlouhodobým poslancem Říšské rady. Byl autorem celé řady děl, které vyšly nejen v češtině ale i v němčině a italštině.

Jmenujme především díla související s problematikou obchodního práva, např. dílo *Věda správní*,<sup>375</sup> kde se zaměřil na cenovou arbitráž, jakožto zprostředkování směny, a zároveň poukazyval, že arbitráž nabývá na významu a stává se nezbytným doplňkem dělby práce a že zprostředkování směny může být samo o sobě živností. Arbitráž dle něj byla hybnou silou pokroku a vedla ke zlevňování výroby. K tomuto závěru zde dochází svými slovy, když píše: „Pakliže je cena na domácím (blízkém) trhu výrazně vyšší než ceny na okolních trzích, pak se najde podnikatel, který bude ve velkém nakupovat na levnějších trzích a zboží dopravovat na trhy, kde je zboží dražší, a tím bude snižovat cenu na dražším trhu. Pakliže producent na dražším trhu nebude schopen cenu snížit na úroveň cen vzdálené konkurence plus nákladů na dopravu, bude nucen výrobu ukončit. Toto platí ovšem pouze v případě, že se jedná o statek, který je možné za rozumnou cenu přepravovat. Arbitráž vede k optimálnímu využití výrobních faktorů.“

Josef Kaizl zde dále dělil obchod podle různých kritérií. Dělbá práce se dle něj projevovala i v obchodě tím, že obchodník již nebyl dopravcem, ale že tyto funkce se od sebe čím dál tím častěji oddělovaly. Dle něj zde byl dokonce i prostor ke vzniku nových povolání jako např. špeditér, který byl včleněn mezi kupce a dopravce.

---

<sup>375</sup> KAIZL, J. *Kaizlova „Věda správní“*. Obzor národohospodářský XIV (1909). Praha: J. Otto, 1909.

Mezi jeho další díla můžeme zařadit *Národní hospodářství*,<sup>376</sup> *Obnovený řád živnostenský*,<sup>377</sup> *Náprava rakouské měny*,<sup>378</sup> a další.

Josef Kaizl zemřel nečekaně ve věku pouhých 47 let 19. srpna 1901 na zámku v jihočeských Myslkovcích u Soběslavi.

## 6.6. František Rouček

Mezi komercionalisty můžeme zařadit i Františka Roučka,<sup>379</sup> již i s ohledem na to, že byl autorem osnovy sjednoceného československého směnečného práva, která byla i v zahraničí vysoce ceněna. František Rouček<sup>380</sup> se narodil 25. dubna 1891 v Novém Strašecí. Studoval na právnické fakultě v Praze a na právnické a filozofické fakultě ve Vídni.

Roku 1918 získal titul doktora práv české univerzity v Praze. Roku 1925 se habilitoval na Komenského univerzitě v Bratislavě pro obor občanské právo. Roku 1927 byl jmenován mimořádným profesorem a roku 1931 řádným profesorem pro obor československé právo obchodní. Roku 1932 se stal řádným profesorem občanského a směnečného práva na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

V letech 1938/1939 zastával funkci děkana právnické fakulty. Roku 1946 se stal profesorem Vysoké školy politické a sociální v Praze v oboru soukromoprávní politiky, mezinárodního práva a základů právnictví. Zde za svého působení napsal učebnici *Studium na vysoké škole politické a sociální*,<sup>381</sup> či *Základy právnictví*.<sup>382</sup>

František Rouček patřil k významným osobnostem meziválečné právní vědy. V letech 1922-1927 zastával funkci vysokého komisaře na československém ministerstvu unifikací, které bylo odpovědno za unifikaci zákonů platných na území Čech, Slovenska a Podkarpatské Rusi.

---

<sup>376</sup> KAIZL, J. *Národní hospodářství: Pro studium akademické i soukromé v systematickém pořadu*. Praha 1883.

<sup>377</sup> KAIZL, J. *Obnovený řád živnostenský*. Brno 1883.

<sup>378</sup> KAIZL, J. *Náprava rakouské měny*. Praha 1890.

<sup>379</sup> Bezespory patřícího i k významným civilistům.

<sup>380</sup> Vycházím zejména z SKŘEJPKOVÁ, P. (ed.). *Antologie československé právní vědy v letech 1918-1939*. Praha: Linde, 2009, s. 305-306, VLČEK, E. *Život a dílo prof. Františka Roučka*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. (Právnické sešity, č. 39).

<sup>381</sup> ROUČEK, F. *Studium na vysoké škole politické a sociální*. Praha: A. Hubínek, 1947.

<sup>382</sup> ROUČEK, F. *Základy právnictví: (včetně gnoseologie právnické a zvláště gnoseologie politické)*. Praha: Bursík & Kohout, 1947.

Po komunistickém převratu roku 1948 odešel do zahraničí – Etiopie. Zde od roku 1949 se stal poradcem etiopské vlády. František Rouček se v Etiopii stal jedním z prvních akademiků tehdy zřízené univerzity v Addis Abebě. Krátce před svou smrtí byl navržen na funkci prezidenta Nejvyššího soudu Etiopie.

Vědecká díla Františka Roučka byla orientována na oblast práva směnečného a občanského. Vydal celou řadu vědeckých článků a monografií z oblasti obchodního práva. Z monografií se jednalo např. o dílo nazývající se *Zákon o společnostech s ručením obmezeným*,<sup>383</sup> *Nové československé právo směnečné: zejména materiálie zpracovány na podnět ministerstva pro sjednocení zákonův a organizaci správy*,<sup>384</sup> *Nové československé právo směnečné*,<sup>385</sup> *Československý zákon směnečný: z 13. prosince 1927. Č. 1 Sb. z. a n. z r. 1928.*<sup>386</sup>

Spolu s Egonem Weisem napsal *Das Tschechoslowakische Wechselrecht*,<sup>387</sup> *Nové československé právo směnečné*,<sup>388</sup> *Nové československé právo směnečné: zejména materiálie zpracovány na podnět ministerstva pro sjednocení zákonův a organizaci správy*,<sup>389</sup> *Československý zákon směnečný: z 13. prosince 1927. č. 1 Sb. z. a n. z r. 1928*,<sup>390</sup> *Zákon o obilních zástavních listech a o veřejných obilních skladištích (ze dne 28. června 1933, čís. 107 Sb. z. a n.*,<sup>391</sup> *Československé právo obchodní*,<sup>392</sup> *Jednotný směnečný řád (vládní nařízení ze dne 19. prosince 1940, č. 111 Sb. z. a n.*,<sup>393</sup> *Nové českomoravské právo směnečné*,<sup>394</sup>

---

<sup>383</sup> ROUČEK, F. *Zákon o společnostech s ručením obmezeným*. Praha: Nákladem ministerstva pro sjednocení zákonův a organizaci správy, 1922.

<sup>384</sup> ROUČEK, F. *Nové československé právo směnečné: zejména materiálie zpracovány na podnět ministerstva pro sjednocení zákonův a organizaci správy*. Praha: Státní tiskárna, 1927.

<sup>385</sup> ROUČEK, F. *Nové československé právo směnečné*. Praha: s.n., 1927.

<sup>386</sup> ROUČEK, F. *Československý zákon směnečný: z 13. prosince 1927. č. 1 Sb. z. a n. z r. 1928*. Praha: Československý kompas, 1928.

<sup>387</sup> ROUČEK, F., WEIS, E. *Das Tschechoslowakische Wechselrecht*. Prag: Heinr. Mercy Sohn, 1929.

<sup>388</sup> ROUČEK, F. *Nové československé právo směnečné*. Brno: Bavič & Novotný, 1930.

<sup>389</sup> ROUČEK, F. *Nové československé právo směnečné: zejména materiálie zpracovány na podnět ministerstva pro sjednocení zákonův a organizaci správy*. Brno: Bavič & Novotný, 1931.

<sup>390</sup> ROUČEK, F. *Československý zákon směnečný: z 13. prosince 1927. č. 1 Sb. z. a n. z r. 1928*. Praha: Nákladem Československého kompasu, tiskařské a vydavatelské akc. spol., 1932.

<sup>391</sup> ROUČEK, F. *Zákon o obilních zástavních listech a o veřejných obilních skladištích (ze dne 28. června 1933, čís. 107 Sb. z. a n.* Praha: nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933.

<sup>392</sup> ROUČEK, F. *Československé právo obchodní*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linart, 1938-1939.

<sup>393</sup> ROUČEK, F. *Jednotný směnečný řád (vládní nařízení ze dne 19. prosince 1940, č. 111 Sb. z. a n.* Praha: Československý kompas, 1941.

<sup>394</sup> ROUČEK, F. *Nové českomoravské právo směnečné*. Praha: Nákladem Českomoravského kompasu, 1941.

Praktické směnečnictví a šekovnictví: podle nového jednotného směnečného řádu (zároveň směnečné řízení a směnečný poplatek),<sup>395</sup>

Z článků uveřejněných ve Věstníku ministerstva unifikací, v časopise Právník, Právny obzor, Všehrd a řady dalších se věnoval směnečnému zákonu, obchodnímu právu, metodologii a další problematice. Např. šlo o článek Čsl. mezimístní právo kolisní,<sup>396</sup> Právní norma,<sup>397</sup> Antimonie,<sup>398</sup> Úvod do předpokladů noetiky právní,<sup>399</sup> Forma a modus iuriscognoscendi,<sup>400</sup> a další.

František Rouček zemřel mezi lety 1952-1967 v Etiopii,<sup>401</sup> zřejmě na následky zranění způsobené lvy během lovecké výpravy.

## 6.7. Antonín Randa

Antonín Randa<sup>402</sup> se narodil 8. července v Bystřici nad Úhlavou. Studoval na klatovském gymnáziu, od roku 1850 na novoměstském gymnáziu v Praze. Roku 1852 začal studium na Právnické fakultě pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity, kde roku 1859 získal doktorát. Během studií vykonal několik zahraničních cest na univerzity, především v Mnichově. Záhy po získání doktorátu zahájil přípravu na habilitační práci pod názvem O nastupování v držbu dle práva rakouského,<sup>403</sup> a již roku 1860 se stal soukromým docentem rakouského práva.

Roku 1861 vstoupil na českou stolicí pro rakouské právo občanské na dosud nerozdělené pražské univerzitě. Zde pak připravoval podmínky, aby budoucí právnická

---

<sup>395</sup> ROUČEK, F. *Praktické směnečnictví a šekovnictví: podle nového jednotného směnečného řádu (zároveň směnečné řízení a směnečný poplatek)*. Praha: A. Hubínek, 1941.

<sup>396</sup> ROUČEK, F. Čsl. mezimístní právo kolisní. *Právny obzor*. roč. 10, 1927, s. 65 an.

<sup>397</sup> ROUČEK, F. Právní norma. *Právny obzor*. 1937.

<sup>398</sup> ROUČEK, F. Antimonie. *Všehrd*. 1926-1927.

<sup>399</sup> ROUČEK, F. Úvod do předpokladů noetiky právní. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1936.

<sup>400</sup> ROUČEK, F. Forma a modus iuriscognoscendi. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1936.

<sup>401</sup> Prameny či různé zdroje ohledně jeho úmrtí jsou nejednotné, patrně i proto, že o jeho osudech po roce 1948 existuje velmi málo informací.

<sup>402</sup> Vycházím zejména z KRČMÁŘ, J. Antonín Randa. Poznámky k jeho veřejným činnostem. In: KRČMÁŘ, J. (ed.). *Randův jubilejní památník. K stému výročí narození Antonína Randy*. Praha: Právnická fakulta University Karlovy, 1934; KNAPP, V. Portrét Antonína Randy (k jeho dvojímu výročí). *Právník*. 1994, č. 9-10, s. 866; KURKOVÁ, J. Kdo byl JUDr. Antonín rytíř Randa? *Ad notam*. 2006, roč. 12, č. 3, s. 91; BALÍK, S. Randovi spoluzakladatelé Jednoty právnické. *Zpravodaj Jednoty českých právníků*. 2014, č. 3; VELEK, L. Antonín Randa očima svých současníků. *Právník*. 2016, roč. 155, č. 8, s. 673-688.

<sup>403</sup> RANDA, A. *O nastupování v držbu dle práva rakouského*. Praha 1861.

fakulta české univerzity mohla být posléze na důstojné odborné úrovni. Roku 1862 byl na pražské právnické fakultě jmenován mimořádným profesorem a roku 1868 byl jmenován řádným profesorem v oboru rakouského obchodního, občanského a směnečného práva. Během působení na právnické fakultě byl dvakrát zvolen do funkce děkana právnické fakulty v letech 1872 a 1885.

Roku 1883 byl zvolen rektorem české univerzity. Při svém jmenování rektorem dne 31. října 1883 přednesl Úvahu o vládní osnově akciového zákona předložené r. 1883 sněmovně poslanecké, která byla také publikována.<sup>404</sup>

Randovo dílo bylo svým rozsahem obrovské. Vydal ohromné množství knih a časopiseckých článků. Z jeho děl jmenujme alespoň některá díla, řešící problematiku obchodního práva a problematiku s ním související: Systém rakouského obecního práva soukromého,<sup>405</sup> Soukromé právo obchodní rakouské,<sup>406</sup> které pak vyústilo ve dvousvazkové dílo pod názvem Das österreichische Handelsrecht mit Einfluss des Genossenschaftsrechtes,<sup>407</sup> které rekapitulovalo Randovu teorii obchodních společností.

Z dalších děl Soukromé obchodní právo rakouské: zření maje na uherský obchodní zákoník,<sup>408</sup> Soukromé obchodní právo rakouské: o obchodních společnostech a o společenstvech výrobních a hospodářských,<sup>409</sup> Soukromé obchodní právo rakouské.<sup>410</sup>

A. Randa publikoval nejen v češtině ale i němčině, jeho díla byla vydána zejména ve Vídni, jako např. jeho první a druhý díl díla Das österreichische Handelsrecht mit Einfluss des Genossenschaftrechtes und der Gesellschaft mit beschränkter Haftung.<sup>411</sup>

---

<sup>404</sup> RANDA, A. *Úvaha o vládní osnově akciového zákona, předložené r. 1883 sněmovně poslanecké: přednáška, kterouž měl při installaci své za rektora c.k. českých vysokých škol Karlo-Ferdinandejských dne 31. října 1883* Antonín Randa. Praha: A. Randa, 1883.

<sup>405</sup> RANDA, A. *Systém rakouského obecního práva soukromého*. Praha: Grégr, 1880.

<sup>406</sup> RANDA, A. *Soukromé právo obchodní rakouské*. Praha 1875.

<sup>407</sup> RANDA, A. *Das österreichische Handelsrecht mit Einfluss des Genossenschaftsrechtes*. Wien: Manzschke u. k. Hof-Verlags- und Universitäts- Buchhandlung, 1905.

<sup>408</sup> RANDA, A. *Soukromé obchodní právo rakouské: zření maje na uherský obchodní zákoník*. Sešit II. Praha: Nakladatel J. Otto knihkupec, 1883.

<sup>409</sup> RANDA, A. *Soukromé obchodní právo rakouské: o obchodních společnostech a o společenstvech výrobních a hospodářských*. Sešit III. Praha: Nakladatel, J. Otto knihkupec, 1903.

<sup>410</sup> RANDA, A. *Soukromé obchodní právo rakouské*. Díl I. a II. Praha: Nákladem J. Otty, 1908.

<sup>411</sup> RANDA, A. *Das österreichische Handelsrecht mit Einfluss des Genossenschaftrechtes und der Gesellschaft mit beschränkter Haftung*. Band 1. Wien: Manzschke Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1911. RANDA, A. *Das österreichische Handelsrecht mit Einfluss des Genossenschaftrechtes und der Gesellschaft mit beschränkter Haftung*. Band 2. Wien: Manzschke u. k. Hof-Verlags- und Universitäts- Buchhandlung, 1912.

Výrazný byl i jeho zájem o právo směnečné. Z této oblasti napsal např. dílo *O cenných papírech, obzvláště scripturních obligacích*,<sup>412</sup> *K teorii cenných papírů*.<sup>413</sup> V učení o cenných papírech založil novou teorii, spočívající v tom, že věřitelství při cenných papírech se řídí vlastnictvím papírů, a převod rubopisem je původním způsobem, jak nabýt práv z cenných papírů. Zapsal se také do dějin českého družstevnictví. Jeho zákon *O společenstvech pro napomáhání živnosti a hospodářství, později nazývaný Zákon o výtěžkových a hospodářských společenstvech*, se stal legislativní základnou pro všechna družstva.<sup>414</sup> V Čechách platil až do roku 1954. Antonín Randa byl autorem *Zákona o knihách pozemkových ze dne 25. července 1871 č. 95 ř.z.*,<sup>415</sup> či *Zákona o obchodních pomocnících a jiných zřízeních z 16. ledna 1910 č. 20 ř.z.* Praha: J. Otto, 1910.<sup>416</sup> V neposlední řadě zaměřil svou pozornost i na vodní právo, jmenujme alespoň jeho jedno dílo *Beiträge zum österreichischen Wasserrechte*.<sup>417</sup>

Antonín Randa napsal celou řadu vědeckých článků, které publikoval v různých odborných časopisech. Jen v časopise *Právník* vydal přes osmdesát vědeckých příspěvků z oboru práva obchodního, směnečného, vodního a občanského. Již v prvním ročníku tohoto časopisu publikoval článek *O nastupování v držbu dle práva rakouského*.<sup>418</sup> V dalších letech do něho přispíval pravidelně třemi a čtyřmi články ročně. K posledním jeho článků zde uveřejněných patřil článek *O významu „vyšší“ moci v právu rakouském* *Právník* 1913,<sup>419</sup> či článek pod názvem *Úvaha o spise M. Wellspachera, profesora ve Vídni: „Der Streit um das Eintragungsrinzip im österr. Rechte*.<sup>420</sup>

Antonín Randa byl hlavním inspirátorem založení Jednoty právnické.<sup>421</sup> Zde byl také jejím nejaktivnějším členem, pravidelně se účastnil její činnosti na poli odborném, tak v jejím vedení. V letech 1865 až 1866 byl druhým náměstkem jejího starosty, a počínaje rokem 1867

---

<sup>412</sup> RANDA, A. *O cenných papírech, obzvláště scripturních obligacích*. Praha 1889.

<sup>413</sup> RANDA, A. *K teorii cenných papírů*. Praha: nákl. vlast.: Bursík a Kohout, 1902.

<sup>414</sup> Viz uvedené dílo výše.

<sup>415</sup> RANDA, A. *Zákon o knihách pozemkových ze dne 25. července 1871 č. 95 ř.z.* Praha: A. Randa, 1872.

<sup>416</sup> RANDA, A. *Zákon o obchodních pomocnících a jiných zřízeních z 16. ledna 1910 č. 20 ř.z.* Praha: J. Otto, 1910.

<sup>417</sup> RANDA, A. *Beiträge zum österreichischen Wasserrechte*. Prag 1878.

<sup>418</sup> RANDA, A. *O nastupování v držbu dle práva rakouského* *Právník*. 1861, roč. 1.

<sup>419</sup> RANDA, A. *O významu „vyšší“ moci v právu rakouském* *Právník*. 1913.

<sup>420</sup> RANDA, A. *Úvaha o spise M. Wellspachera, profesora ve Vídni: „Der Streit um das Eintragungsrinzip im österr. Rechte*. *Právník*. 1914.

<sup>421</sup> Právnická jednota v Praze byla odborným, samostatným, českým sdružením právníků, které mělo od počátku za cíl napomáhat, mimo jiné, dalšímu vzdělávání a umožňovalo tak odborný profesní růst. Stanovy Jednoty právnické byly schváleny výnosem c.k. náměstnictví pro Království české, číslo 4269, ze dne 19. července 1864.



byl pravidelně volen do funkce prvního náměstka a v letech 1890 až 1914 se stal jejím starostou. Osobně se účastnil založení Právnické jednoty moravské, kterou pak podporoval v její činnosti. Připojil se k práci na Ottově slovníku naučném. Obdržel doktorát honoris causa na boloňské a krakovské univerzitě. Antonín Randa dosáhl věhlasu, který překročil hranice Rakouska-Uherska, byl znám na většině evropských univerzit a všeobecně uznávanou autoritou při výkladu práva.

Spolupracoval s Ústřední jednotou založen českomoravských. Od roku 1881 byl členem rakouské Panské sněmovny, kde se podílel na přípravě celé řady zákonů. Velmi významná byla Randova řeč v Panské sněmovně roku 1887 k Smerlingovu návrhu směřujícímu proti Pražákovým nařízením. Antonín Randa byl členem Říšského soudu.

V letech 1908 až 1914 působil ve vládách Ernsta Koerbera, Paula Gautsche a Konráda Hohenlohe. K úřadu ministra - krajana byl povolán ve svých sedmdesátých letech. Úřad českých ministrů ve Vídni nebyl záviděným úřadem, nadto úřad ministra - krajana. Nedůvěra koruny a dvora, nevelká přízeň ministerských kolegů, nespokojenost poslaneckých kruhů a výkonných výborů politických stran a byrokracie patřily k překážkám, nad kterými se musel Antonín Randa povznést. A. Randa přišel do úřadu ministra – krajana po obratném a temperamentním Rezkovi, měl pozici velmi ztíženou, a jeho opravné návrhy adresované subkomitétu, resp. justiční komisi, byly dohotoveny později než subkomitét skončil své práce, a byl z těchto prací v podstatě vyřazen.

Jisté zadostiučnění můžeme spatřovat po jeho smrti, když při pracích o reformu občanského práva v Československé republice k Randovým návrhům byl vzat náležitý zřetel. Jak Randa nazíral na reformu občanského práva, lze říci jeho vlastními slovy: „Ovšem je pochopitelné, že za nynější doby není (sc. Občanský zákoník) více s to, aby plně hověl požadavkům, které dnes klademe na právo občanské. Velké sociální a hospodářské změny, zrušení svazku poddanského, netušené změny na poli průmyslovém (velkopřůmysl!), rozšířené velkoobchodní styky, technické využitkování velkých vynálezů doby novější, železnice a lodí parou hnané, elektrické a benzinové pohony, plynové a elektrické osvětlení, automobily, provozování ohromných vodních staveb a průplavů, vzduchoplavba atd., konečně mocný vzestup pracujících vrstev obecnstva, vymáhají nové, věcným potřebám přiměřené

upravení poměrů právních. Sociální hospodářsko-politické otázky, domáhají se i na poli soukromého práva politického řešení.“<sup>422</sup>

O vztahu české civilistiky k Všeobecnému občanskému zákoníku podává také ve své stati nazývající se K revisi rakouského všeobecného občanského zákoníka,<sup>423</sup> kde viděl jeho přednosti v tom, že byl „časově pokročilý a humánní názor, předsudky nezkalený, spravedlivý duch, jenž žádných privilegií jednotlivých stavů nezná, ba dokonce zeměpána v poměrech majetkoprávních všeobecným normám podrobuje, jeho úsečná, jasná, všeobecně srozumitelná řeč, konečně i přehledná – třeba ne bezvadná – systematika.“

Přesto Randa, který, jak bylo výše již nastíněno, se právě podílel na přípravě revize Všeobecného občanského zákoníku a kriticky připouštěl jeho revizi, dále hovoří, že byl přímým účastníkem a členem zvláštní revizní komise zřízené roku 1904 spolu s Ungrem, Scheyem, Steibachem, Madeyskim a Kleinem a osudy těchto snah po rozpadu komise, buď pro stáří jejich členů či povolání k státním funkcím. Dále zde popisuje jednání subkomise panské sněmovny i poslední novelu z roku 1910 a dospívá k názoru, že by bylo nezbytné zřídit zvláštní komisi o třech až pěti členech, která by revizi připravila a nechala projednat v širším okruhu právníků z právní praxe a poté teprve předložila parlamentu legislativní návrh.<sup>424</sup>

Randa tak odmítl dosavadní legislativní postup, odmítl předložený návrh revize a stavěl se v podstatě pro nový zákoník a s odvoláním na Ungra poukazem na skutečnost, že Julius Glaser dovedl za rok půl sepsat vzorný zákoník o trestním řízení, Fr. Klein civilní řízení a Eugen Huber švýcarský občanský zákoník.<sup>425</sup>

V letech 1908-1914 působil jako druhý prezident České akademie Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Byl členem Královské české společnosti nauk a Akademii v Krakově. Od roku 1898 byl předsedou správní rady Hlávkovy nadace. Roku 1898 byl za zásluhy v oblasti práva povýšen císařem Františkem Josefem I. do rytířského stavu. Obdržel řád železné koruny III. třídy a komtur řádu císaře Františka Josefa I.

---

<sup>422</sup> Uveřejněno v časopise Právník z roku 1914, s. 836.

<sup>423</sup> RANDA, A. K revisi rak. všeob. občanského zákoníka. *Právník*. 1911, roč. 1, s. 215-223.

<sup>424</sup> Tamtéž.

<sup>425</sup> DVORÁK, J., MALÝ, K. a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 162.

Antonín Randa zemřel 6. října 1914 v Dobřichovicích.

## 6.8. Petr Hajn

Petra Hajna, emeritního profesora obchodního práva, lze považovat za jednoho z nejvýznamnějších žijících odborníků na právo hospodářské. Petr Hajn se narodil 30. března 1935 v Praze. V letech 1954 až 1959 studoval na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Poté pracoval jako podnikový právník ve Škodě Plzeň. Roku 1967 získal titul doktor práv.

Svou akademickou kariéru zahájil roku 1972, kdy se stal vyučujícím na Právnické fakultě Masarykovy univerzity. V letech 1975 až 2001 vedl tamní katedru hospodářského práva, která později byla přejmenována na katedru práva obchodního. Roku 1974 obhájil titul docent a roku 1982 byl jmenován profesorem.

Profesor Petr Hajn je autorem celé řady monografií, vysokoškolských učebnic a odborných článků, věnující se problematice hospodářského práva, nekalé soutěže, reklamy či duševního vlastnictví. V případě problematiky hospodářského práva napsal např. *Jak uzavírat hospodářské smlouvy*,<sup>426</sup> *Hospodářské právo*.<sup>427</sup>

Dále napsal dílo pod názvem *Vedoucí pracovník a hospodářské právo*,<sup>428</sup> kde pojednává o nejdůležitějších předpisech hospodářského práva. Jednotlivé oddíly uzavírají základní poznatky a doporučení, které obsahují zejména hlavní myšlenky interpretace, právní předpisy a náměty k jejich realizaci.

Z jeho dalších děl např. *Sociologické problémy hospodářského práva*,<sup>429</sup> *Efektivnost hospodářského práva*,<sup>430</sup> *Hospodářské právo pro studující při zaměstnání*,<sup>431</sup> *Teoretické otázky*

---

<sup>426</sup> HAJN, P. *Jak uzavírat hospodářské smlouvy*. Praha: Orbis, 1972; HAJN, P. *Jak uzavírat hospodářské smlouvy*. Praha: Orbis, 1973.

<sup>427</sup> HAJN, P. *Hospodářské právo*. Praha: SPN, 1977.

<sup>428</sup> HAJN, P. *Vedoucí pracovník a hospodářské právo*. Praha: Orbis, 1977.

<sup>429</sup> HAJN, P. *Sociologické problémy hospodářského práva*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1979.

<sup>430</sup> HAJN, P. *Efektivnost hospodářského práva*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1980.

<sup>431</sup> HAJN, P. *Hospodářské právo pro studující při zaměstnání*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1980.

efektivnosti hospodářského práva,<sup>432</sup> Riziko a odpovědnost v hospodářské praxi,<sup>433</sup> Hospodářské právo,<sup>434</sup> Jak uzavírat obchodní smlouvy,<sup>435</sup> další.

Jeho pozornost se výrazně zaměřovala na další problematiku, a to na právo nekalé soutěže, což se projevilo ve vydání celé řady knih, např. Právo nekalé soutěže: příklady pro praktická cvičení,<sup>436</sup> Právo nekalé soutěže: (stručný a přehledný komentář k ustanovením obchodního zákoníku o nekalé soutěži,<sup>437</sup> Právo nekalé soutěže: (systematický výklad,<sup>438</sup> Jak jednat v boji s konkurencí: (o právní úpravě nekalé soutěže),<sup>439</sup> Soutěžní chování a právo proti nekalé soutěži,<sup>440</sup> Komunitární a české právo proti nekalé soutěži: (vybrané kapitoly).<sup>441</sup>

Své vědecké a odborné články publikoval v celé řadě odborných časopisů, např. v Právních rozhledech článek K vymezení hospodářské soutěže,<sup>442</sup> Účastníci hospodářské soutěže,<sup>443</sup> v časopise Ekonom článek Jednání v hospodářské soutěži,<sup>444</sup> a dalších.

Roku 2008 byl prohlášen za Právnicka roku v oboru právo duševního vlastnictví. Profesor Petr Hajn působí také jako advokát a je členem Etického panelu České televize.

---

<sup>432</sup> HAJN, P. *Teoretické otázky efektivnosti hospodářského práva*. Brno: s.n., 1982.

<sup>433</sup> HAJN, P. *Riziko a odpovědnost v hospodářské praxi*. Praha: Svoboda, 1984.

<sup>434</sup> HAJN, P. *Hospodářské právo*. Díl 2. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1986.

<sup>435</sup> HAJN, P. *Jak uzavírat obchodní smlouvy*. Praha: Linde 1992; HAJN, P. *Jak uzavírat obchodní smlouvy*. Praha: Linde 2003.

<sup>436</sup> HAJN, P. *Právo nekalé soutěže: příklady pro praktická cvičení*. Brno: Masarykova univerzita, 1991.

<sup>437</sup> HAJN, P. *Právo nekalé soutěže: (stručný a přehledný komentář k ustanovením obchodního zákoníku o nekalé soutěži*. Brno: Masarykova univerzita, 1993.

<sup>438</sup> HAJN, P. *Právo nekalé soutěže: (systematický výklad)*. Brno: Masarykova univerzita, 1994.

<sup>439</sup> HAJN, P. *Jak jednat v boji s konkurencí: (o právní úpravě nekalé soutěže)*. Praha: Linde, 1995.

<sup>440</sup> HAJN, P. *Soutěžní chování a právo proti nekalé soutěži*. Brno: Masarykova univerzita, 2000.

<sup>441</sup> HAJN, P. *Komunitární a české právo proti nekalé soutěži: (vybrané kapitoly)*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.

<sup>442</sup> HAJN, P. K vymezení hospodářské soutěže. *Právní rozhledy*. 1988.

<sup>443</sup> HAJN, P. Účastníci hospodářské soutěže. *Právní rozhledy*. 1998.

<sup>444</sup> HAJN, P. Jednání v hospodářské soutěži. *Ekonom*. 1992, č. 33.

## Závěr

Obchodní právo je právem sféry soukromého práva, avšak v některých časových etapách lze spatřovat, že do něj začaly pronikat i prvky veřejného práva. Ze sledovaného období lze konstatovat, že se jednalo o odvětví velmi dynamické, které se postupem doby výrazně proměňovalo.

Pojem obchodního práva přinesl ve své legislativě v podstatě až kapitalismus, avšak prvotní zdroje jsou patrné již v městském a cechovním právu. Pojmové vymezení obchodního práva nebylo jednotné, i když se koncentrovalo u pojmů obchodník, v terminologii rakouského obchodního práva kupec, a obchody. Za obchodníka se považovala osoba, která v obchodní živnosti vlastním jménem, opakovaně a za účelem dosažení výtěžku uzavírala obchody. Za obchod se pak považovaly jen smlouvy uzavírané osobami, které obchod provozovaly jako obchodníci.

V habsburské monarchii se obchodní právo vytvářelo tedy jako právo obchodníků, avšak v dalším vývoji docházelo k rozšiřování pole jeho působnosti. V 19. století jsou zde zcela patrné tendence pro vydání obchodního zákoníku, jako tomu bylo i v jiných evropských zemích. Původní rakouská kodifikace přes veškeré úsilí se ale nezdařila. V následném období se iniciativy chopilo Německo, kdy byl po celé řadě jednání přijat návrh obchodního zákoníku spolkovým vládám k včlenění do svého zákonodárství.

Obchodní zákoník do rakouského práva byl uveden na základě uvozoovacího zákona č. 1/1863 ř.z., ze dne 17. prosince 1862, obsahujícího všeobecná, zvláštní a přechodná ustanovení. Samotný Všeobecný obchodní zákoník se dělil na čtyři knihy, dělicí se na tituly a oddíly. První kniha pojednávala o obchodnictvu, druhá o obchodních společnostech, třetí o tiché společnosti a čtvrtá o obchodech. Pátá kniha spolkové předlohy upravující námořní právo nebyla do obchodního zákoníku začleněna.

Pojem obchodu a od něho odvozený pojem obchodníka představoval základní významný rys obchodního práva. Tehdejší Všeobecný obchodní zákoník z roku 1862 všeobecnou definici pojmu obchod neobsahoval, pouze výčet jednání, která jím byla považována za obchod.

Obchodní zákoník upravil pouze některé typy smluv a to smlouvu kupní, darovací, pokud alespoň jeden z účastníků byl kupec, komisionářskou smlouvu, spediční a nákladní. Pro ostatní typy smluv se muselo užít ustanovení Všeobecného občanského zákoníku.

Obchodní zákoník rozeznával dvě kategorie obchodníků, jednak obchodníky plného práva, kteří měli všechna práva a všechny povinnosti kupců, zejména platili z výtěžku svého obchodu státní daň výtěžkovou, dopadaly na ně ustanovení o firmě, prokuře a o obchodních knihách a zároveň nebyly podomními obchodníky, a pak na obchodníky neúplného práva, kteří určitá práva a povinnosti neměli.

Po přijetí se Všeobecný obchodní zákoník stal základním pramenem obchodního práva a byl jím i po vzniku Československé republiky. Na základě recepční normy zákona č. 11/1918 Sb. z. a n. se však v Československu objevil právní dualismus, který se na úseku obchodního práva za trvání první Československé republiky nepodařilo odstranit.

V období Protektorátu Čechy a Morava pronikly pak do obchodního práva silné veřejnoprávní prvky s cílem podřídit válečné ekonomice celé hospodářství. Došlo k výrazným zásahům státu do podnikatelského prostředí v tom smyslu, že stát rozhodoval o tom, co se bude vyrábět, kdo to bude vyrábět atd. Celou řadou předpisů došlo k omezení autonomie vůle podnikajících subjektů. Došlo k odstranění volného trhu a svobodné tvorbě cen.

Pro protektorátní hospodářství byl charakteristický vznik hospodářských svazů s povinným členstvím: Ústřední svaz pro Čechy a Moravu byl zřízen na základě nařízení ministra průmyslu, obchodu a živností, jako hlavní orgán povinné organizace průmyslu. Jeho účelem bylo dosáhnout souladu protektorátního hospodářství s hospodářskými potřebami Německé říše. Druhým svazem byl Ústřední svaz obchodu pro Čechy a Moravu, třetím svazem Ústřední svaz živností pro Čechy a Moravu, čtvrtým svazem Ústřední svaz pro cizinecký ruch v Čechách a na Moravě a pátým svazem Ústřední svaz dopravy pro Čechy a Moravu.

Povinná organizace a řízení prostřednictvím svazů se netýkala pouze výše uvedených oblastí, nýbrž se vztahovala v průběhu války i na oblasti další. Např. osoby výtěžně činné v zemědělství, lesnictví, v zahradnictví, rybářství, vinařství a včelařství byly povinně

organizovány ve Svazu zemědělství a lesnictví pro Čechy a Moravu. Dále vznikl Ústřední svaz peněžnictví, do kterého byly nuceny se organizovat banky a peněžní ústavy.

Po ukončení druhé světové války Československo navázalo na právní řád první Československé republiky, avšak v oblasti obchodního práva (jakožto i v jiných oblastech) Všeobecný obchodní zákoník jako základní pramen obchodního práva platil pouze krátkou dobu.

Po únoru 1948 nastoupila další etapa znárodnění, byla provedena nová pozemková reforma a přijata další opatření, v jejichž důsledku došlo k završení etatizace průmyslu, velkoobchodu, peněžního sektoru, zahraničního obchodu a dalších oblastí. Zásahy do ekonomických poměrů se již promítly do ústavy z roku 1948 a dalších právních předpisů, které byly přijaté v období tzv. Právníké dvouletky a období následujícím. Zásahy státu zejména po roce 1948 do ekonomiky, vytvoření národní správy, znárodnění a další znamenaly pro vývoj obchodního práva na našem území výraznou změnu.

V ekonomické oblasti došlo k potlačování soukromovlastnických tendencí a k potlačení soukromého práva. Státní plán se stal základním ekonomickým i právním nástrojem centralizovaného řízení hospodářství a všechny subjekty, které působily v hospodářské sféře, měly povinnost ho plnit.

V souladu s těmito tendencemi roku 1950 došlo ke zrušení platnosti Všeobecného obchodního zákoníku. V této a následující době byly přijaty tři právní předpisy, které zasáhly do oblasti obchodního práva: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, zákon č. 101/1963 Sb., o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku a zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník.

Občanským zákoníkem byly upraveny vztahy mezi občany navzájem a občany a socialistickými organizacemi při uspokojování osobních potřeb občanů. Zákoník mezinárodního obchodu upravil obchodní vztahy s cizím prvkem. Hospodářský zákoník upravil vztahy mezi socialistickými organizacemi navzájem. Hospodářský zákoník se stal základem nového právního odvětví – hospodářského práva, které v systému práva vytlačilo právo obchodní.

Období po roce 1945 až do roku 1989 přineslo obrovské změny v oblasti obchodního práva. Obchodní právo v této době zaniklo a bylo nahrazeno právem hospodářským. Myšlenka sovětské koncepce zde byla zcela patrná. Paradoxně v našem státě byla dotažena až do konce, kdy vyústila v přijetí hospodářského zákoníku.

V této době došlo ke vzniku státní arbitráže, trvající až do roku 1991, která byla využívána k mimosoudnímu řešení obchodních sporů. Do její kompetence spadalo taktéž rozhodování o majetkových sporech mezi stranami oprávněnými k uzavírání hospodářských smluv, o kterých by jinak měly rozhodovat soudy. Zásah do soudní jurisdikce zde byl zcela patrný.

Došlo k ukládání písemné formy smluv, promlčení nahrazeno prekluzí, soudní řízení nahrazeno arbitrážním řízením, smluvní pokuty nahrazeny zákonem upravenými majetkovými sankcemi, ustanovení o nekalé soutěži nahrazeno pravidly spolupráce socialistických organizací, zájmovými organizacemi nebo kontrahenty vypracované dodací podmínky nahrazeny vyhláškami o základních podmínkách dodávky, opuštěno bylo zástavní právo, smluvní záruka nahrazena zákonnou zárukou, stanovena povinnost fakturovat a náležitosti faktur, typy smluv atd.

Obchodní právo ve své tehdejší podobě se nám objevilo až po roce 1989, v období kdy došlo ke změně státního zřízení a postupné proměny ekonomiky z plánem řízené na otevřenou tržní ekonomiku. Došlo ke zrušení hospodářského zákoníku a přijetí zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.



## Resumé

Commercial law belongs to the realm of private law, but in some stages of history it can be seen as involving some inflow of public law elements. In the period under scrutiny, commercial law can be characterised as a dynamic area of law undergoing significant changes.

In legislation, the notion of “commercial law” had not appeared before the rise of capitalism. Its first sources, however, can be identified already in municipal and guild law. Definitions of the notion of commercial law were not unified, but had some commonalities, such as the central role of the notions of “trader” (in the terminology of Austrian commercial law, “merchant”) and “trade contract”. “Trader” denoted a person that concluded trade contracts within his/her trade craft in his/her own name, repeatedly, and in order to generate income. “Trade contracts” only denoted contracts concluded by persons who operated trade as traders.

In the Habsburg monarchy, commercial law thus evolved as the law of traders, but further on its scope was gradually enlarged. In the XIXth century there were clear tendencies to enact a commercial code, just like in other European countries. However, and despite all the efforts, the original Austrian codification was not well-made. Subsequently, the initiative was taken over by Germany where, after a wide series of negotiations, a draft commercial code was enacted and provided to governments of individual states to include in their legislation.

Commercial Code was introduced into Austrian law on the basis of the introductory Act No. 1/1863 BGBl. of 17 December 1862 containing the general, special, and transitional provisions. The General Commercial Code itself was divided into four books, each containing titles and sections. Book one focused on traders, book two on trade companies, book three on silent company and book four on trade contracts. Book five of the German model, concerning maritime law, was not incorporated into the Austrian commercial code.

After its adoption the General Commercial Code became the basic source of commercial law, and remained in that position even after the Czechoslovak Republic was formed. However, on the basis of the “reception norm” – Act No. 11/1918 Sb. z. a n., there

appeared legal dualism in Czechoslovakia that, in the area of commercial law, was not overcome in the first Czechoslovak republic. And in the Protectorate of Bohemia and Moravia, strong public law elements were infused into commercial law in order to subject the entire economy to wartime necessities.

After the end of WWII, Czechoslovakia returned to the legal order of the first Czechoslovak republic, but similarly to other legal disciplines commercial law was only governed by the ancient General Commercial Code as its basic source for a short time. State intrusion into economy, especially after 1948, the creation of national administration, nationalisation, and other acts brought about significant changes to the developments of commercial law in our territory.

In the sphere of economics, private ownership tendencies were suppressed, and so was private law as such. State planning became the basic economic as well as legal instrument of centralised management of the economy, and all subjects operating in the economic sphere were obliged to fulfil it.

In accordance with these tendencies, the General Commercial Code ceased to be in force in 1950. At that time and in the years to follow, three legal acts were adopted that had impact in the realm of commercial law: the Civil Code (Act No. 40/1964 Sb.), the Act on Legal Relations in International Trade (Act No., 101/1963 Sb.), and the Economic Code (Act No. 109/1964 Sb.).

The Civil Code regulated relations between citizens and between citizens and socialist organisations when catering for personal needs of citizens. The Code on International Trade regulated trade relations with foreign elements. The Economic Code became the basis of a new legal discipline – economic law that replaced commercial law in the system of law.

Commercial law in its original form only reappeared after 1989, in the time when the state regime was changed and the economy was gradually transformed from planned to open market economy. The Economic Code was abolished and replaced by Act No. 513/1991 Sb., the Commercial Code.

## Seznam literatury a pramenů

### Literatura

ANDRES, B., FRÖHLICH, J., WENIG, A. *Kniha o Karlu Hermannu-Otavském*. Praha 1936.

BALÍK, S. Randovi spoluzakladatelé Jednoty právnické. *Zpravodaj Jednoty českých právníků*. 2014, č. 3.

DVOŘÁK, J., MALÝ, K. a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2011.

ELIÁŠ, K. Cesty české komercialistiky. (U příležitosti 30. výročí smrti Arnošta Malovského – Weniga). *Právník*. 1994, roč. 133, č. 9-10.

FRIT, J. Ministerstvo pro sjednocení v letech 1931-1932. *Právní obzor* 15. 1932.

HAJN, P. *Jak uzavírat hospodářské smlouvy*. Praha: Orbis, 1972.

HAJN, P. *Hospodářské právo*. Praha: SPN, 1977.

HERMANN-OTAVSKÝ, K. Problém mezinárodní unifikace obchodního práva. *Právník*. 1930, roč. 39.

HERMANN-OTAVSKÝ, K. Příspěvek k nauce o převodu práva z cenných papírů na jméno znějících. *Právník*. 1891.

HERMANN-OTAVSKÝ, K. *Všeobecný zákoník obchodní a pozdější normy obchodního práva v zemích historických. Komentované vydání*. Praha 1929.

HERMANN-OTAVSKÝ, K. *Právo směnečné*. Praha: Všehrd, 1926.

HERMANN-OTAVSKÝ, K. *Československé právo směnečné: s otiskem ženevských konvencí z r. 1930*. Praha 1930.

HUSTY, F. Organisation der gewerblichen Wirtschaft im Protektorat. *Prager archiv für Gesetzgebung und Rechtsprechung*. 1939, roč. 21.

JANÁČEK, J. *Dějiny obchodu v předbělohorské Praze*. Praha 1955.

JANĎOUREK, S. Některé změny při řízení ve věcech akciových společností. *České právo*. 1942, roč. 24.

KADLECOVÁ, M., SCHELLE, K., VESELÁ, R. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň 2008.

KIZLINK, K. *Akciová společnost v konkurzu*. Brno: Nakladatelství Bavič & Novotný, 1924.

KIZLINK, K. *Československý směnečný zákon ze dne 13. prosince 1927, čís. 1. Sbírký zákonů a nař. státu československého, roč. 1928*. Praha: Vladimír Orel, 1928.

KIZLINK, K. *Obchodné právo platné na Slovensku a v Podkarp. Rusi. Diel II. Obchodné spoločnosti. Část 1.* Bratislava: Nákladom spolku čsl. posluchačov práv „Právnik“, 1935.

KIZLINK, K. *Úvod do obchodného práva.* Bratislava: Nákladom Vyššej školy, družstevnej pre Slovensko a Podkarpatskú Rus, 1939.

KNAPP, V. Portrét Antonína Randy (k jeho dvojímu výročí). *Právnik.* 1994, č. 9-10.

KOLEKTIV AUTORŮ, *Kdo byl kdo v našich dějinách.* Praha: Libri, 1993.

KOŤÁSEK, J., PIHERA, V., POKORNÁ, J., RABAN, P., VÍTEK, J. *Kurz obchodního práva. Právo cenných papírů.* 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

KOVAŘÍK, Z. *Směnka a šek v České republice.* 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011.

KRČMÁŘ, J. Antonín Randa. Poznámky k jeho veřejným činnostem. In: KRČMÁŘ, J. (ed.). *Randův jubilejní památník. K stému výročí narození Antonína Randy.* Praha: Právnická fakulta University Karlovy, 1934.

KUKLÍK, J., SKŘEJPKOVÁ, P. *Kořeny a inspirace velkých kodifikací. Příspěvek k aplikaci „Principů“ E. F. Smidaka.* Praha: Havlíček Brain Team, 2008.

KURKOVÁ, J. Kdo byl JUDr. Antonín rytíř Randa? *Ad notam.* 2006, roč. 12, č. 3.

LAZAR, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné I.* Praha: Panorama, 1987.

MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945.* 4. vydání. Praha: Leges, 2010.

MATES, P. Jaromír Sedláček. In: SKŘEJPKOVÁ, P. *Antologie československé právní vědy meziválečném období (1918-1938).* Praha: Linde, 2009, s. 311-313.

MATOUŠ, Z. *Zákon o nekalé soutěži.* Praha: Nakladatelství Československý Kompas, 1928.

MEZNÍK, J. K prvkům jihlavského práva v Právni knize písaře Jana. *Brno v minulosti a dnes.* 1965, sv. 7.

NERMUTH, A. Sjednocení a republikace převzatých právních předpisů. *Právní obzor* 19. 1936.

PELIKÁNOVÁ, I. a kol. *Obchodní právo I.* 2. vyd. Praha: Codex, 1998.

PELIKÁNOVÁ, I. K diskusi o hospodářském právu v sovětské právní literatuře. *AUC Iuridica.* 1979, 1-2.

PRŮCHA, P., SCHELLE, K. *Život a dílo prof. JUDr. Jaroslava Pošváře, CSc.* Brno: Masarykova univerzita, 1993.

- POŠVÁŘ, J. *Akciová společnost: podle norem platných v historických zemích*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství, 1933.
- PŘIBYL, Z. *Profesor Wenig-Malovský v mých vzpomínkách*. Praha: Vodnář, 1999.
- RANDA, A. *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*. Praha 2008.
- RANDA, A. *Soukromé obchodní právo rakouské*. Praha: Nákladem J. Otty, 1908.
- RANDA, A. *Soukromé právo obchodní rakouské*. Praha 1875.
- RANDA, A. *Soukromé obchodní právo rakouské: zření maje na uherský obchodní zákoník*. Sešit II. Praha: Nakladatel J. Otto knihkupec, 1883.
- ROUČEK, F. *Československé právo obchodní*. Praha 1938.
- ROUČEK, F. *Nové československé právo směnečné*. Praha: s.n., 1927.
- ROUČEK, F. *Československý zákon směnečný: z 13. prosince 1927. č. 1 Sb. z. a n. z r. 1928*. Praha: Československý kompas, 1928.
- ROUČEK, F. *Československé právo obchodní*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linart, 1938-1939.
- ROUČEK, F. *Jednotný směnečný řád (vládní nařízení ze dne 19. prosince 1940, č. 111 Sb. z. a n.* Praha: Československý kompas, 1941.
- ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi*. Díl první. Praha: V. Linhart, 1935.
- SCHELLEOVÁ, I. Počátky obchodního soudnictví. *Obchodní právo*. 1993, č. 12.
- SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. Řízení před směnečnými a merkantilními soudy. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 1994, č. 1.
- SKŘEJPKOVÁ, P. K dějinám obchodu a vzniku obchodního práva. *Právněhistorické studie*. 1997, č. 34.
- z SKŘEJPKOVÁ, P. (ed.). *Antologie československé právní vědy v letech 1918-1939*. Praha: Linde, 2009.
- SLEZÁK, J. Unifikovná směnka. *Právní prakse*. 1940-1941, roč. 5, č. 7-8.
- SMITEK, J. Nové směnečné právo. *Obzor národohospodářský*. 1941, roč. 46, č. 5.
- STODOLA, E. O unifikácií práva v Čsl. republice. *Právní obzor* 20. 1937.
- ŠTĚPINA, J. Nové směnečné právo a jeho odchylky od práva dosud platného. *Soudcovské listy*. 1941, roč. 22.

TAUCHEN, J. K některým veřejnoprávním zásahům do hospodářské činnosti podniků v Protektorátu Čechy a Morava. In: BUBELOVÁ, K. (ed.). *150 let Všeobecného obchodního zákoníku*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012.

TAUCHEN, J. Právní úprava dispozic s židovským majetkem v Protektorátu Čechy a Morava. In: FIAMOVÁ, M. (ed.). *Protižidovské zákonodárství na Slovensku a Európe*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2014.

URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích a počátky novodobého práva obchodního*. Praha 1959.

URBAN, O. *Česká společnost 1848-1918*. Praha: Svoboda, 1982.

VÁŽNÝ, F. Základní pojetí obchodního práva v osnově nového obchodního zákona. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1939.

VELEK, L. Antonín Randa očima svých současníků. *Právník*. 2016, roč. 155, č. 8.

VLČEK, E. *Život a dílo prof. Františka Roučka*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. (Právnícké sešity, č. 39).

VOJÁČEK, L., SCHELLE, K. KNOLL, V. *České právní dějiny*. Plzeň 2008.

VOJÁČEK, L., TAUCHEN, J. a kol. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*. Díl II. Brno: Masarykova univerzita, 2012.

WENIG-MALOVSKÝ, A. *Příručka práva platného v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Kniha první. 2. vyd. Brno: Typos, 1924.

WENIG-MALOVSKÝ, A. *Příručka obchodního práva platného v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Brno 1922.

WINTER, Z. *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku*. Praha 1890-1892.

## **Prameny**

Císařský patent č. 946/1811 ř.z.

Zákon č. 1/1863 ř.z.

Zákon č. 43/1870 ř.z.

Zákon č. 67/1875 ř.z.

Zák. čl. XXXVII z roku 1875.

Zákon č. 175/1899 ř.z.

Zákon č. 58/1906 ř.z.

Zákon č. 431/1919 Sb. z. a n.

Zákon č. 106/1923 Sb. z. a n.

Zákon č. 128/1924 Sb. z. a n.

Zákon č. 111/1927 Sb. z. a n.

Zákon č. 1/1928 Sb. z. a n.

Zákon č. 64/1931 Sb. z. a n.

Zákon č. 107/1933 Sb. z. a n.

Zákon č. 141/1933 Sb. z. a n.

Zákon č. 76/1935 Sb. z. a n.

Zákon č. 243/1949 Sb.

Zákon č. 99/1950 Sb.

Zákon č. 103/1950 Sb.

Zákon č. 141/1950 Sb.

Zákon č. 101/1963 Sb.

Zákon č. 109/1964 Sb.

Vládní nařízení č. 501/1919 Sb. z. a n.

Vládní nařízení č. 87/1939 Sb. z. a n.

Vládní nařízení č. 121/1939 Sb. z. a n.

Vládní nařízení č. 168/1939 Sb. z. a n.

Vládní nařízení č. 189/1940 Sb. z. a n.

Vládní nařízení č. 199/1940 Sb. z. a n.

Vládní nařízení č. 111/1941 Sb. z. a n.

Vládní nařízení č. 89/1942 Sb. z. a n.

Vládní nařízení č. 133/1942 Sb. z. a n.

Vládní nařízení č. 141/1942 Sb. z. a n.

Vládní nařízení č. 294/1942 Sb. z. a n.

Vládní nařízení č. 273/1943 Sb. z. a n.

Vládní nařízení č. 317/1943 Sb. z. a n.

Vládní nařízení č. 6/1946 Sb.

Vládní nařízení č. 47/1953 Sb.

Vládní nařízení č. 33/1955 Sb.

Vládní nařízení č. 132/1965 Sb.

Ministerské nařízení č. 27/1863 ř.z.

Nářízení ministerstva spravedlnosti č. 89/1906 ř.z.

Nářízení ministra průmyslu č. 197/1939 Sb. z. a n.